

Panis Evangelici Fragmenta Quadragesimalia Tripartita

Ex sanctissimo Dei Verbo copiosè & sedulo collecta, Sanctorum Patrum, variorumque Auctorum sententiis & conceptibus mirificè aucta; Et Omnibus Quidem Anni Dominicis; præcipuè tamen singulis Quadragesimæ Dominicis & Feriis per binas ad minus, sæpius denas aut septenas Conciones fideli Populo ...

Lingendes, Claude de
Coloniae Agrippinae, 1689

In Feriam Quintam Et Sextam Post Dominicam secundam Quadragesimæ.

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-56356](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-56356)

FERIA QUINTA
 DOMINICÆ SECUNDÆ
 IN QUADRAGESIMA
 CONCIO PRIMA

De Scandalo apparente circa Evangelium de Divite
 & Paupere.

*Homo quidam erat dives, & induebatur purpurâ, & bysso,
 & epulabatur quotidie splendide.
 Lucæ 16.*

Nihil est quod naturaliter noscamus de Deo melius, Providentiâ: Nihil etiam quod nobis difficilius sit in illo comprehendere eâdem illa perfectione. Quæ causâ est ut quemadmodum pleriq; agnovetunt Divinitatem per illustria ipsius sapientiæ opera, ita complures cum eam cognoscere non possint in aliquâ gubernationis ipsius parte, impudenter ipsius Esse negaverint: quod Esse idcirco divinus Dionysius lolet appellare κρυφίστην occultationem, hoc est obscuritatem tenebras, ignorationem. Quod quidem nomen ipsum est quod Ægyptij tribuerunt præcipuo Deo suo, qui

Tom. II.

Græcis Latinisque nominatus est Ammon, id est, occultus seu occultatio. Verum ex gravissimis scandalis, quæ fidem & confessionem divinæ Providentiæ appetierint, unum fuit partitio tam inæqualis, quam videmus in bonis divitiisque inter homines: quorum alii videntur esse nati ut sint felices, alii verò destinati miseriæ, & ad pauperiem damnati. Ecce causas illius scandali quæ omnium animos perculerunt.

I. Quia vel aliqua habetur ratio meritorum, vel nulla: si habetur aliqua, quanta est injustitia, cum ditissimi ferè sint iniquissimi, secundum illud S. Hieronymi; omnis dives, aut iniquus, aut iniqui hæres; justus autem

T omni-

omnibus egeant. Itaque verè Christus Dominus, divitias appellavit iniquum mammona, est.

& mammona iniquitatis, ob inæqualem ipsarum distributionem. Quòd si nulla haberetur ratio demeritorum, aut meritorum; quæ tandem justitia est in eâ partitione, cum eâ distributio pertinere videatur ad justitiam distributivam, quæ rationem habet meritorum? nã si justitia nō distribuit, igitur temeritas.

2. Vel divitiæ bonæ sunt vel malæ; si bonæ sunt, cur etiam malis datur, & bonis negatur? si autē malæ, cur etiã aliquibus bonis conceduntur ut Abrahamo, Jobo, Davidi? &c.

3. Cum Providentiã Deum, Patrem constituat, quis Pater familias, si æquus est, uni è filiis omnia largiatur, nil autē aliis relinquit, ut fieri vulgò in mundo videmus? Etenim omnia simul bona in quorundam domos confuunt, ab aliorum verò domibus profus exulant. Quidam rebus omnibus ad profusionem abundant, aliū verò rebus omnibus egent ad summam necessitatem? Quis unquam Paterfamilias erga liberos ita se gessit, si sapuit? Mitto discre, hinc parùm videri elucere Dei sapientiam, bonitatem & justitiam, Sapientiam quidem in eâ gubernatione bonitatem in suorum neglectu, justitiam in rectâ compensatione, vel bonorum distributione.

4. Si Sapiens Eccli. 9. dixit, hoc est pessimum inter omnia quæ sub sole fiunt, quia eadem curtelis eveniunt: sicut bonus, sic & peccator: sicut perjurus, ita & ille qui bonum dejerat: multo pejus est, quod mala bonis accidant, malis verò eveniant bona, unde sumunt occasionem in malo perseverandi. Inde autem & boni & mali sollicitantur. Quis enim bonus esse velit, ut miser sit? Quis nolit esse malus, ut infelix non sit? sed & hoc vanissimum judico, ait Ecclesiastes cap. 8. quod indignum, & injustum Sanctus Bonaventura interpretatur: Symmachus autem apud S. Hieronymum, cognitu difficillimum:

Ac ne putes eam cogitationem homines de plebe, aut ignavos tantum commovisse, justissimos quoque ita perculit, ut eâ de re sine commotione nunquam loquantur, Job quem cæteri casus affligere non potuerunt, ista cogitatio vehementissimè turbavit; sic enim loquitur cap. 21. Et ego quando recordatus fuero, pertimesco, & concutit carnem meam tremor: Quare ergo impii vivunt, sublevari sunt, confortati que divitiis? semen eorum permanet coram eis, &c. Quam in multis vitæ casibus David exercitatus ab adolescentiã suã? Sed vide quid de eâ resentiatur Psalm. 72. Mei autem penè moti sunt pedes: penè effusi sunt gressus mei: titubationem significat, aut præ admiratione tam gravem tentationem, ut parum abfuerit ut à vero & recto exorbitaret: Quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns: etiam se tactum invidiã faretur, uti exponit Theodoretus: Quia non est respectus mortis eorum, & summantur in plaga eorum: In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Jeremias cap. 12. Iustus quidem tu es Domine, si disputem tecum, verumtamen justa loquar ad te: hoc est, non ineptam, nec sine ratione querelam proponam: Quare via impiorum prosperatur? Bene est omnibus qui prævaricantur, & iniquè agunt: Plantasti eos, & radicem miserunt, proficiunt: & faciunt fructum: prope es tu ori eorum, & longè à rebus eorum: id est, à conscientiã, quia scilicet tantum in speciem Deo serviunt, non autem sincero affectu. Et Abacuc. cap. 1. Quare non respicio super iniqua agentes, & taces devorante impio justiore me sed & multa alia in hunc sensum.

Sed rem totam ad summum, quòd pervenire potest deducamus: Et in una quasi tabula intueri, hinc primo summum humanæ felicitatis

tatis apicem; inde verò summam infœlicitatem; 2. hinc summam improbitatem; inde verò summam sanctitatem; uno verbo, primam hodierni Evangelii partem hîc propono: hoc est, hinc Divitem Epulonem, inde Pauperem Lazarum, uno eodemque tempore, imò eodem in loco, & prope eâdem in domo: quoniam uti dicitur in Evangelio, Mendicus Lazarus ad Divitis januam jacebat egens.

Incipiamus à Divite, ut hac etiam parte Lazaro sit superior, & ita fert usus hominum, ut divites pauperem semper antecendant.

Primum itaq; dicamus de divitis statu, qui fuit, qualem vulgo homines beatissimum existimant, quique ab omnibus desideratur, in quem nimirum bona omnia confluxissent.

1. Igitur, non illi defuerunt opes, non divitiæ, ac rerum omnium abundantia, hoc enim significat vox illa *dives*: possessiones habebat, & fundos, habitabat in palatio, magnam vim argenti, atque auri copiam habebat, frumentum in horreis, vina in cellario: copiosam familiam, numerosa servitia, suppellectilem pretiosam, vasa cujuscunque generis, gemmas, uniones, census, equos, currus, armenta, greges, canes, aves, & similia; quibus ostenditur opum magnitudo: & consequenter aderant illi quæ opes sequuntur, honor, aulici, assentatores, autoritas: nemo palàm inimicus, nemo obtrektor, nemo adversarius.

2. Nec solum dives, sed & magnificus, unde in eo omnia splendida, præsertim in cultu corporis, & mensâ. Etenim *induebatur purpura & bysso*: id est, erat cultu regio, mensâ autem, perpetuum convivium, & talis erat in rebus cæteris. Quod verò infrequens est, & rarissimum, etiamsi tanta esset opum profusio, nulla tamen diminutio; ita enim DEUS ejus bona cumulabat, ut semper abundaret; unde post tantum luxum, mor-

tus tamen est dives, ita ut ne morte quidem divitis nomen amiserit.

3. Abundavit voluptatibus, bysso enim induebatur, & *epulabatur quotidie splendide*; epulis autem omnia conjuncta, musica, ludicræ, theatra, choreæ, luxuria, & alia similia.

4. Valetudo illi integra; cui in tanto luxu inedia quidem unius diei necessaria fuit, cum tamen epularetur splendide.

5. Affinitates ei amplæ: nam quinque fratres habebat, in unâ domo, eâque paternâ, ut discas magnam extitisse inter eos concordiam, ne hac saltem ratione ejus voluptas & securitas turbaretur, quæ omnia ad beatam vitam conferunt.

6. Ex Chrysof. Concione 1. de Lazaro. Nihil adversi sensit in vitâ, hinc patet, quia *epulabatur quotidie splendide*.

7. Vitâ usus est longâ, atque diuturnâ, nam ut ait textus, priùs obiit mendicus, seriùs autem dives, quod his verbis insinuat, *factum est autem ut moreretur mendicus: mortuus autem est & dives*: Vide sermonis tarditatem, & hinc collige seram fuisse & dilatam mortem.

8. Non defuit honor funeris, & sepulchri, illi, qui tot fratres habuit, tot deliciarum comites, & qui tam opimum patrimonium reliquit; unde ait Chrysológus serm. 121. In obsequium divitis migrat tota civitas cum funus effertur.

Hîc habes scenam hominis divitis: vide num egregiè hominis beati personam gesserit. Quid tibi de hac vitâ videtur? Num tu illam optares? Num illa vulgò magni fit ab hominibus?

Sed à domo divitis exeamus. At siste in vestibulo, ac vide ipsum Miseriæ vultum, formam ac veritatem, hominem longè miserimum, in quem mala omnia cõfluxisse videntur; adeò ut S. Chrysof. dixerit, neminem

prioribus sæculis extitisse, qui tot tantaque mala sit passus; unde ait à Christo propositum nobis fuisse in exemplum.

1. Itaque malorum omnium importunissimum sustinuit, summam scilicet paupertatem, & quæ ex eâ sequuntur; sed qualem paupertatem? omnium maximam. Non domum habuit, non rectum, non casam, sed ne pavementum quidem suum, ac solum; quippe qui in divitis vestibulo jaceret, in quod non tam deductus, quàm projectus erat. De Asellâ dixit Hieronymus epist. 15. ad Marcellam: Idem terræ solum & orationis locus extitit, & quietis. Sed quanta hujus paupertas fuit, qui ne quidem terram habuit communem, & in solo alieno, eundem locum totius vitæ habuit? Ibi autem non coopertus vulneribus; ceterùm rerum omnium egentissimus, usque eò ut summas delicias putaret, si posset saturari de micis, quæ cadebant de mensa divitis: sed nemo illi dabat: Quanta egestas, ut de micis cuperet saturari, nec ramen posset, cum nemo daret? Rectè advertit Chrysostomus agros, cibos omnes etiam delicatos aspernari solere: vide quanta in isto fames fuerit, ut de micis saturari cuperet. Iterum quanta fames, ut præ illâ, ne sua quidem vulnera sentiret.

2. Afflictissimâ erat valetudine, & doloribus confectus. 1. enim jacebat; quia cum esset inediâ confectus, pedibus stare non poterat: itaque jacere cogebatur: 2. ulceribus plenus, nempe exhausto, & enecto fame corpore: ad hæc toto corpore deformatus ulceribus, hoc est plagis saniem fluentibus, unde canes lungebant: diceres cadaver esse, nisi spiraret: nisi esset super terram, non sub terrâ. Cogita itaque aridum caput, & ulcere incrustatum, defossos introrsum oculos, genas depressas, os contractum, extincta labia, attenuata brachia, tibias graciles, compressa latera, extantes costas ac luci-

dass, ventris locum pro ventre, vulnera vulneribus superaddita, diductas & hiantes plagas, aperta ulcera sanie, & tabo diffluentia: denique vel unum corporis vulnus, potius quàm corpus, vel corporis umbram, atque effigiem: vox erat debilis, lentus pulmo, vix ullus in corde motus, & tanta membrorum debilitas, ut cum venientes ad se canes videret, nec eos voce terrere, ullo corporis motu abigere posset. Vides itaque in eodem homine summam paupertatem, & summam ægritudinem. Quòd si utrumque malum separatum, per te se unumquodque intolerabile est, cum simul glomerata fuerint, nonne adamantem convellere possent? Quid mortem ejus memorem? Qui in tantis miseriis diu vivere non potuit, vixit tamen satis ut suas misérias sentire posset, ac sapius moreretur. Nulla sepulturæ ipsius sit mentio, nam ne ditior esset mortuus quàm vivus, ne terrâ quidem reclusus est, ne admitteret nuditatem. Itaque non delatus ad funus, sed projectus ad sterquilinum: nam exsuccum corpus non potuit tertium odorem emittere, sed nova sterquilini pars factus est. Certè Sapiens Ecclesiastis 6. ait qui nec bonis sit fructus, & sepulturâ caruerit, *De hoc ego pronuntio quòd melior sit illo abortivus. Frustrâ enim venit, & pergit ad tenebras, & oblivione delebitur nomen ejus.* Enimverò nullâ re memorabilis fuit quàm miseriâ: eique una paupertas titulos omnes fecit. De Gorgonia sororis suæ paupertate dixit Nazianzenus, *μηδὲν ἀρετῆς τῆ γῆ πρὶν τῆ σώματος,* nihil terræ reliquit præter corpus: Sed hie neque corpus integrum potuit relinquere.

Verùm quoniam facilè intelligo me orationis penicillo hanc tam lugubrem pietatis aut miseriæ imaginem, suis non posse coloribus depingere: Age alterius manum imploremus, hoc est Chrysostomi, qui dum varias calami

calamitatis hominis hujus circumstantias persequitur, facile persuadet, non solâ paupertate atque ægritudine mala ejus omnia contineri.

1. Iraque ab omnibus destitutus ac derelictus erat, & in tantâ hominum turbâ mira erat pro ipso solitudo: Nam nec se agere poterat, nec à domesticis ferri. Sed qui ejusmodi sunt, ab his qui vident, & misericordiâ tanguntur, ferri possunt in publicum: hic verò ab omnibus desertus ac destitutus, in vestibulo divitis jacebat.

In quo 2. reperio magnum supplicium, nam si in terrâ desertâ, nullisque habitâ jacens, hæc passus fuisset, nelectusque jacisset, non tantum doloris sustinisset. Cùm enim nullus adest, etiam nolenti persuadetur, ut ferat quæ accidunt: sed quid aliquis in tantâ hominum frequentia ebrietati indulgentium, & suaviter viventium jaceat, & ab iis negligatur, id verò maximè affligit.

3. Nullus erat qui dictis consolaretur, nullus qui factis offerret solatium, non amicus, non vicinus, non cognatus, nullus videntium ad eum erat tota divitis familia deliciis corrupta.

4. Alterum in cælesti citate videbat, unde affligebatur, non quod invidus esset & pravus, sed quòd omnes soleant in aliorum prosperitate, exactius suas sentire calamitates. In divite verò erat aliquid, quod gravius afficiebat. Non enim tantam conferens suam calamitatem cum divitis fœlicitate, angebatur: verùm perpendens quòd ille vitam ducens crudelē, & inhumanam in omnibus prosperaretur, ipse verò virtutem & modestiam colens extrema pateretur. Nam si ille dives justus fuisset, modestus, suspiciendus; tolerabile fuisset: sed omnia videbat contraria: Cogita quid sentiret, cùm intueretur adulatōres, parasitos ascendētes, descēdētes, ingredientēs, egrediētes, saltantes, ridentes, comedētes, omne gen^o

lascivix edentes. Si enim quasi propter hoc venisset, ut esset alienorum bonorum testis, ita in vestibulo projectus erat: solummodò tantum vitæ habens, ut sua mala posset sentire in portu faciens naufragium, juxta fontem molestissimâ siti discruciat, prope epulas fame enecatus.

5. Non poterat alium videre Lazarum, quia nullus præcesserat; nos autem illum spectantes consolamur: Nam malorum nostrorū reperire consortes sive in factis, sive in dictis lugentes consolatur.

6. Nihil potuit de resurrectione philosophari, sed hujus sæculi res hinc finem habere putabat: nondum enim advenerat tempus ejusmodi dogmatum: quanquam nil magis nos in nostris malis consolatur, quàm hæc fides. Quòd si nos post hæc audita & credita, ad eum dejectis animis sumus, quid tandem putandum est illi accidisse, etiam hæc destituta anchora: quanti tristitiæ fluctus?

Hinc ipsius fama apud homines traducebatur. Solet enim vulgus quos maximè videt afflictos malisque extremis affectos, non bonam de ipsis opinionem habere, sed ex ipsâ calamitate vitam eorum æstimare, & judicare illos affligi ob malitiam: unde ita loquebatur, Hic si Deo charus esset, nequaquam ipsum in ejusmodi malis esse Deus pateretur. Exemplū Iobi proponit idē Pater, & Pauli, de quibus hæc opinio habita: sic enim Barbari de Paulo: Hunc à mari servatum ultio non passus est vivere: at tamen cùm fluctus essent tam multi, vicissimque alij super alios, illum impeterent, non propterea demersum est navigiū.

Haec tunc singulos vidisti separatim, nunc jam compone unius bona cum malis alterius. Ille dives, hic mendicus; Ille vestitus purpurâ & bysso, hic ne vestitus quidem, nisi sanie, & ulceribus; Ille quotidie epulabatur, hic ne micæ quidem capere poterat: Ille splend-

us in omnibus, hic nec necessaria etiam habebat: Ille in palatio, hic nequidem in proprio solo: Ille multis cinctus, hic in summâ hominum frequentia solus; nisi quod à canibus ejus vulnera lingentibus stipabatur: Ille omnia habuit pro voto, hic omnia adversa. Atque ut mirere magnis & rem altius perpendas.

Cogita 1. utrumque ejusdem esse naturæ & conditionis, itaque ambos planè similes in rebus quæ sunt communes: in ortu, in exitu: eadem in utroque fuerunt facultates animi & corporis, ijdem sensus, eadem actiones: idem ingressus in mundum, cum lacrymis, cum egestate, exitus cum dolore: idem saporum, & odorum sensus: idem colorum, & lucis: idem pro utroque sol, eadem anni tempestates, eadem terra, idem mare, eadem sydera: ex eodem uterque luto, ex eodem hominum parente communi:

Cogita 2. utrumque æqualiter ad Deum pertinuisse cum esset utriusque & pater & dominus, & utriusque curam gereret. Ad hæc uterque ejusdem nationis, ejusdem religionis, utriusque spes eadem, lex eadem, commune templum, sacrificium commune: denique uterque ejusdem urbis civilis, & ferè in eadem domo, quia pauper ad januam divitis jacebat, ut ne loco etiam divisi viderentur.

Cogita 3. Non temerè factum, & casu, ut unus esset dives, & alter pauper: item nec divitem talem factum esse, aut rapina, aut suâ industriâ, nam non accusatur injustitiæ, sed immiseri cordiæ: neque is qui quotidie epulabatur, potuit suâ industria fieri dives: nec etiam pauper factus est talis sua ignavia, sed summa miseria: Itaque ut scias id factum esse à Deo, convincit Abrahami responsio facta diviti, *Recordare fili quia recepisti bona in vita tua, &c.*

His positis judica si potest, unde tanta dif-

ferentia, unde tantum discrimen, & quoddam maximè mireris inter duos tam sibi vicinos, qui penè se contingerent, ut in eodem loco totum tibi propositum esset spectaculum, quasi in eodem theatro ambo se conspiciendos præberent.

Idem potes quotidie cernere in urbibus & agris: Quam enim multi rebùs omnibus abundant ad luxum, & superfluitatem? 1. nempe quanta domorum magnificentia? videas jam non domos privatas, sed parvæ urbis spatium, ubi aurata sunt omnia, laquearia, columnarum capita, parietes, januæ. S. Hieron. ep. 17. ubi domus, miserorum pœnis & labore vestitæ sunt, ubi instar palatij, opibus privatorum extructæ basilicæ, ut vile corpusculum hominis, pretiosius inambulet; & quasi mundo quidquam possit esse ornatus, tecta sua magnis velint aspicerè, quam cælum: è contra verò vide pauperum tuguria & sordes, &c. 2. Vide famulorum & servorum greges, vestes eorum, & ornatus. 3. vestes. 4. convivia: 5. voluptates omnis generis: 6. magnificentiam & splendorem.

Interim vide in plateis jacentes ægros, in agris rusticos, in carcere debitores: hic omnia possidet, ille nihil: hujus divitiæ multos possent locupletare, ille tot miseriis est oppressus ut ne pluribus adjumentis & auxiliis juvari possit, ne sit miser.

Sed in tabulam nostram oculos reducamus: vidistis sortis & conditionis discrimen in exemplo nobis ab Evangelista proposito; aspice etiam vitæ utriusque differentiam, & ex eâ maioris scandali occasionem deprehende. Etenim divitis vita fuit inquinatissima, cuius rei triplicem habeo probationem: 1. est vitæ ipsius exitus, *sepultus est in inferno*, cruciatus in flammis, & quod negata illi fuerit, vel aquæ guttula; id est, quod omnia tulerit supplicia. Ex pœna igitur gravissima colligo eisdem

dem crimina: cur enim ita depressus, ut sepultus fuerit in inferno, nisi quia elatus est superbiâ? cur cruciatus in flammis, nisi propter luxuriam, & turpes voluptates, & indumentorum mollitiem? cur lingua arefacta, nisi propter gulam, propter blasphemias? cur coactus stipem emendicare à Lazaro, nisi quia pauperes contempsit? cur non exauditus, nisi quia vocem pauperis non audivit? cur ei negata gutta, nisi quia summè fuerat immisericors? cur sepultus in inferno, nisi quia omnibus membris Deum offenderat? oportuit igitur ut flammis totus vallaretur ut nihil esset immune.

2. Probationem habeo, quòd ante exitum vitæ, ita pauperem fastidiret: res enim satis docet, quòd nullius sit misertus, qui jacentis ad januam suam non sit misertus. Tantùm abest ut pauperes quæsierit in xenodochiis, vel audierit plateis, cum hominem in suo vestibulo jacentem semper despexerit. Movere tamen debuit.

1. Quòd quotidie sapiùs jacentem videret & afflictum: nam quòd primo die neglexerit, debuit aut altero, aut tertio, certè quarto, aut quinto flecti: Verùm illo iudice, qui nec Deum, nec homines verebatur, immitior fur, & inexorabilior: quanquam non erat similis postulatio mulieris vindictam deposcentis, & Lazari, multo enim & justior & facillior fuit hæc deprecatio.

2. Quòd cum fame premeretur, nihil tamen diceret, sed silens & jacens, appareret diviti: hoc enim satis erat ad cor saxeam emolliendum, cum in obtundentes soleamus irasci.

3. Occurrit facies hominis fame & morbo diuturno confecti, in quo est maxima divitis crudelitas: neque enim idem est si egeas, & non invenias, atque si opulentus neges: non idem, si semel, aut iterùm videas, aut si sapiùs: nec idem si qui calamitate pressus &

anxius animi, non opituletur: aliud si magnâ delibutus voluptate occludat viscera, nec vel ab ipsâ lætitiâ reddatur humanior: id enim experimur nos læto rerum successu mitiores ac benigniores effici: necesse igitur est hominum fuisse improbissimum, ac planè ferreum qui sic vixerit.

Tertiam probationem habeo ex Chrystomo, Quotidie vacabat deliciis sine ullo metu: sicut enim timor Domini bonorum omnium initium est, ita etiam sine metu vivere, summum exitium: quia nulla non modo bona, sed nec bonorum initium: Ad hæc in tantâ prosperitate vivere sine metu periculosissimum est, cum in potestate nullum est frænnum: esse verò quotidie in delitijs, illud certè sceleratissimum: teste Prophetâ Amos cap. 6. secundum Versionem LXX. Interpr. *Va vobis qui venturi estis in diem malum, qui appropinquatis & attingitis sabbatha mendacia.* Quia scilicet eos etiam dies, qui à Deo dantur, ut abducti à rebus temporalibus, cœlestibus vacarent, voluptatibus, ac delitijs impendebant: Ita dives impius, otio, securitate, & quibuscunque à Deo illi datis, ad delicias abutebatur: quâ agendi ratione nihil est perniciosius, teste Moysè Deuter. 32. *Incrassatus est, dilectus & recalcitavit:* &c. illius intractabilitatem significans:

Sed uti dignam habeas cogitationem improbitatis hominis: Cogita in primis quomodo certarit cum misericordia Dei non pietate, sed impietate: Etenim cum audis ei dictum *filii recordare, quia recepisti bona in vitæ tua:* Nemo (ait Chrysol. homil. 66.) putet audiendo ista, quia dives pro bonis receperit bona, quando hinc magis reus est, quod cum à Deo pro malis receperit bona, bonapro bonis Deo reddere contempsit: Nam de divitiis tantis nec victum dedit pauperi: nec sacrificium Deo minimâ oblatione dependit. Cogita etiâ quomodo fuerit divitiis suis indura-

tus, & ut loquitur S. Chryfolog. ferm. 121. nō tam dives, quem divitiarum captivus, fervus opum, et ipsis censibus compeditus, tantum pompæ immobile sepulchrum, in quo totus pietatis visus, & auditus defecerat: non jam personam, non pauperem, sed ipsam misericordiam despiciat ad januam suam, Lazaro sic jacente: ut igitur Deus Lazarum præparabat, quo tanquam telo contra ipsius crudelitatem uteretur, ita ipse se se vitijs voluptatibus obfirmabat. Sed egregia sunt verba Chryfologi. Purpurâ, bysso, delicatis vestibibus, epulis blandis, ferrea viscera crudelis anima nutrebat, quem Deus humana salutis avidus inquisitor, emollire cupiens, non tam Lazarum, quam ipsum pietatis conflatorium, ejus projecit ad januam: conflatorium dixi propter ferrea viscera.

1. Igitur occasio & materia seu objectum ei datur, & proponitur impijs ejus oculis medicus Lazarus, ingeritur, admovetur.

2. Ut dives dare posset, ei Deus auget opes, & quotidie ejus census magis magisque cumulat. Quid contra dives? quomodo resistit? Sed dives adamante durior: quidquid Deus propter pauperis alimoniam, divitis cōferebat ad censum, ille aut effundebat turpiter, aut crudeliter reponebat.

3. Iterum Deus hominem adoritur. Ne iraque pauper taceret, ut clamaret, ut divitem admoneret, & se tantum panem quærere jejunijs ostenderet, vel ad minima largienda abundantis impelleret animum, augetur pauperi fames: *cupiebat, inquit, de micis saturari, quæ cadebant de mensa divitis*: Quid dives? at dives varijs crapulatus ferculis, indigiem suam ructabat ad cœlum, ne vocem pauperis humi, & taliter jacentis audiret.

4. Quia obduratis auribus, unius oris nihil erat vox clamantes, ad aperiendum cor divitis, Deum totum corpus pauperis vulneribus aperit, ut in admonendo divite, tot essent

pauperis ora, quot vulnera: soluuntur viscera, ulcera producuntur, hiatus vulnorum dilatantur, sanies effunditur, & tota pauperis caro componitur in scenam pietatis, ut quem vox esurientis non moverat, vel suspiria, vel dolores, gemitus, & tota ærumnarum congeries, commoveret: sed dives superbo oculo, & insatiabili corde, hæc omnia videre & audire contemnit.

5. Quærit etiam Deus quemadmodum dives à suâ obstinatione solvatur: solvit pauperi manus à suis artibus, uti nec abigeret canes digitis, quos vulneribus suis, divitis erat pasturus in vulnus, & novo modo humanitatis ordo mutatur: fit humana mendicitas, ut cupiditas prodatur in humana: dives pauperem nec cadentibus de mensa micis pascit, & Lazarus pauper, quia aliud non habebat, etiam de carnibus suis, canibus humanus extitit, & Mitiores canes tui, imò tu sævior canibus tuis, nam te sæviente, illi parcunt, qui non ad morsum dentes, sed linguas ad obsequium sic producant, ut in modum spongiæ non vexent vulnera, sed detergant. Sed neque hoc exemplo motus est dives: quin canes urgebat ad morsum, cum eum ipsi misericordiam docerent.

Hæc de divitis vitâ dicta sufficiant. Nunc vide in Paupere longè aliam vivendi rationem atque institutum. Porro illius sanctitatem.

Colligo 1: ex vitæ ipsius exitu: nam sublatu est ab Angelis, visus in Abrahamæ sinu, hoc est summus in gloriâ: ita summus: id enim patet ex loco quem in hoc convivio habuit, ipsi Abrahamæ accumbens, imò quiescens in ejus sinu: ut de eo dici possit suo modo quod de Joanne recumbens super pectus Jesu in suâ cœnâ, hoc ipsi datum ut Dilecto,

Ex iis quæ passus est ante mortem, ex immobili ejus patientiâ, ac tolerantia, cujus neque gemitus audiuntur in tantis malis, & tantâ rerum desperatione: Nam ut ait Chryfost.

Orat.

Orat. I. de Lazaro, cum tanta pateretur, non dicebat apud se quod dicunt complures, Quid tandem est hoc; ille qui improbam crudelique vitam agit, omnibus rebus fruitur, nec ullam patitur animi molestiam, ego porro hic jaceo, exemplum iis qui me conspiciunt, probrum, ac ludibrium, & fame contabescens. An hæc sunt providentiæ? An ulla justitia respicit res hominum? Nihil horum dixit, neque cogitavit: unde hoc liquet? ex eo quod Angeli stipatum illum deduxerunt, inque sinum Abrahamæ deposuerunt: nam si blasphemus fuisset, nunquam illi tantum honoris contigisset. Quod si virtus heroïca idem cæteris præcellit, quia difficilis est, cogita eximiam virtutis hominem, qui rebus omnibus spoliatus tot malis afflictus, cum eum omnes homines deseruissent, in tanto contemptu, in tot doloribus, religionem servavit, Deum laudavit, modestiam, patientiam retinuerit, neque ullum hominem verbo aut maledicto violavit. Ex his quæ lentimus hanc virtutem æstimemus, & ex iis quæ admiramur in aliis, quæ omnia in hoc homine eximia fuerunt.

Denique ut virtutibus suis divitis vitia aut æquaret, aut vinceret, uti dives, cum rebus omnibus abundaret, nihil unquam Deo dare voluit, ita pauper cum omnibus egeret, nihilque haberet præter animam, hanc Deo ipse reddidit. Audi Chrysologum Ser. 66. Dives de tantis divitiis, nec victum dedit pauperi, nec Sacrificium Deo minimam oblatione dependit: At pauper dives vulnere, censu nudus, nudus corpore, vestitus pœnis, animam quam solam non tenebant vulnera, Deo in hostiam jugiter offerebat.

Ex hæcenus dictis hoc discursu, videan non ex duobus hisce hominibus in Evangelio nostro propositis maximum contra divinam providentiam scandalum oriatur: Nam si uterque bonus fuisset, aut uterque malus,

Tom. II.

quæreremus cur inæqualiter habiti à Providentia: sed cum dissimiles fuerint in vita; Lazarus quidem omni virtute præditus, alter autem sceleratus; cur malè habitus est, alter autem tam benè? Vbi justitia, ubi æquitas, ubi providentia? Vbi Deus? Hic sisto Auditores, neque rem tanti momenti uno verbo, expedire placet. In alteram concionem, responsionem differo, sed ne ista sine aliquo fructu nobis elabatur: Ex utriusque moribus aded diversis.

Collige 1. Divitias magnam esse & ad virtutem & ad salutem impedimentum, aded ut divitem esse, ferè idem sit, atq; esse sceleratum, atque à salute alienum, secundum illud Matth. 19. *Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnum cælorum: & iterum dico vobis, facilius est camelum per foramen acus intrare, quàm divitem intrare in regnum cælorum:* & Lucæ 18. *Quàm difficile qui pecunias habent in regnum Dei intrabunt. facilius enim est camelum per foramen acus transire, quàm divitem intrare in regnum Dei,* unde Lucæ 6. *Va vobis divitibus qui habetis consolationem vestram:* Vide enim quæ vitia ex divitiis oriuntur.

1. Superbia & minorum contemptus. Nam ex August. hom. 13. ex 50. Vermis divitiarum Superbia est, difficile est ut non sit superbus, qui dives est, & serm. 5. de verbis Domini. Nihil est quod sic generent divitiæ, quomodo superbiam; omne pomum, omne granum, omne frumentum, omne lignum habet vermem suum, alius est vermis mali, alius pyri, alius fabæ, alius tritici, vermis divitiarum superbia.

2. Fractus animus, atque in delitijs enervatus: nam *byffo induebatur & epulabatur quotidie splendide,* unde cætera vitia carnis.

3. Immisericordia: nam vulgò divites sunt minus misericordes quam tenuiores, qui plura dare solent quàm divites.

4. Cordis durities: ut enim duri sunt ad pau-

V

pau-

pauperes, ita etiam ad Dei vocationem: unde divitiarum cupiditatem ita reprobatur Apostolus 1. ad Timoth. 6. *Nam qui volunt divites fieri incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa, inutilia, & nociva qua mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas.* Quid autem efficiet possessio, si id facit sola cupiditas? Novi [inquit Chryf. Or. 2. de Laz.] quoddam hæc quæ dicuntur molesta sunt, verum multum lucri, & inenarrabilem fructum afferunt; dives ille si quem habuisset qui ipsi talia monita, taliaque consilia admovisset, ac non potius adulatorum, omnia ad gratiam consulentes, atque ad delicias trahentes, nequaquam venisset ad illam gehennam, nequaquam supplicia adisset intolerabilia, nequaquam inconsolabiliter de illis pœnituisse: verum quoniam omnes ad gratiam loquebantur, tradiderunt illum incendio. Hinc conclude quibus oculis, & quo animi sensu in nobis, & in alijs divitias intueri debeamus. An hinc nobis complacendum? an ex ea causa alijs invidendum? an verò potius & illis & nobis timendum, quid quid vulgò insaniant homines, ac imprudenter judicent?

Collige 2. In ipsa paupertate magnum esse ad salutem compendium: docet enim homines philosophari, docet rerum omnium contemptum & vanitatem, mundi & sæculi odium, mille auferit tentationum occasiones, & maxima quæque peccata impedit: Itaque pauperum mores ferè sunt humiles, mansueti, modesti, patientes, benigni. Unde divites non tam gaudere debent divitijs, quam in illis timere, quasi in onusto vehantur navigio: Pauperes autem plus de suo statu gaudere, quam divitibus invidere, quia difficilius merguntur. Sed tamen ipsis necessaria esse pietatem & patientiam nemo videt, ne de Deo conquerantur, & nimis doleant.

Collige 3. Ex Chryf. in fine homil. 2. de Lazaro. Divites simul ac pauperes imitari debere Lazarum, neque enim [ait] unum tantum, aut duo tria virtutis certamina sustinuit, verum & multa plura, paupertatem, adversam valetudinem, solitudinem ac destitutionem ab eis qui illius curam gerere debebant. Item quod biduum triduum ve, sed per omnem vitam, & seipsum videret in ejusmodi calamitatibus, & divitem in diverso rerum statu: quomodo igitur erimus excusandi, si cum hic cunctas afflictiones simul unitas tantâ pertulerit animi fortitudine, nos ne dimidium quidem horum tulerimus? non enim potes alium commemorare qui tanta passus sit mala: Ideoque illum Christus proposuit, ut si quando res tristes acciderint, ex eo capiamus exemplum: Communis igitur orbis doctor ille propositus est rem quamcumque molestam patientibus: Illum itaque doctorem in ædibus, in foro, & ubique circumferamus. Et Conc. 2. initio. Pauperibus ac divitibus in commune stat hic præceptor: si enim in paupertate non est indignatus, quam veniam merentur, qui id faciunt in divitijs? si in fame, tantisque malis degens gratias egit, quid excusabunt qui in rebus affluentibus non idem faciunt?

Rursus pauperes qui molestè ferunt egestatem, quam impetrabunt veniam, cum hic in fame, & penuria, solitudine & adversa valetudine vitam assidue trahens in ædibus divitis, & ab omnibus despectus, nec alium habens quem aspiceret, sic est philosophatus: Quid ambobus superest, nisi eleemosina divitibus: egenis patientiam? quarum ope cum illi tum isti æternæ beatitudinis gloriam, assequi poterunt, quò nos provehat Pater, Filius, & Spiritus Sanctus.

Amen.

FERIA

FERIA QUINTA
 DOMINICÆ SECUNDÆ
 IN QUADRAGESIMA
 CONCIO SECUNDA

Prima remotio Scandali apparentis circa Divitem
 & Pauperem.

*Homo quidam erat dives, & induebatur purpurâ, & bysso,
 & epulabatur quotidie splendide.
 Lucæ 16.*

RECEPTUM est Levit. 19. *Nō maledices surdo: nec coram cæco, pones offendiculum.* Hæc quoque verba ad nos spectant, ne insciis scandalum demus: *Maledictus qui errare facit cæcum in viâ, Deuter. 27.* Ne igitur scandalum quod contra divinam Providentiam attulimus incautos faciat ruere, age tollamus scandalum, & cæcos reducamus in viam, sed neutrum agere possumus sine gratiâ. AVE MARIA.

IN gravi scandalo quod adversus divinam Providentiam allatum est, ex inæquali divitiarum partitione quam in illustri exemplo proposui-

mus, cum ostendimus omnia uni data, alteri omnia negata; providentiæ justificatio facilis nobis esset, si utriusque, Lazari, & divitis, vita, non magis nota nobis esset quam cæterorum hominum. Nam si ex reliquis hominibus, rem æstimare debemus, tantæ sunt in uniuscujusque vitâ tenebræ, tanta obscuritas, ut vix scias, quæ damnare, quæ absolvere possis. Quot enim magna scelera parietibus, quàm plura, vultu, ac dissimulatione teguntur? quàm multi larvâ virtutis turpem conscientiam obvelant, ita ut Apostoli monitum planè necessarium sit, *Nolite ante tempus judicare?* Omnia fucata sunt, omnia miniata. Sed licet falli homines possint, quia secundum faciem judicant; unde hominum æstimatio parvi faciendâ est, *Et dicit hominibus non desideravi,* ait Jer. & Apost. *Mihi autem*

pro minimo est ut à vobis iudicer, aut ab humano die, sed neque me ipsum iudico: Deus tamen falli non potest, quem *πάνσοφον* appellavit Philo lib. de Mundo, id est omnigenā præditum Sapientiā, & S. Dionys. c. 7. de Divin. Nom. *ἡ πάνσοφος*, omni Sapientiā Sipientiorem, unde ait Apostolus Heb. Omnia nuda, & aperta sunt oculis ejus: In Græco est *τελεγεχλισμένον* metaphorā ducta à sacrificiis: nam uti doctores Hebræi tradunt, solebat hostia excoiri, tum è cervice usq; ad infimā partem discindi, aded ut intestina, & quæ prius abdita fuerant & arcana, tum oculis subjicerentur, porro ita victimam discindere & aperire *τελεγεχλισένον* dixerunt: hinc igitur omnia oculis Dei, mūdum circumspicientis *τελεγεχλισμένον* nuda & aperta sunt, quasi aperto & patefacto pectore: Itaque quidquid later in Oceano, in terræ fundo, in imis pectoribus, in Angelorum cogitationibus, id pervadit. Quocirca si de his duobus Lazaro & Divite ut de cæteris iudicare liceret; venire posset in mētem Deum quædam in abdito vidisse, quæ nos laterent, & diversā utrūq; tractandi ratione manifestare, quod in unoquoq; deprehendat. Sed scandalum quod attulimus hac ratione revelli non potest: neque enim cuiquam suspicari fas est occultè improbum fuisse Lazarum, licet apertè castigatum; vel è contrario in divite Deum aliquid agnovisse quod facilem tractationem postularret: Quoniam Scriptura, uti ostendimus in priori Concione, ita utriusque vitam depingit, ut si grave scandalum sit eam videre inæqualitatē tractandi utrumque, longè majus existat, ex vitæ utriusque cognitione: cum certum sit divitis vitam fuisse flagitiosissimā; pauperis vitam innocentem modò, sed virtutibus omnibus laudatissimam; in quo habes integrum in Providentia Dei scandalum, in quod multi gravissimè impegerunt: In tam dissimili vita, tam dissimilem tractationem: ubi tanta scelera, tantam fœlicitatem; ubi tot virtutes, tãtam

miseriam: Et dixi, Ergo sine causa justificavi cor meum, & lavi inter innocentes manus meas: Sap. 2. Hac cogitaverunt & erraverunt, excœcavit enim illos malitia eorum, & nescierunt Sacramenta Dei, neque mercedem speraverunt justitiae, nec judicaverunt honorem animarum Sanctarum: Verum ut à minoribus incipiam.

In universum hoc pronuntio hanc divitū ac pauperum inter homines inæqualitatem non modò non esse contra ordinem divinæ Providentiæ, sed potius ab illa esse profectam, quod aded verum est, ut ad rectam mundi gubernationem necessarium fuerit, Deum, homines, alios divites facere, alios inopes; tum respectu vitæ civilis, & politicæ, tum respectu vitæ moralis & studiosæ virtutis.

Et ut r. de vita civili loquar. Non parvum fuit divinæ Providentiæ artificium ad hominum societates concinnandas ita hominum condiciones distribuissè, ut uni divites sint, alii verò pauperes, & sibi mutuas operas impenderent: neque enim ait Chrysofom. homil. 34. in 1. ad Corinth. divitibus solum opus habent pauperes, sed etiam divites pauperibus; & illi quidem magis his, quàm hi illis; & uti hoc videas manifestius; Faciamus, si ita videbitur, duas civitates, alteram quidem divitum solum, alteram verò pauperum: & neque in civitate divitum sit ullus pauper, neque in civitate pauperum sit ullus dives, sed utraq; exactè expurgemus, & videamus utraque magis sibi possit sufficere: Ergo si in illa quidem locupletum civitate, nullus erit opifex, nullus ædificator, non faber, non lutor, non pistor, non agricola, non faber ararius, non funium contextor: quis, amabo, ex divitibus hæc unquam tractare voluerit, cum etiam hi qui hæc tractant, cum evaserint divites, non sustineant afflictionem & miseriam quæ ex his operibus existit. Quomodò ergo stabit hæc civitas? data, iniquies, pecunia, hæc ement divites à pauperibus. Itane verò? sibi

sibi ergo illi non sufficient, si istis opus habent. Quomodo autem domos ædificabunt? An hoc etiam ement? sed non est ea huius rei natura: necesse est ergo illuc vocare artifices, & legem violare quam tulimus, diximus enim nemo sit intus pauper. Et quidem ea de causa Aristoteles merito inculcat Respublicas fictas à Platone & Socrate, in quibus ille æqualitatem, iste communes fortunas volebat: Ita enim nulli artifices existerent, quia artes illæ tantum ob paupertatem suscipiuntur, omnesque affectarent summa munia, nullusque vellet in inferioribus occupari: unde Philosophus 3. Polit. cap. 3. sic concludit. Necesse est duas civitates in una esse civitate, & eas inter se contrarias, aliam scilicet pauperum, aliam divitum: Quare urbem ait similem harmoniæ, quæ ex inæqualibus vocibus constat: Et alibi docet eodem modo homines plebeios cum nobilibus & opulentis permisceri debere, sicut panem cum lautioribus cibus: ut enim alii cibi sine pane arescunt, nec succum opportunum gignunt, panis autem solus stomachum immodicè replet, onerat, nec facillè digeritur: ita in civitate soli divites tabescunt, ac sunt inutilis, nihilque reip. præstant; pauperes autem sine divitibus remp. gravarent nec regi ac gubernari facillè possent: sibi igitur ad civilem vitam necessarii sunt pauper, & dives:

Idem dico quoad vitam moralem, ac studiosam virtutis. Nam ut ait Cæsarius Arelatensis homil. 15. Potuit DEUS omnes homines divites facere, sed nobis per pauperum miseriam voluit subvenire, ut & pauper per patientiam, & dives per eleemosynam possint DEI gratiam promereri: nobis enim militat inopia pauperum. S. Augustinus homil. 13. ex 50. Pauperes egere voluit Christus, sed propter nos: omnes pauperes quos videtis, potuit illos Christus pascere, quomodo per corvum Eliam pavit; tamen cum & ipsi E-

liæ subtraxit corvum, ut à viduâ pasceretur, non Eliæ præstitit, sed viduæ: Quando ergo Deus pauperes facit, quia ipse non vult, ut ipsi habeant, quando, inquam, facit pauperes, probat divites: sic enim scriptum est, *dives & pauper obviaverunt sibi: utriusque operator est Dominus*: Et quis illos fecit ambos? Dominus: divitem quidem fecit, unde pauperem adjuvaret; pauperem, unde divitem probaret: Idem, dividens unicuique suum officium ser. 25. de verbis Domini, ita loquitur: Pauperis est orare, & divitis erogare; cæterum in illo mutuo officio, excellere dico pauperem diviti, cum plus accipiat emolumenti dives à paupere, quam ille à divite. Rationem reddit Cæsarius Arelat. homil. 15. das pauperi nummum, & à Christo recipis regnum; das buccellam, & à Christo recipis vitam æternam; das vestimentum, & à Christo recipis remissionem peccatorum: non ergo despiciamus pauperes; sed magis eos desideremus, & ultrò nos eis ingerere festinemus; quia miseria pauperum, medicamentum est divitum. Hæc ille. Idem passim docet Chrysostomus nimirum plus pauperes nobis dare accipiendo nostra, quam nos largiendo; itaque non illos gratias agere debere, sed nos qui damus. Vide in Eliâ, & vidua, quis è duobus beneficium accepit, ipse, an vidua? haud dubio quod ista: quæ plures dies Eliæ miraculo sustentata est; multò magis nos, cum rationem habemus cum paupere: Chrysostomus Eleemosynam interpretatur artem fœnerandi omnium quæstuosissimam, in qua pro uno, plusquam centum recipimus.

Collige 1. finem divitiarum non esse potestatem, delicias, fastum, luxum, sed pauperis opitulationem: itaque unicuique diviti incumbere onus pro suis facultatibus eleemosynam pauperibus largiendi credendum est. Cui rei innititur communè Patrum dictum, divites non esse DOMINOS suarum rerum, ut retinere eas possint sine pauperum injuria; sed esse distributores, & œconomos:

Item illud quod docet Chryf. conc. 2 de Lazaro rapinam esse, non impartiri de suis facultatibus, quia idè nobis datæ sunt, ut tribuamus.

Collige 2. Neque expellendos esse pauperes, cum tanto nobis sint emolumento, & in spiritalibus: neque exprobranda pauperi beneficia, cum plus accipias quàm dederis: immò sic à nobis accipi debere, ut qui beneficia offerant: itaque dum pauper unâ manu stipem accipit, alterâ cautionem tuam tibi reddit, nempe peccatorum tuorum quæ remittuntur. Tobia 4. *Quoniam elemosyna ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras*; & nomine Dei tibi aliam porrigit, quâ exigas vitam æternam: ita ut dicere possis, quod scripsit Cæsarius Arelat. homil. 15. nos securè dicturos in die iudicii: da Domine, quia dedimus: nos fecimus quod iussisti, tu imple quod promisisti. Vide quo emolumento pauperi benefacis.

Ex dictis vide connexionem divitis & pauperis: pauper debet diviti suam paupertatem, & dives pauperi suas divitias. Hoc est propter divites fecit Deus pauperes, quia aliter illi salvari non poterant, nisi subveniendo, & misericordiam faciendo: Et contrà pauperibus divites debent suas divitias, quia idè Deus dedit illis opes, ut suis divitiis pauperes alerent. Unde apparet divites multum debere pauperibus, cum debeant 1. quod propter illos tam multa patiantur. 2. quod ipsi divitijs abudent. Tu itaque saltem illis partem eroga, quibus tu totum debes. Ex his omnibus convincitur pauperum & divitum distinctionem ad Dei providentiam pertinere: cuius partem videmus, & in Lazaro mendico, & in divite epulone ad divitis januam jacente, ut scires unum ad alterum pertinere, neque temerè sibi occurrisse, quoniam *utriusque operator est*

Dominus. Si itaque Deus debuit aliquos creare divites, & alios pauperes id exigente & sine civili, & sine morali; non igitur illa pauperum & divitum inæqualitas Dei providentiam destruit, sed astruit.

Benè, inquit, sed cur potius Lazarum pauperem fecit, & alium cur fecit divitem: & ut quæstionem longius extendas, cur hunc nasci voluit in purpurâ, alium in fœno & paleâ; cur hunc regem esse alium servum, & in compedibus: cur hunc nasci hebeti ingenio, aliterum subtili, & acuto: uno verbo cum eadem sit hominum natura, unde tanta sortis, conditionis, fortunæ, & qualitatum diversitas?

Videte ineptas impiorum cavillationes. Quod enim non omnes æqualiter in universum tractare debuerit, pertinuit 1. ad sumum ejus domini; nã si æqualiter omne tractasset, videretur id omnibus fuisse debitum quod fecisset: quod itaq; aliter fecerit, ostendit suorum donorum se fuisse Dominum: itaque illis largitum quibus voluit, negasse verò quibus dare noluit. Hoc argumento usus est Apost. Rom. 9. *An non habet potestatem sigulus lutis ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam*. 2. pertinuit ad summam Dei sapientiam quæ semper ordinem ponit in rebus, omnis autem ordo in creaturis supponit in æqualitatem: Ita videmus in Astris, *alia est claritas Solis, alia Luna, alia Stellarum*, sic erit in resurrectione mortuorum: hoc etiam argumento usus est Paulus 2. ad Timoth. 2. *In magnâ domo non solum sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea, & fictilia, & quædam quidem in honorem quædam autem in contumeliam*. 3. Etiam pertinuit ad providentiã quæ non tantum includit intentionem finis per media, sed etiam connexionem mediorum inter se & sub ordinationem, ad quæ necessaria est in æqualitas: et in particulari ostendimus circa di-

vitias & paupertatem Deum per divites providisse pauperibus, & per pauperes providisse divitibus, & in vitâ civili & politicâ, & in vitâ morali, & studiosâ, atque ad virtutem pertinente. Quod autem queritur cur Lazarum potius fecerit pauperem, quàm alium, quem fecit divitem, mera est cavillatio: Nam cum non omnes divites facere debuerit, aliquos pauperes facere debuit: potuit Lazarum, quia aliq̄ potuit, & quem facere potuit, fecit. Sed, ais, cur illum? quia nēp̄ voluit facere: voluit autem quia potuit. Et verò etiâ facere potuit aliū? ita sanè: sed noluit: noluit autem, quia uti facere potuit pauperem, ita potuit facere divitem. Et quidem si non Lazarum pauperem fecisset sed alium, nempe Epulonem, pari modo quasi visisses cur istum pauperem fecisset non Lazarum: itaque cum aliquem debuerit pauperem facere, debuit facere quem facere voluit: Lazarum autem facere voluit, nec injuriam fecit, quia potuit: fecit autem quia & potuit & voluit. Hoc etiam argumento usus est Paulus Rom. 9. *Homo tu quis es, qui respondes Deo?* quæ vox significat ex adverso contendere.

At dices, si aliquem miserum facere voluit, & ita affligere, decevit imptobum, non itaque Lazarū, cujus præclaras virtutes esse diximus. Sed vide quàm sine ratione illud dictum sit.

1. Quidem, Quoniam ex Augustino 1. de Civit. DEI cap. 8. Si nunc omne peccatum manifestâ plecteretur pœnâ, nihil ultimo iudicio reservari putaretur. Vis rationis in eo est: quod hæc vita non sit consummatio rerum omnium, & meritò quidem, quia rationem habet viæ, cujus terminus est altera vita: non oportuit itaque in hac vitâ esse mercedem bonorum vel malorum operum. Præterea oportuit Dei justiciam manifestari non tantùm coram paucis hominibus, quod fieret si in hac vitâ impij plecterentur, sed coram omni vidente.

2. Si dives tot beneficiis à DEO præventus bonus esse noluit, quomodo si malis appetitus esset? Ne itaque excusaret malitiam, multis bonis à DEO præventus est. Cum autem Lazarus potuerit in malis virtutem custodire, nihil fuit causæ cur ejus virtus in prosperis langueret. Tantùm interest (ait Augustinus) non qualia, sed qualis quisque patiat. At inquires Lazarus meritis erat ut benè tractaretur; Dives autem erat indignus: Malè utrumque æstimas: nec enim divitis vitia, hujus vitæ miseriis plecti satis potuissent; nec virtus Lazari, bonis temporalibus satis compensari: sola utrumque potuit æternitas vel suppliciorum, vel præmiorum.

3. Debuit dives beneficiis provocari, huius autem virtus probari: primus bona temporalia accepit, quia hæc tantùm bona ipse æstimabat: quod significat verba Abrahami, *Fili recordare quia recepisti bona tua in vitâ tuâ*, sic enim habet textus Græcus, quæ scilicet tu sola bona existimabas, ut saltem horum bonorum illecebrâ Deum vel amaret, qui dabat, vel timeret, qui auferre poterat. Non dedit autem Lazaro quod ea contemneret, nec bona esse putaret, nec virtutis præmia esse crederet, sed impedimenta.

Hinc discere quid propositis contra divinam Providentiam in dissimili bonorum partitione rationibus, respondendum sit.

1. Enim quod objicitur, vel meritis dantur, vel non dantur: si primum, bonis dari debuerunt: si 2. non igitur ex justitiâ, quia immeritis dantur: nihil conficit aut probat. Neq; n. datur ex meritis: sed cui datur misericorditer dantur, quia dantur nō merenti; cui autē non dantur, & justè, & misericorditer non dantur, justè quidem, quia nemini debentur, & unumquemque Dominum sua largiri bonâ suâ voluntate justum est, & cui non debes, justè non das: misericorditer autem non dantur, quoniam meliorum sunt

lunt impedimenta, & meliora parantur: ubi autem misericordia est, non est iniustitia.

2. Aut divitiæ bonæ sunt, aut malæ: si bonæ cur bonis non dantur: si malæ, cur aliquibus conceduntur? Ita homines Iudei cum Deo disputant. Vide an rationabiliter: divitiæ certè bonæ sunt, itaque dantur aliquibus; scilicet malis, ut boni fiant; cur enim bona Deus largitur, nisi ut ex honorum largitione boni fiant? negantur autem bonis, quia summa bona non sunt, & quædam meliora sunt quæ dantur ei cui ista non dantur: Ibi nil iniustum.

3. Ad nemo Pater familias id faciat, nec liberis suis hæreditatem suam dividat? Tu unam domum aspicias, non mundum cuius perfectio hanc rerum varietatem postulat. Certè Providentia particularis aliter se gerit quam universalis, idque homines vulgò decipit: aliter agit qui unum militem, aut unam cohortem regit, aliter qui totum exercitum: hic aliquando cohortem totam certo exponit periculo, ut totam aciem conservet, hic paucos milites ut totam cohortem: qui autem unum militem servat, in unius capitis salute totus est. Tu unum hominem spectas qui serviat, nec cogitas opus esse in republicâ servis, mancipijs, operibus vilibus, & ministerijs abjectis, ad quæ soli pauperes se abiiciunt.

4. Sed nemo Pater si sapiat, uni omnia donat, nihil autem cæteris. Id tu quidem asseris: Verùm sapiens Pater sæpè cæteros liberos uni commendat, uni omnia donat, non ut sibi omnia servet, sed ut cæteris distribuatur. Putas Deum divitibus omnia donasse, ut servarent omnia, non verò ut pauperibus necessaria porrigerent? Audi quid dicat Eliæ 3. Reg. cap. 17. *Præcepi mulieri vidua ut pascat te, non alio modo præcepit quam ei unde pasceret largiendo.* 2. si Patrem nominas, si bona intellige quæ bonis non denegat, alijs verò etiam dat,

sed non coactè, sed si velint: ut nemo coactè sit beatus.

5. At sapiens id vanissimum iudicat, & pessimum, quod eadem omnibus eveniant. Sapienter id quidem & à Sapiente dictum est & factum à Deo, cuius fuit propositum, ut hæc humana despiceres, cum nulla ferè dentur, habitâ ratione virtutis, aut vitii, unde signum est ea esse exiguæ æstimationis apud Deum, qui ea soleat potiùs inimicis dare quàm amicis.

6. At enim multi ex Sanctis hominibus ob talem dispositionem commoti sunt, uti Job, David, Jeremias & alii, quorum loca attulimus in præcedenti Concione: Ita sanè, & vehementer commoti sunt usque ad titubationem, gravemque tentationem, verum ea commotio non fuit de dispositione Dei, quam semper sanctam esse, & iustam pronuntiant; sed de impiorum errore qui cum se beatos cernerent, se justos crederunt, & de vulgi falsâ opinione *Populem qui te beatum dicunt ipsi te decipiunt.* 2. In tuo sensu, & pro te dubitarunt, cumque humanos & communes sensus exprimerent: sed semper quid sentiendum sit, respondet, ac te docent, cum aliqua non capis, nec comprehendis, quid tandem æstimare debeas. Denique vel hinc etiam apparet antiquæ legis imperfectio, in quâ est terrenorum promissio, mercedes temporales, supplicia & minæ præsentem vitam spectantes: sed in Evangelio beati pauperes prædicantur, *Beati qui lugent, beati qui persecutionem patiuntur: Beati estis cum male dixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint & dixerint omne malum adversum vos.* Imò divites fiunt pauperes omnia deferendo; qui nobiles, fiunt ignobiles, & in tenebras se abdunt, Quàm multi sapientes insaniam finxerunt, quàm multi docti ignorantiam, &c. *Et beatus qui non fuerit scandalizatus in me.* Hæc sufficere possent ad scandalum removendum, sed nil aptius fingi potest quàm secun-

da pars propositi Evangelii, de quâ craftinâ die dicturi sumus. Tu interim hæc apud te statue. 1. Quidem non sine peculiari Providentiâ Dei factum esse ut bonis, ac prædestinatis bona vulgò non tribuerentur, nescilicet core eorû depravaretur: hic enim liceat usurpare verba Scripturæ 3. Reg. cap. 11. quæ dicta sunt de mulieribus alienigenis, quorum connubium Israëlitis interdictum fuit: *Certissimè enim avertent corda vestra ut sequamini Deos earum*: sunt enim innumera vitia quæ ex divitiis oriuntur, ita ut ferè sit impossibile divitem salvari; cogita singulas virtutes Christianas, ac vide si cum divitiis consistent: Enumera octo beatitudines, ac vide si ulla sit in divitiis: Specta vitam CHRISTI, Apostolorum, ac ferè omnium Sanctorum: Quod si dives aliquis salvatur, id planè est admirabile: Itaque CHRISTUS interrogantibus discipulis, ac mirantibus quod dixisset, impossibile esse, divites salvari. Matth. 19. *Quis ergo poterit salvus esse*; respondit: *Apud homines, hoc impossibile est: apud DEVM autem omnia possibilia sunt.* Et quidem ut supra diximus si sola pecuniarum cupiditas, radix est omnium malorum, quid erit possessio? Ad hæc sic ita disposuit, ut prædestinati facilè haberent in affectu, quod in actu, & reipsâ habebant: quia enim illis præcipiebatur ut haberent divitiarum contemptum, ut non fiderent in incerto

Tom. II.

divitiarum, ut non altum saperent, ut humilibus consentirent, & sexcenta similia; idè DEVS illos removit à divitiis, in quibus hæc sunt admodum difficilia; ut algeri in ignibus, non mergi in fluctibus: non perire inter arma, non inquinari pice, & eam tangere; quæ omnia vel difficillima sunt vel impossibilia.

Statue 2. Neque divitias, neque aliquid terrenum, tibi à DEO expectandum esse, tanquam præmium virtutis & ut laborum præmium, sed alia longè majora, & sublimiora præfertim post Evangelium, post adèd laudatam paupertatem, & damnatas divitias, *Va vobis divitibus, va vobis qui consolationem habetis*: Quid igitur frustra laboras, quid sudas, quid conscientiam perdis, quid cælo renuntias ut divitias acquiras, ut possideas, perdas? si haberes, dimittendæ erant Matth. 19. *Vade, vende qua habes, & da pauperibus & habebis thesaurum in cælo, quò nos*

deducat Dominus JESVS. Amen.

* *

X

FERIA

FERIA QUINTA
 DOMINICÆ SECUNDÆ
 IN QUADRAGESIMA.
 CONCIO TERTIA

Secunda remotio Scandali apparentis circa Divitem
 & Pauperem, petita ex alterâ
 vitâ.

*Homo quidam erat dives, & induebatur purpurâ, & bysso,
 & epulabatur quotidie splendide.*

Lucæ 16.

GRAVEM omninò tentationem, stendimus non modò illam inæqualem di-
 immò grave scandalum adversus vitiarum distributionem, non obesse Pro-
 Divinam Providentiam, multos videnti, immò id ad eam pertinuisse, ut
 passos esse dixi ex inæquali bono- quidam essent pauperes, quidam divites,
 rum & divitiarum partitione: illudque tum ad vitam civilem, tum ad moralem
 ostensum à nobis est in illustrissimo exem- & virtutis: Deinde ostendimus cur potius
 plo divitis & pauperis Lazari, cum in il- Lazarum, pauperem effecerit, quam a-
 lum omnia bona, in hunc omnia mala lium, cur Epulonem divitiis cumularit:
 confluerint, præsertim cum illius vita unde omnibus in contrarium propositis ra-
 inquinatissima fuerit, hujus verò sanctissi- tionibus, respondimus; omnem serupulum
 ma, quâ ex consideratione gravius exti- removentes, contra eandem Prudentiam;
 tit scandalum. Hæc prima fuit hujus dis- quam esse in mundo aliquam, facilius est
 cursus pars. In alterâ aggressi sumus gra- probare, quam ostendere de die Solem
 ve illud scandalum remove- & atque o- lucere,

luere, cum ipse Sol pars ejus minima sit, & in omnibus creaturis sit diffusa, ubique presens, ubique operans.

Verum hodie alius mihi est respondendi modus: Nam licet satis fuisset dicere, in ista partitione inaequali, tam nobis satis esse, quam in caeteris rebus quae videntur esse difficiles, quod haec a Deo facta sit, ut bene actam esse credamus: (Nam ut ait S. Chrysostom. libr. ad eos qui scandalizati sunt, cap. 8. An non hominis furiosi est, hoc est, an non hoc summam dementiam, atque insaniam sapit, in medicum quidem curiosè non inquirere, dum secat, dum urit, dum acerbis medicamentis applicat, quam vis servus sit, sed cum silentio jacere dominum ista patientem, eique propter hanc ultionem gratiam habere, cum etiam curatio sit incerta, eique subjectum parere, dum id agit: idemque erga nautam & architectum, vel erga caeteros qui diversas artes profitentur, praestare, ridiculum, inquam, hominem censerì imperitum, & inexpertum; causas omnium quae fiunt ab artifice exquirere: sapientiam autem illam, immensam, ineffabilem, inexplicabilem, incomprehensibilem curiosè scrutari, & cur hoc vel illud fiat, exquirere; idque cum probe noverimus, in hanc sapientiam errorem non cadere, magnam ejus esse bonitatem, inenarrabilem ejus esse providentiam: ad finem prosperum omnia pervenire, quae ab illo nostra causa geruntur:) Licet, inquam, illud satis sit ad animum cujuslibet pacandum, & retinendum: tamen ne summam auctoritatem agamus, ut etiam curiosis ac pertinacibus ingeniis satisfaciamus, rectè admonet Chrysostom. loco cit. cap. 9. ejusmodi homines, ut finem expectent, & quem tandem exitum ista sortiantur, considerent, neque turbentur aut terrentur a principio: quandoquidem aurum quidem fusorem imperitus aliquis si videat initio aurum liquentem, & cineri, paleisque furoris sui: Erunt sicut palea ante faciem venti, &

miscentem, nisi finem expectet, periisse arbitrabitur: qui sic in mari educatus est, si in continentem veniat, ac videat primo agros feri, frumentum perdi existimabit, & agricolam haec agentem damnabit: at haec condemnatio ab ejus imperitia proficitur: etenim si aestatem expectasset, & segetem vernantem vidisset, & triticum quod sparsum fuerat, & sine custode relictum, & putrefactum, & corruptum, ac luto expositum, mox germinasse, ac multiplicatum, apparuisse pulchrum, & faenore non mediocri agricolam ditasse, tum verò amplius miratus esset, quod per ejusmodi damna fructus ad tantam ubertatem, & pulchritudinem evectus esset: Tu quoque noli in communem omnium Dominum curiosius inquirere: quod si ad eò sis contentiosus, ut sic velis insanire, saltem finem eorum quae geruntur, expecta: nam & agricola totam hyemem expectat, neque ad ea quae triticum tempore frigoris patitur, respicit, sed ad ea quibus fruiturus est: & multò sanè fuerit aequius, ut ejus causam, qui totius orbis terrarum est agricola animarum nostrarum finem expectes. Et quidem si in rebus humanis, sententiam ferre non sustines, nisi omnia noris, & omnes partes negotii intellexeris, cur de hoc vis judicare nisi omnia ad amissum exegeris, praesertim cum illud quod superest, & quod nomine finis intelligitur, longè majus sit quam prima vitae pars? Hinc fit ut qui è Sanctis in Scripturis de impiorum felicitate conqueruntur, statim meminerint exitus illorum: Testimonia dedimus ex Jobo, Davide, & Jeremià: Jobus quidem cap. 21. postquam cum aliqua querelâ felicitatem impiorum descripsit, subdit; *Veruntamen quia non sunt in manuum bonorum sua, consilium impiorum longè sit à me, Quoties lucerna impiorum extinguetur, & superveniet eis inundatio, & dol res dividetio*

Favilla, quam turbo dispergit, &c. David autem Pl. 72. postquam multis versiculis scandalum suum narravit, tandem subdit versiculo 16. *Existimabam ut cognoscerem hoc, labor est ante me, donec intrem in sanctuarium Dei, & intelligam in novissimis eorum. Veruntamen propter dolos posuisti eis, dejecisti eos dum allevarentur. Quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam. Velut somnium surgentium Domine, in civitate tuâ imaginem ipsorum ad nihilum rediges: Jeremias autem cap. 12. postquam cum admiratione quæsit, *Quare via impiorum prosperatur, &c.* subdit propheticè per modum imprecationis: *Congrega eos quasi gregem ad victimam, & sanctifica eos in die occisionis:* Ita in nostro Evangelio, Quod in primâ narrationis parte scandalum ortum est ex tam dissimili sorte bonorum & malorum, illud in altera parte aufertur, in qua prioris fit iudicium. Verùm antequàm ulterius dicendo progrediamur, sistamus nos Beatissimæ Virgini supplices, ejusq; opem demissè imploremus. **AVE MARIA.***

PRIMA itaque vindictio scandali est mors utriusque, quæ semper spectari debet, quia ipsa finis est, ut ne putes diuturnam fuisse ejusmodi inæqualitatem. Vita autem aded breviss est, ut quemadmodum punctum respectu totius orbis pro nihilo reputari potest, ita etiam vita cujuscunque respectu æternitatis pro nihilo reputari debeat: secundùm illud Jobi, *fuissem quasi non essem, ex utero translatus ad tumulum, vita enim media, inter tantum est ab uno ad aliud.* Sed audiamus textum. *Et factum est ut moreretur mendiculus, &c. Mortuus est autem dives.* Ac licet iste tardiùs sit mortuus, quippe qui integra fuit semper valetudine, cui nihil unquam fuit molesti, cui nihil defuit in vita, tandem tamen mortuus est: neque enim divites mortem magis effugere possunt,

quàm pauperes: Sed ne hoc leviter prætercurras (ait Chryl. hom. 2. de Lazaro) Hic mihi cõsidera mensas argèto circumtectas, lectos, tapetia, ornamenta, quæ in tota domo sunt omnia, unguenta, aromata, vini meri copiam, eduliorum vanitates, ciborum delicias, coquos, adulatores, stipatores, famulos, ac universam reliquam pompam, strepitumque extinctum, ac marcidum factum: ubique cinis, ubique favilla, ac pulvis, lamenta & luctus, nemine succurrente, neque semel egressam animam postea revocante: Tunc declarabitur quid possit aurum, quid possint copiosæ divitiæ, siquidem ex tam frequenti famulitio, nudus abductus est & solus, nihilque ex tantâ affluentia secum ferre valens, sed desertus, indefensus, neglectus, nullus eorum, qui priùs eum colebant, & qui nunc auxiliarentur, aderat, erepturus à penâ & supplicio, sed ab omnibus illis divulsus, solus interceptus est, ut illa non ferenda supplicia sustineret: Verè *omnis caro fenum, & omnis gloria ejus quasi flos agri. Exsiccatum est fenum, & cecidit flos, &c.* Verbum autem Domini nostri manet in æternum. Isai. 40. Venit mors, & extincta sunt illa omnia. Nec aliter quàm captivum, arreptum illum abduxit demissis oculis, pudore plenum, non audentem hiscere, trementem, pavidum, perinde quasi in somnis, univèrsis illis deliciis fructus fuisset: Hactenus Chrystostomi verba.

Item: *factum est, ut moreretur mendiculus:* itaque omnis miseria finita est, neque enim aliquis est in morte sensus, quid jam pauperi nocet, quod rerum omnium egentissimus fuerit, quod contemptus, & despectus fuerit, quod diu jacuerit, quod vulneribus deformatum habuerit corpus, quod inedia afflicta, tus? malis omnibus finem mors attulit; itaque *neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt:* quàm autem brevi spatio conclusa sunt omnia, ex quibus nihil omninò

omniñd superfit: ut enim cùm omnia in cinerem sunt redacta, ignis omnis extinguitur, soli restant cineres; ita ubi mors omnia sustulit, nihil superest morborum, nihil doloris, nihil prioris exitii. Vide itaque perfectam amborum æqualitatem, & sublatam in æqualitatem, nam in morte nil plus habet dives, quam pauper, mors enim illas omnes tollit conditionum dissimilitudines. Quid hinc superbis? quid pauperem summoves, quasi alterius naturæ? quid despicias, quid miserum appellas? Erit illa dies aliquando, quæ utrumque æquabit, postquam utrumque, amabo, considera, ac vide quodnam superfit, quoad ista externa discrimen. Tam nudus est, qui exutus est, quam qui nunquam fuit indutus: uterque omnibus caret: non jam discrimen sanitatis, roboris, pulchritudinis, purpuræ, epularum, domus marmoreæ, famulorum, assentatorum, &c. Adi ossium congeriem: hinc mihi ostende divitem, & pauperem: saturum olim & famelicum: eloquentem, & elinguem: purpurâ quondam conspicuum, & panis oblitum: non potes, nullus posset. Ac quemadmodum in scenâ actores diversas personas sustinent, Regum, Ducum, Imperatorum, Rhetorum, Sophistarum: alii verò vinitorum, egenorum artificum: sed adventante vespere, & digressis qui aderant, ubi ex theatro descenderint, habitumque fabulæ deposuerint, qui prius Reges ac duces esse videbantur, post apparent quod sunt, omnisq; illa personata dignitas auferitur, unde & vestes deponuntur, & fastus, & honor fictus, & qui allecabantur, discedunt: (ait S. Chryf. Conc. 2. de Lazaro) & hinc velut in theatro, videlicet in mundo sedens, & in scenâ ludentes spectans, ubi videris complures divites, ne putes verè divites esse, sed divitum obrectos personis: ubi enim mors advenit theatrum que dimissum fuerit, cùm divitiarum paupertatisque personas deposuerint, omnes illuc pro-

fecti, atque ex operibus judicati, declarant, qui verè sint divites, qui verò pauperes; qui honorati, & qui obscuri. Hoc idem nostro diviti accidit: nam simul atque incubuit vespera, hoc est mors, & è vitæ præsentis theatro egressus est, personamque deposuit, quâ tandem re illum à paupere discernere potueris? Tu itaque cùm tantâ inter homines in æqualitatem videas, noli turbari: In scenâ luditur, expecta finem tragædiæ, videbis postea actores non nisi personis distinctos fuisse, atque dissimiles, verùm unam esse omnium, uti naturam ita etiam conditionem, & sortem.

Cæterùm mitto dicere 1. facilem pauperis discessum à corpore: nam millies didicerat mori, & ut loquitur Tertullianus præmisso jam sanguinis succo, tanquam animæ impedimentis, properante, & ipsa, quæ jam sæpe jejunans mortem de proximo novit. Ad hæc quam facile vitam miseram relinquebat, nec animam, corpus ulceribus apertum retinebat: nam per ea patebat ei exitus & facultas abeundi. E contrario difficilem divitis exitum: quia ejus anima alligata corpori, & mille remediis detenta. Ille itaque animam dedit; ab hoc verò anima repetita est, & exorta tanquã ab invito.

2. Quam libenter pauper in sinum mortis, ut in portum post maximam jactationem se conjecit: Dives autem quam ægrè à rebus charissimis avulsus est, atque à voluptatibus & opibus.

3. Angores divitis in Morte, & consolationes pauperis: nam si sola mortis memoria divitibus est acerba, quid ejus experientia?

4. Statum corporis, & funus: Chrysologus Serm. 121. In marmoreo tumulo, & aureatâ veste, jam divitis corpus inclusum: pauperis caro naturali quiescit in limo, prævenit putredines, & fætores. Tùm hæc de fu-

here, Pauperem portant Angeli, divitem deglutit infernus: En fratres, mors pauperis, totam divitis pompam transcendit, & gloriam.

Verùm quoniam nomine finis non tantùm mors intelligenda est, sed etiam status alterius vitæ qui finem non habet, & in quem status præsentis vitæ finitur: (Ego enim, ut ait Chryso. non finem dico tantùm in præsentis vitæ, sed etiam in futurâ;) Propterea.

2. Hujus scandali remotio, ac vindicatio, est mira rerum omnium conversio, quæ facta est in alterâ vitâ; unde miratur Chrysol. Serm. 66. Inhumani divitis, & Lazari pauperis, stupendas vices, pavendas successiones, conditiones admodùm lamentandas: secundùm illa verba Abrahami: *Fili recordare quia recepisti bona in vitâ tuâ. & Lazarus similiter mala, nunc autem hic consolatur, tu vero cruciarius*: Illa vero vicissitudo consistit in mutatione felicitatis, & infelicitatis ac miseriæ; qui enim dives fuerat, ac in speciem felicissimus, nunc est miserrimus; & sicut nulla bona ei denegata fuerant, ita nullum ei bonum relictum est nullumque concessum, sed malis omnibus afflictatus: qui sensus est horum verborum, *Fili recordare quia recepisti, &c.* Incipiamus e divite quem ita beatum in hac vitâ ostendimus in primâ parte, ac videamus ingentem rerum mutationem.

1. Ex divite sumè pauper, atque egenus factus est, tum quoad bona corporis, tum quoad bona animæ. Revoca in memoriam Lazari pauperiem, ille quidem egentissimus erat in terris, quoad bona externa attinet, sed quoad bona interna, ditissimus. Hic verò secundùm omnia egentissimus: Etenim cum sola bona habuisset externa, quoniam illa tantùm esse bona existimarat, unde alia habere nun curaverat, quod illi exprobrat Abraham juxta textum Græcum.

Recepisti bona tua, in vitâ tuâ, id est, quæ tu bona existimabas, & ea sola, cum tamen vera bona non essent; Nunc illis spoliatus, rerum omnium nudus est; non jam opes, non famuli, non byssus, non purpura, non epulæ. Cui aptè exprobrat Chrysol. Serm. 122. Non jam igitur palatia, sed infernus non byssus, sed fumus inferni; non purpura, sed flamma, non culcitra sed formæ. Jam quantum illud est, 1. quod careat, vel unâ aquæ guttâ: quæ major paupertas? eamque postulet, ac non impetret? Quis id unquam cogitasset, ut cui lacus tot vina fundebant, cujus pavimenta tam sæpe vino nataverant, in cuius mensâ tot pocula, omnisque generis porrigebantur, is aliquando guttam aquæ desideraret, nec præ inopiâ habere posset? Certe uti sumus in hac vitâ, Elementa sunt omnibus communia, sed nunc dives vel unâ guttulâ privatur. Ut Christus miniam omnium Eleemosynam diceret, agebat calicem aquæ frigidæ: sed dives eò redactus est, ut ne aquæ guttam haberet, eamque in tantâ necessitate peteret, nec impetraret. Jam cogita quid ex maioribus bonis haberet, cum nec aquæ guttam haberet: Hic vide dissimilem statum; olim copiam rerum omnium, nunc autem tam strictam, atque angustam necessitatem; ô statum multis lachrymis prosequendum! Sed cum esset in eo statu, nec lachrymas habere permissus est, ne guttam saltem ab oculis haberet; nam qui ab illo vel guttam postulabat, nec in seipso illam habebat.

2. Quod cogatur mendicare, ipsâ etiam tragicâ oratione speciem pauperis, ejusque miserrimi, præferens: *Et ipse clamans dixit Pater Abraham miserere mei*: Chrysol. Ser. 66. Sic clamati, qui hic clamantes audire contempsit. Singula verba faciunt ad comiserationem & quod Patrè vocet & Abra. & quod dicit, *Miserere,*

vere, & quod addit, *mei*, quasi miseriam illi suam ante oculos ponens, & flammarum quibus cruciatur, globos ostentans: vox pauperis mendicantis est, sic enim projecti in vias publicas, pauperes clamare, sic ulcera, si quæ habent, ostentare solent. Quod verò addit: *Mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam.* 1. Quidem rem minimam postulat, ut scias ad extremam inopiam redactam esse: itaque minimum petere quod potest. Chrysofom. serm. 66. Qui claudit manum pauperi, extremi stipes digiti sic exposcit, & sitit aquæ guttam, qui vini lacus, ne guttâ daret, inclusit: iterum ex Chrysof. Conc. 2. Nunc illum digitum implorabat, quem crebrò passus fuerat circumlingi canû linguis. Cogita itaque quid petat, quàm lugubriter petat, quâ positus in necessitate, & quandiu petat. Quot enim annorum millia idem petiit? sed quot æternitates idem petet? & semper ei denegabitur: 2. Hoc officium petere ab Abrahamo non audet, sed tantùm à Lazaro, quanquam nec præ pudore ab illo petere audeat, unde non Lazarum, sed Abrahamum inelamat: Quia ut ait Chrysofomus Conc. 2. pudor obtabat, ac verecundia; ex ijs enim quæ in illum fecerat arbitratur, illum omninò meminisse malorum præteritorum: Quoniam si ego [inquit] tantâ rerum affluens copiâ, nihil ab eo læsus, adeò despexi hominem, ut ne micæ quidem impertierim, quanto magis ille sic contemptus non annuet petenti beneficium? nimirum hæc ex suis moribus existimabat. 3. Id factû fuit, ut vices redderentur, ut sicut ab eo Lazarus in vita victum rogaverat, ita vicissim nunc postularet à Lazaro: neuter tamen obtinuit: Lazarus quidem ob Divitis crudelitatem: Dives autem, quia seriùs postulabat, & indignus.

2. Summa fuit circa eum servorû solitudo:

itaque magnâ voce inelamat ad Abraham: & ut ait textus. *Elevans autem oculos &c. vidit à longè Abraham, & Lazarum in sinu ejus:* ubi jam parasitorum greges, assentatorum cunei, ubi illi convivæ, ubi famuli, ubi quinque fratres ex jam numerosa quondam familia? In illa tamen solitudine adfunt ejus peccata, adest crudelitatis memoria, tot etiam deliciarû quæ præterierunt, et ejus copiæ quæ exaruit, &c.

3. Summa fuerunt in eo tormenta, quæ his rebus constant. Cogita teterrimum carcerem, tenebras inexplicabiles, pedes & manus ligatas quæ succurrere non possint, vermem non morientem. Cogita dolores intolerandos: *cum esset in tormentis:* ut scias non uno genere tormentorum esse excruciatum. Cogita intolerabiles ardores: *quia crucior in hac flamma*, deinde, & *sepultus est in inferno:* ut scias & in imum barathri esse detrusum, & non uno membro ardere, sed toto corpore sepultum, atque obrutum ignibus, immò in flamma acerrimo dolore torreri: *quia crucior in hac flamma*, Chrysologus Serm. 122. Quid est dives? ab æstu byssus non defendit? purpura non resistit inferno? remanserunt ista, deseruerunt illa? & ipse nunc nudus sudas? æstivas qui aliquando insultabas æstibus artificiosâ nuditate vestitus? Sed quis explicet intolerabilem illam sitim, cui præ omnibus tormentis solatium quærit atque remedium? *Mitte [inquit] Lazarum qui intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam:* Chrysologus Serm. 66. Lingua plus ardet, quæ, ut misericordia fieret, juberet neglexit: lingua in tormentis prima est, quæ derogando pauperi, pauperis blasphemavit authorem: Et Serm. 124. Lingua in capite, caput mali. Ipsa derogat egeno, insultat pauperi, pietatem latrat, misericordiam caput, & meritò prima est in gehennâ, in cruciatu prævia, dux pœnarum, quia ipsa interdixit misericordiam, cui datum fuerat, ut juberet.

Equidem præcipuè fit mentio sitis quia maximè solet eos torquere qui in flammis torrentur: adhæc quoniam lingua plurimum offenderat: epulabatur quotidie, blasphemabat, detrahebat, &c. Sed licet guttam petat, gutta ei denegatur: Chrysol. Serm. 122. Puto dives quod & aquam pauperi tu negasti, cui ne ingrederetur januam tuam, ne ad puteum tuum perveniret, canes quam plurimos objecisti: Sed nimirum negatur gutta, quoniam micæ negavit: hæc gutta, micam negatam arguit: gutta ista satis æquat pretio micam quam denegasti: ò gutta! ò mica! una est pœna alterius, sicut una fuit alterius crimen. Quid referam quid passus sit in reliquis membris cum flammâ omnia membra penetrarentur? *Quia crucior in hac flamma*: quale incendium pertulere oculi, non casti? quale manus? quale guttur? quale membra libidinosa? &c. Huc accede, quisquis ades, atque hominem in vita delicatissimum, deliciosissimum, qui nihil unquam triste fuerat passus, nullum dolorem tenferat, aspice in cruciatibus, in summa inedia, in summa nuditate. Pròh Deus! quæ mutatio? Chrysol. Serm. 66. Tu dives fulgens quondam purpurâ, nunc tegere fimo: pro coccino, vestire flammis: pro molli discubitu, sustine tormentorum dura: pro tantis ferculis, epulare pœnas: copiam inopiâ compensa: ebrietates siti digere: pro odoribus aspergere fœtore: & cui adstiterunt voluptatis obsequia, adstent tibi nunc ministeria pœnarum.

4. In eo fuit summa derelictio ab omnibus, ita ut cogatur auxilium petere ab inimico: Quis pudor, cum peteret, & ab eo quem sciebat à se semper despectum fuisse, & cui omnia semper negaverat? ut scias commutatas vices, & cogi ab eodem illo petere, qui à se olim stipem quæsiisset. Cogita quàm agrè ferant homines inimico egere; cogita etiam summam hominis superbiam, & *fastum*:

tantam tamen fuisse necessitatem atque inopiam ut rogare inimicum cogeretur, nec aliâ ratione solatium habere posset.

5. Pars supplicij ipsius, alterius fœlicitas visa cum livore, & invidia. Nam *elevans oculos suos cum esset in tormentis, vidit à longè Abraham, & Lazarum in sinu ejus*. Id est, vidit laetè convivantes, cum ipse esset egentissimus, ac fame, & siti discrucietur: Se itaque in tormentis; Lazarum autem in convivio; sed quali? in sinu Abraham: Chrysol. Serm. 122. Jam vobis versa sunt vices: vides ejus gloriâ, ejus supplicium sic sprevisi: videt ille cruciatus tuos, qui te tunc tuâ mirabatur in gloria. Rectè autem advertit Chrysostomus conc. 2. de Lazaro. Ideò Divitem Lazarum vidisse: 1. Quia in vita dixerat, quorsum mihi opus pietate ac virtute, cum omnia ex animo lucedant: hic pauper qui piè vivit, innumera patitur mala: debuit igitur videre, quid utrumque prodesset. 3. ut pateretur Dives, quæ passus erat Pauper: sed & graviora: ut enim graviolem reddidit Lazari famem præsentia Divitis, cum videret aliena commoda: sic cum Dives esset in gehenna, gravius fuit supplicium, Lazari videre delicias; ut non tantum à natura suppliciorum torqueretur, verum etiam honoris comparatione: ut Deus ejectum Adamum è Paradiso, jussit habitare è regione. Ac ne hoc supplicium leve existimes, omnium maximum judicavit Sæctus Chrysol. Serm. 66. Scitur quare plus fœlicitas Lazari, quàm gehennæ torquet incendium.

6. Negatio omnis boni, cui vel gutta negatur: quod enim bonum minus est? cogita quanta sit miseria omni modo miserum esse. Ad hæc quis contemptus ipsius, & quod iudicium vitæ ipsius, ut iudicetur indignus omni bono? Hominibus sceleratissimis & ultimo supplicio damnatis quædam humanitatis officia non denegatur, huic omnia ut intelligas
sup:

Supplicis maximis dignum fuisse, omni gratiâ indignum.

7. Negatio consolationis, hæc enim saltem per guttam significatur. Sed sicut olim Lazaro omne opus humanitatis ac saltem verborum denegarat, ita neleviùs mala sua sentiat, omnis illi consolatio negatur. Chrysol. serm. 122. Sitis extremi digiti guttam, quam si vel solam dedisses pauperi, non sitires: immisericordem te gutta, & mica reddidit inhumanum.

8. Exprobratio præteritorum: *Filirecordare quia recepisti bona in vitâ tua.* Hæc sunt verba vel ipso fulmine intolerabilia: jubet enim conditionem suam ponere ob oculos. Filium vocat, ut doleat, quod cum esset filius secundum naturam Abrahæ, exclusus tamen sit à regno & hæreditate: Et *si ly regni ejicientur in tenebras, &c.* Non igitur imputet odio, aut malæ voluntati, aut viandiciæ, quandoquidem eum etiam in eo statu agnoscit filium suum; sed suis demeritis, quæ magna esse debuerunt, ut filius sic à patre tractaretur. Quod autem jubet ut recordetur, vitam omnem præteritam ob oculos ponit, ac data beneficia: Ait enim *Recepisti bona:* sed si recepit, non certè bona pro bonis, cum nullius boni fuerit conscius, igitur bona pro malis: Certè non facilè ferimus nobis beneficia exprobrari, hoc tamen cogita quantâ id faciat Deus indignatione, & quo Dives patiatetur pudore.

9. Quod coactus ad ea officia quæ semper neglexerat, elevavit oculos, quos semper depresserat: Abraham vocavit patrem, cujus tamen mores nunquam imitatus est; *rogate Pater,* Chrysol. Serm. 69. Stultus in vitâ Dives, stultior invenitur in pœnâ: & qui bonorum suorum nescivit tempus, nec malorum suorum tempus miserandus agnoscit. Chrysostom. Conc. 2. Vides quanta res sit afflictio, cum procul absit, invocat. Ad hæc La-

zarus præteritur, nunc cum procul absit, invocat. Ad hæc Lazarum inclamavit, ejusque opem quem semper neglexerat, Chryl. Serm. 123. Modò & tardè Dives Lazarum ad domum patris sui non misericors, sed miserandus invitat. Deinde curam habet fratrum: *Mitte Lazarum, habeo enim quinque fratres.* Chrysol. Serm. 123. Et putas quod quinque fratribus tuis sufficit Lazarus, qui tibi tanto tempore, tot vulneribus suis toto clamans corpore, nihil profecit?

10. Quod in ea incidit quæ nunquam putarat. Etenim cum viveret, quæ de inferis dicebantur, semper nugas existimarat, quod ita se res haberet: Quod colligere possumus ex eo, quod Abrahamum rogaret, ut Lazarum mitteret ad fratres suos, ne venirent in hunc locum tormentorum: cumque Abraham diceret ipsos habere Moysen & Prophetas: subdidit, *Non, Pater Abraham.* Hoc est, illud non sufficit: Etenim quoniam ipse audierat Scripturas, contempserat, deriserat, fabulas esse dixerat, quæ dicebantur, erga hæc sic affectus dum viveret; ita & ipse de fratribus sentiebat: Illi [ait] sic opinantur; quod si quis ex mortuis redierit, non derogabunt fidem illi, nec deridebunt, sed potiùs auscultabunt iis quæ dicentur: Chrysol. Serm. 66. Hoc Dives de cordè omnium dicit, hoc de desideriiis cunctorum petit, hoc de votis omnium loquitur mundanorum: omnes enim susurrare consuevimus, ô si quis veniret à mortuis, & quod ibi agitur, hic referrer, omnes crederent ei: Id autem multis modis refutat. Unde Abraham *si Moysen & Scripturas non audiunt, nec si quis ex mortuis resurrexerit credent.* Nam dubitarent de resurrectione, dicerent, quis inde venit, unde nemo venit? post mortem, quod sit aliquis, quis probabit? &c.

11. Impossibilitas consolationis: *Et in his omnibus inter nos, & vos, chaos magnum firmatè est.*

est, ut hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare: quasi diceret. Et præter hæc omnia, hoc est etiam si æquitas non exigeret rerum commutationem, non possent tamen tibi subvenire, etiamsi maximè vellent: ut scias summam esse rerum desperationem propter impossibilitatem: quæ res damnatos maximè torquebit dum intelligent suis malis adhiberi non posse remedium, sed vulnera immedicabilia.

12. Hujus miserandi status æternitas, ut hi qui volunt hinc transire ad vos non possint, neque inde huc transmeare: Infelix totam æternitatem cruciabitur: peret aquæ guttam, nec impetrabit! cui sic exprobrat Chrysol. ut jam retulimus, Ser. 122. Sitis extremi digiti guttã, quam si vel solam dedisses pauperi, nõ sitires? Quot sæculis misericordiam implorabit? sed frustra. *Miserer.* (inquit) sed ut subjicit Chrysol. Ser. 124. Quid illi cum misericordiã? cui jam totum in pœnam: aut quæ illi supplicatio apud Patrem poterit subvenire, cui in simul Patris residet accusator? pectus Patris Lazarus tenet, & totam sancticordis pulsat æquitatem; quatenus se filii patrem boni, mali judicem servet. Hic mihi liceat te, o divitum infœlicissime, compellare. Quis tibi tunc sensus, quæ mens, quis animus, seu te, seu Lazarum aspiceres, seu tuum præsentem statum cum futuro componeres, seu Lazari utrumque statum perpenderes? Quid censes, infœlix, quid censes de divitiis tuis, de tuo fastu, de superbiã tuã, de deliciis tuis, de conviviis tuis, de tuis voluptatibus, de brevitate vitæ antè actæ, de vanitate rerum omnium, de opum instabilitate, de fallaciã hominum, de eorum cœcitate, de futuræ vitæ veritate, ejusque momento? Quis tibi mœror de præterito? quas in angustias te conjiciunt dolores præsentis? quam tibi desperationem infert cogitatio æternitatis? Quid judicas de flã-

mis istis incendiisque? Quidquam ne par in præsentis vitæ vidisti? Quid de rabidã siti istã, quæ te absument, adurit te, viscera tibi corrodit? Tu qui nõquã in vitæ scivisti quid esset dolor, quid fames, quid sitis, quid tormentũ, & quid afflictiõ? Sed quot sæcula sunt, cum cruciatus istos sustines? Sed quot iisdem tolerandis supersunt? o quam rabiem tibi non affert æternitatis cogitatio! quid non velles fecisse? quid non in præsentis vitæ passus fuisses velles? odolores! o pœnitentiã? o angustię! o desperationes! Sed hæc plusquã satis de Divitis infœlicitate, & prodigiosã commutatione.

Quod si Divitis commutatae sunt vices, certè illæ quæ sunt Lazari minimè neglectæ: Audi Chrysol. Ser. 66. Hinc est quod recipit pro doloribus requiem, pro opprobrio gloriam, pro contumeliis honorem, pro despectu gratiam, pro pœnis immortalitatem, pro vulneribus præmia, pro siti refrigerij fontem, pro fame cœlestis mensæ delicias sempiternas: & quem divitis angulus non cepit, sinus divinæ consolationis includit. Pauperis itaque vicissitudo summa est ipsius fœlicitas opposita miseriam divitis Epulonis. Hæc autem fœlicitas

1. Consistit in abolitione omnis mali, secundum illud; *Nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris*, nempe quoniam neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt. Repete itaque memoriã, quid passus sit in vitæ, ac scito omnia illa esse finita, ac præterita: immo quæ pati poterat, quoniam ab omnibus securitatem nactus est, & in tuto collocatus: quod nunquam obtineretur in ulla hujus vitæ fœlicitate, quam vel timor, vel periculum, vel jactura turbat.

2. Consistit in possessione omnis boni significata per vicem mutatam bonorum, & malorum: cum enim dicitur Epuloni. *Fili recordare, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala, nunc autem hic consolatur,*

eu vero cruciaais, sensus est: cū sint mutatae vices, atque Lazarus nihil habuerit in vita boni, sed omnia mala, nunc sequitur ut in altera vita, omnia bona possideat; nihil mali patiatur. Considera vim vocis hujus *Consolatur*: Non itaque desunt divitiæ, rerumque omnium copia, à quo etiam dives stipem roget: *gloria & divitiæ in domo ejus*: Non desunt delicta in epulis sempiternis non indignis Abrahamo, & ipso regnante, atque in fœlicitate constituto; certè sapientia æterna epulis gloriam designare conluevit in Evangelio: *Simile est regnum cœlorum homini, Regi qui fecit nuptias filio suo*: Quis explicet vitæ æternæ cœnam illam, splendidam, regalem, atque opulentam, quando ipse Deus convivas faciet *discumbere, & transiens ministrabit eis*, cū se præcinxerit; Quis honor major esse potest quàm habere Deum ministrantem? quæ delicta majores unde aberit fastidium, Deo semper novâ ferula ingerente. *Et transiens ministrabit illis*. Porro Lazarum in epulis fuisse designat sinus Abrahamæ, & lectulus convivij, & divitis postulatio, qui ex tanto convivio postulet tantum guttam.

3. In honore: qui inde significatur, quòd cum Abrahamo, hoc est in eadem mensâ: & in sinu ejus, hoc est, quòd ei proximus accumbat.

4. In Societate: quòd epuletur cum iustis: ubi enim omnes iusti nisi in sinu Abrahamæ?

5. In recordatione præteritorum & tolerantia: Nam si dicitur Epuloni, *Fili recordare, quia recepisti bona in vitâ tuâ, Lazarus autem similiter mala*, multò magis laborum suorum Lazarus meminisse debet. Quam nunc securè cogitat de jactatione in portu; quàm fœlices existimat cruciatus, qui tantâ fœlicitate compensantur! quàm dulcem famem illis epulis refarcitam! Caruer at domo & tecto, & humili jacuerat in alieno vestibulo qui nunc recipi-

tur in sinu Abrahamæ, ubi æternum habitabit. Omnibus egerat, qui nunc omnibus affluit: Non micæ de inensâ cadentes colligit, sed cum iplo Abrahamo ex æquo epulatur: Non jam ulceribus plenus, qui indutus veste nuptiali, cum ipso Abrahamo sedet: Non jam lingvis canum lingitur, sed Angelis stipatur: Non tabo diffuit & sanie, sed unguento pretioso totus est delibutus. Quam juvat nunc meminisse stadij, & arenæ, ubi depugnavit contra paupertatem, morbum, nuditatem, solitudinem, mœrorem, contemptum! Quàm jam ille dissimilis à seipso: Olim in divitis januâ sedit ac jacuit vivens cadaver: Nunc quàm gloriosus in sinu Abrahamæ! Olim micam optabat: Nunc in æternum epulatur. Cerne ulcerum ac vulnerum locum, quære famis dispendia. Quot Angeli pro canibus occurrunt?

6. Denique pro bonorum omnium cumulo adest securitas, atque æternitas hujus possessionis, significata per sinum Abrahamæ. Quis enim inde illum abstrahat? Non vis extranea, quia nulla potest eò pertingere: Non voluntas propria, quia nihil melius, nihil suavius cogitari potest: Non Abrahamæ odium, nam ejus amor maximus est, & tenerimus erga eum quem habet in sinu; hic enim sinus est omnium jactationum & tempestatum portus, hic securitatis status, hæc laborum meta, hæc mellis coronarum.

Ex his omnibus, & extram dissimili rerum conversione satis Dei Providentia ab omni suspitione criminis vindicatur, immò & sapientissimè agere ostenditur. Nam si in ullo genere est mirabilis, certè in istâ dispositione in quâ fallit omnem sapientiam humanam: In qua virtuti, primò palæstram, deinde præmium præparat: Quæ quos vult castigare ob peccata, & reprobare ob crimina, prius beneficijs ad se pellit, ut reddat inexcusabiles; Quæ culpis exiguis, minimas hujus vitæ

pœnas destinat: criminibus autem & sceleribus, maximas & æternas: Quæ exiguis bonis operibus, & non veris virtutibus, exigua hujus vitæ bona donat, sed veræ & solidæ virtuti, æternæ, & maxima præmia: Quæ nos docet, quanti æstimare debeamus, hujus vitæ bona, & mala: cùm ea bona inimicis suis non deneget: mala autem à suis non removeat. Quæ nos docet ut hanc vitam non spectemus, sed alteram secundum illud Apostoli. *Non contemplantibus nobis, quæ videntur, sed quæ non videntur; quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ non videntur æterna.*

Sed ex tam præclaro Evangelio eliciendi sunt fructus.

1. Itaque instruuntur Pauperes & Divites: nam quod jubet Paulus divitibus præcipi *alium non sapere, neque fidere in incerto divitiarum*, ut melius sit quam hoc in exemplo? Cerne ô Dives, quò divitiæ perducant & deliciæ. Videtui similem, in hac vitâ olim beatum; in alterâ quàm dissimilem! Vide, qualis in vitâ & post vitam. Tuidem vide Paupertatis finem atque exitum: Vide quid expectare debeas, quid timere: Judica num vera sit oratio Jacobi, cap. 5. Epistolæ suæ Canonice. *Aud te nunc divites, plorate ululantes in miseris vestris; quæ advenit vobis: divitiæ vestra putrefacta sunt, & vestimenta vestra à rineis comesta sunt: aurum & argentum vestrum aruginavit, & arugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis.*

Item cogita illud Christi Domini Luca 6. *Va vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram: Va vobis qui saturati estis, quia esurietis: Va vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.* &c. Quid vero aptius pauperibus afferri potest, ne aliorum felicitate perturbentur, neque putent res humanas absque providentiâ ferri? Sciant quâ mercede paupertatem tolerant: Discant quâ patientiâ ferre omnia debeant: Illo exemplo, illâ

mercede propositâ, hac se cogitatione solentur: De rebus uti oportet, judicent: Non magni faciant præsentia sed futura, & ut mox dicebat Apost. *Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur*, &c. semper ad æterna anhelent. Itaque & pauperes & divites sic alloquitur, Chrysostom. Conc. 4. de Lazaro hanc Parabolam inscribite divites pariter ac pauperes: divites quidem in parietibus domus vestræ; pauperes autem in parietibus animi vestri: & si quando deleta fuerit oblivione, ilinite denuò ab initio reminiscentes. Immò verò etiam divites prius in mente quàm in ædibus hanc inscribite, semperque circumferete, & erit vobis documentum, materque totius Philosophiæ. Nam si hanc jugiter inscriptam animo teneamus, neque hujus vitæ lætâ poterunt nos inflare, neque tristitia dejicere; sed non aliter quàm afficimur picturis in pariete additis, erga hæc utraque afficiemur.

2. Instruantur ne propter improborum felicitatem, & propter justorum inopiam & afflictionem conturbentur. Et enim docentur iustissimam esse atque æquissimam Dei Prudentiam. 1. quæ semper pro meritis ea computat, unde dicitur diviti, *filie recordare quæ receperisti bona in vita tuâ, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris.* Sciant itaque hanc vitam non esse justitiæ & mercedis tempus, sed probationis; alteram verò vitam omnino judicare: ambo siquidem pro dignitate recipient illic, hic quidem coronam patientiæ, ille verò supplicia pœnalque improbitatis. Neminem ergò moveat præsentis vitæ inæqualitas, sed videat alterius vitæ æqualitatem. 2. Quandoquidem quæ in iustis minima sunt peccata, illa minimis malis, quæ sunt hujus vitæ calamitates, castigat, summas verò virtutes eorum, summis bonis, hoc est semper duraturis, remuneratur:

quæ

quæ verò in pessimis hominibus, semper sunt minima bonis, qualia sunt præsentia compensat; hæc verò summis malis, qualia sunt futura, ple&it.

3. Hinc dijudica quis sit finis divitiarum & vitæ actæ in deliciis: Neque tu leve hoc crimen putes: neque enim narrantur alia divitis Epulonis mala quàm quod cum dives esset, epularetur quotidie splendide, indueretur cultu regio, bysso nimirum & purpurâ. Ad hæc quantum sit vitium immiseri-cordia: non enim narrantur divitis facta, sed quòd pauperem præteriret, dum sibi indulgeret. Idcirco Chryso-stom. Cantic. 2. artic. Et hoc rapina est, non impertiri de suis facultatibus: quod variis modis probat. Itaque Chrysolog. Sermon. 123. Si tantum divitis hujus est crimen, quia recepit bona, quantam reus qui invadit indebita? Tu verò ne obtendas conditionem & gradum, Hic enim quoque dives erat: Non ex rapto sed ex suis sibi indulgebat: Vide tamen quò tandem reciderit, *sepultus est in inferno*, in tormentis existit, cruciatus in flammâ.

4. Quæ sit toleratæ patienter pauper-

tatis & morborum compensatio: Non quæritur ut multa agas, sed ut patienter toleres. Cogita virtutes Abrahami, itinera, peregrinationes, fidem, charitatem, susceptionem peregrinorum, filii immolationem. Non hæc omnia præstitit aut potuit præstare Lazarus: quia tamen insigniter fuit miser, Abrahamo in gloriâ par fuit, atque similis.

5. Id quasi natura comparatum esse, ut æqualiter inter homines bona malaque dividantur. Itaque qui in hac vitâ bona habuerunt, in altera mala pati debent; qui in hac vita mala tulerunt, bona in altera sperent, ut Chryso-stom. Conc. 3. de Lazaro. Tu igitur tecum statue, utrum malis hîc brevi tempore, levia perferre, an post mortem gravissima; malisne te exponere periculo cadendi in miseras æternas, quibus dives ille infelix cruciatur & cruciabitur in æternum; aut potius levibus incommodis & pœnis beatam Lazari sortem æternamque felicitatem assequi? ad quam perducatur nos **DOMINVS JESVS CHRISTVS,**
Amen.

FERIA QUINTA
DOMINICÆ SECUNDÆ
IN QUADRAGESIMA.
CONCIO QVARTA

Quæstiones quædam de Divite & Paupere proponuntur
& solvuntur.

*Homo quidam erat dives, & induebatur purpurâ, & bysso,
& epulabatur quotidie splendide
Lucæ 16.*

PULCHRE & rectè dixit S. Chrysof. Scripturam Sacram similem esse picturæ, quod ut hæc multa oculis representat, ita vicissim illa animis omnia subjicit quæ ad mores pertinent in exemplis quæ nobis proponit : hoc tamen discrimine, quod pictura solum affert delectationem, nullam autem utilitatem; neque enim Rex effici possumus regis effigiem spectando, neque formosus, pulchram speciem intuendo; facit tamen Scriptura meliores dum meliorum exempla proponit, Hoc ad Chrysof. dictum, addamus; Sicut in tabellis postquam picturam spectavimus, & sumus demirati, cancellaturæ etiam ornatum, atque apparatus spectamus: ita in Scripturâ, ubi potissimum sensum spectavimus, de minimis etiam eius particulis utilitatem, & fructum aliquem quærimus. Igitur postquam ex Evangelio de Divite Epulone, & Lazaro, quod præcipuum erat, attigimus, quæ sunt minora placet non negligere, atque ex proposito nobis exemplo varia repetere documenta, ne nobis aliquid pereat. Nam si aurifices, ait Chrysof. non sinunt minimam auri particulam perire; multo magis id observare debemus in literis sacris, præsertim, ut impleatur illud Christi dictum, *Quia*

Quia jotannū, aut unus apex non prateribit à lege donec omnia fiant; quod si dictum est de lege veteri, quanto magis de lege novâ? Ideo omnis Scriba doctus similis est homini Patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova, & vetera: Id itaque faciemus propositis quibusdam quæstionibus quæ facillè occurrunt in hoc Evangelio, non tractatis subtilioribus.

I. Quæstio hæc est, an hoc Evangelium parabolam contineat, an veram historiam. Scio quosdam opinatos, esse parabolam: Ita Theophylactus qui contra sentientes appellat *ἀνοήτους*, insipientes. Idem sentiunt Justinus, Theophilus Antiochenus, & aliquando S. Chrysost. Probant 1. Quia Christus non est solitus afferre historias. 2. Quia multa dicuntur, quæ convenire non possunt historiæ, uti visio Lazari, collocutio cum Abrahamo, & illa tota Divitis sermocinatio. Alij tamen passim docent esse historiam. Ita Irenæus, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Ambrosius, Euthymius, aliquando etiam Chrysostomus, & alij plerique: 1. Ratio ex Origene, & Chrysostomo. Quia in Parabolis nominari non solent personæ, hic autem nominatur Lazarus: Ira Origenes contra quosdam Judæos, docet in libro Jobi non contineri parabolam, sed historiam, propter nominatas personas: 2. Quia Christus nullam parabolam accepit ex iis rebus quæ fiunt in alterâ vitâ, quod parabola ad faciendam intelligentiam sit inventa; & ideo sumi debeat ex iis, quæ vulgò nota sunt, qualia non sunt, quæ pertinent ad aliam vitam. Est igitur exemplum rei gestæ in alterâ vitâ, quam Deus ignorare non potuit: itaque Christus in eâ narratione, se Deum esse ostendit; atque penes eum, ejus rei fidem esse.

Respondeo 1. Mihi historiam planè videri mixtâ parabolæ: Nā quòd historia sit rei totius substantia, convincit quòd pauper sit nominatus. Adde quòd Ecclesia hujus Lazari pauperis Festū celebrat, & ei alicubi Templum dedi-

cat, igitur personæ non fictæ. Addidit tamen quædam esse mixta parabolica, qualis est sermocinatio Divitis cum Abrahamo, ardens lingua & guttæ petitio: quibus rebus Christus nostro more, & ex humanâ consuetudine supplicium divitis Epulonis ostendit quam multa cogitatione fieri poterunt.

Respondeo 2. Quidquid tandem sit vel historia, vel parabola, non minus illud totum esse formidabile, nec minus veram doctrinam continere: Nam si historia est, quod uni contigit, illud est quod aliis solet contingere: si parabola est petitur ex aliquo probabili, cuius significatio veritatem continet, omnis enim parabola Christi aliquam probat veritatem, illa autem est ejusmodi: In alterâ vitâ mutari vices divitum, & pauperum, nec cõmuniter fieri ut qui in hac vita fuerit beatus, idem sit in altera; nec contra ullus miser in utraque. Huc facit quod ait Tertullianus, semper ex vero trahi parabolam. Jam quoad effectum, quàm multos hoc Evangelium convertit: illud cogita, hanc doctrinam profectam esse à Sapiencia divina, ut veritatem aliquam tibi & mihi, & omnibus mortalibus persuaderet. Cùm enim Christus in superiori parte capitis auditores suos revocaret ab amore divitiarum, quas in pauperes distribuendas esse docebat, si divites salvi esse vellent, & cùm Pharisæi ob avaritiam eum deriderent: *audiebant autem omnia hæc Pharisæi, qui erant avari, & deridebant illum*: propterea Christus ut quos persuasionem inducere non poterat, metu terreret, terribile eis proposuit exemplum, quo & à divitiarum abusu deterreret, & ad benignitatem in pauperes compelleret: simulque intelligerent homines, non indivitiis fœlicitatem esse positam, neque miseros esse pauperes, ut vulgò homines judicant, cùm exitus & finis divitiarum sit damnatio, & paupertatis benè toleratæ

tolerata exitus summa felicitas: quod in illustri probat exemplo, diuitis in speciem felicissimi, & pauperis in speciem omnium mortalium miserimi. Vnde hæc verba Christi Domini: *quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum*: quasi diceret quod hominum iudicio, vulgò æstimatur summum bonum, & quod vulgò maxime optant scilicet ut divites sint: id Dei iudicio summum est malum, quia divitiarum possessionem vel usum certa ferè sequitur damnatio.

2. Quæstio est, cur Christus Dominus cum de divite, & paupere loqueretur, pauperis nomen appellavit, *erat quidam mendicus, nomine Lazarus*, divitis autem nomen pressit silentio. Tradunt Hebræi, si Eurhymio credimus Ninensem fuisse appellatum, sed quidquid sit Christus eum ne nominare quidem dignatus est, cuius rei cum variæ à SS. PP. Scripturæ Interpretibus dentur, hæc mihi supra omnes maxime placet, idè suppresum Divitis nomen, ut inde discamus ait S. Gregor. contrarium evenire apud Deum quam soleat apud homines: nam apud istos plus sciri solent nomina divitum quam pauperum, & cum de divitibus est sermo, solent eorum nomina cum honore, & titulis appellari: cum verò, de pauperibus, quia aut nesciuntur eorum nomina, aut si sciuntur, indigna censentur appellatione, dici solet, homo quidam, aut pauper quidam: at Deus contra humiles abjectos & incognitos mundo, ex nomine novit & approbat: superbos verò & honoratos ignorat & despicit, unde in Psalmo ex personâ Christi. *Nec memor ero nominum eorum per labia mea*. Ex quo docemur homines improbos ac sceleratos, licet in mundo magni esse videantur, nihil tamè esse faciendos: è contrario vero probos homines, licet in mundo abjecti esse videantur, maximi tamen esse æstimandos. Et propterea Christus Lazarum licet mendicum cum laude no-

minavit: divitem autem ne nomine quidem dignum censuit.

Ratio i. est. Quia ab externis non sunt homines iudicandi: Cum enim in nobis alia sint externa, alia interna; illa minima sunt, hæc optima: unde si cætera sunt magna, & vilis anima, omninò negligendus est homo. Ambrosius lib. de Institut. Virginis cap. 3. quærens cur animalia sint ab initio laudata, non homo, sic responderet. Nihil in bestiis plus reperias, quam quod videtur: in homine, nihil est inferius, quam quod videtur, qui cum & animo constet, & corpore, hoc utique in eo servit, quod videtur; illud autem regit, quod non videtur. Merito ergo alia in exordio laudantur, istius laudatio non promittitur sed reservatur: quia aliorum gratia foris, huius intus est. Quid enim tam altum, & tam profundum, quam mens hominis, &c. Idè ergo, inquit, homo non ante laudatur, quia non in forensi pelle, sed in interiori homine ante probandus, sic prædicandus est. Hæc ille. Sed vulgus quia rebus externis movetur laudat externa: hoc reprehendit Seneca Epist. 27. l. 10. gladium bonum dices, non cui deauratus est baltheus, nec cui vagina gemmis distinguitur, sed cui ad secandum subtilis est acies: regula non quæ formosa, sed quæ recta sit, quæritur: ergo homine, nihil ad rem attinet, quantum aret, quantum scæneret, à quam multis salvetur, quam pretioso incumbat lecto, sed quam bonus sit. Contrarium appellat S. Hieronymus cæcitatem, & ignorantiam Epist. ad Eustoch. Nihil nobis potest clarior ostendere, quantâ cæcitate, & ignorantia, nostrâ hæc tempestate homines laborent, quam quod venerantur externos hominis apparatus, cum præclaras hominis dotes nihil facimus. Et S. Chrysostr. hom. 10. in 1. ad Thessal. vocat incantationem: Incantatio quædam est & præstigium, quod aurum, & argentum tantoperè à nobis honoratur.

Vnde

Unde id proveniat docet Philo lib. de insomniis, dùm ait, indicium esse animæ pauperis, & nullius magnanimitatis, has materiales mirati divitias, & proprium illud esse impetiti populi quique, solis præsentibus est intētus.

2. Ratio est. Quia homines improbi non plus æstimandi sunt quam cadavera, immò ac si nihil essent. Dixi cadavera, quia mortui sunt: Augustini sunt verba. Deus amissus, mors est animæ; anima amissa, mors est corporis. Itaque cadavera sunt sese moventia. Bernard. ser. 1. de Apostolis. Non vivit homo, qui superbiâ inflatur, qui luxuriâ sordidatur, qui cæteris inficitur pestibus, quoniam non est vivere, sed vitam confundere. Et hoc fundatur in Scripturis dicitur enim Ezech. 18. *Anima que peccaverit, ipsa morietur*; non abolitione substantiæ, ait Hieron. sed ex eius divortio, qui dicit, *ego sum vita*: ac licet peccator vivere videatur, re ipsâ tamen mortuus est, secundùm illud Apocal. 3. *Et nomen habes, quia vivis, & mortuus es*. Sicut itaque cadaver cujuscunque cùm fœter, est in horrore, non in honore, ita quilibet peccator in horrore est. Immò quilibet peccator per peccatum in nihilum prolapsus est: Itaque sicut de quodam, hoc est de Rege Tyri dixit Ezechiel cap. 28. *Nihil factus es, & non eris in perpetuum*: idem de peccatoribus dici potest quos Deus habet loco nihili: unde nec illos nominat, nec numerat inter entia. Sic impios appellabat Esther c. 14. *Ne tradas Domine Sceptrum his qui non sunt*: Et Paulus Rom. 9. appellat Idololatrias, *Non gentem*: & Moyses Deuter. 32. *Non populum*: & Deus Osee 10. *Voca nomen ejus, non populus meus*: quod S. Petrus referens bat Epist. 1. c. 2. Vocat, *non populus*: quæ secutus D. August. 19. de Civit. Dei cap. 21. ostendit Romanam rempublicam: & in universû, populum qui æquis legibus non tenetur, non esse populum. Hinc egregiè Chrysoft. ponderat di&um illud. *Vir erat in terra Hus nomi-*

Tom. II.

ne Job. Nunquid ait, solus Job in illa? solus respondet, quia solus Justus: ob id non solum dicitur, *Vir erat in terra Hus*: sed *hic erat simplex, & rectus, & recedens à malo, & permanens in innocentia sua*: Rationem habet horum etiam Eccl. cap. ult. *Finem loquendi omnes pariter audiamus: Deum time, & mandata ejus observa, hoc est enim omnis homo*: extra illud nihil est, ac in nihilum prolabitur, quia à summa essentia recedit, & quasi ad non esse tendit, quoniam ab eo recedit qui verè est, quod faciendo, benè esse amittit. Jam vide quanti nihilum facere debeas, & quam ejus rationem habere oporteat. Si verò nescias, disce ex Basilio, qui interpretans illud Psalmi 14. *Ad nihilum deductus est malignus in conspectu ejus, timentes autem Dominum glorificat*: Qui virili præditus est fortitudine [inquit] & ad summum jam pervaserit justitiæ habitû, suum jus ut cuique pro dignitate dispertitur, ac distribuit & malignè agentes, novit ad nihilum deducere, quantolibet magistratu illi polleant, quantilibet illi referti opibus se vident, sint licet generis claritudine conspicui, ac illustres, & quemlibet sui nominis splendorem sustollant, ac celebrent; tantùm si in illis deprehendatur illa vitæ malignitas, hos ad nihilum deducit, hoc est ne tantillum quidem æstimat, quod excelsi prorsus est, ac præstantis animi. Itaque sic se Sancti gesserunt, adversus peccatores: Ita Elias 3. Reg. cap. 18. cum ei Achab occurrisset, ac diceret. *Tunc ille qui conturbas Israël?* Vide quid homo pauperimus, & solâ suâ melote notus, potentissimo, & irato regi responderit: *Non ego turbavi Israël: sed tu, & domus Patris tui, qui dereliquistis mandata Domini, & secuti estis Baalim*: Eodem modo discipulus ejus Elisæus 4. Reg. cap. 3. cùm eum Joram rex Israël, comite Josaphat Rege Juda, interrogaret de belli successu: *Quid mihi, & tibi est*, respondit: *Vade ad Prophetas Patris tui, & Matris tue*: cumque

Z rex

rex sciscitari pergeret, vide quantum impium regem neglexit: *Vivis Dominus exercituum in cuius conspectu sancto, quod si non vultum Iosaphat regis Iuda erubescerem; non attendissem, quidem te, nec respexissem:* cogita hominem ab aratro sumptum, & regem alloquentem: Nota est historia Mardochei Estheris 3. Nam cum omnes servi regis qui in foribus palatii versabantur, flecterent genua, & adorarent Aman, *solus Mardocheus non flectebat genua*, indignum ratus homini impio, & scelerato honorem deferre. Mitto innumera exempla in Scripturis, quomodo Regē Tyri alloquitur Ezechiel: Sobnam Templi Præfectum Isaias, Sedechiā Jeremias, & alii innumeros Reges, Duces, ac Principes. Nam; præterquam quod crimina & scelera homines efficiunt contemptibiles, etiam dominos servis, Viti sancti iudicium DEI & æstimationem sequuntur. Ad hæc Sancti postquam DEI familiaritati assueverunt, ejus altitudinem, & majestatem admirantur, nihil extra ipsum suspiciunt: nam ut ait Cyprian. libr. de spectac. dejecit se de culmine generositatis suæ, qui admirari aliquid post DEVM potest. Itaque quidquid DEO repugnat, id tanquam cœnum illi abhorrent, ac detestantur: intelligunt enim ab ipso duci omnem nobilitatem, excelsum, bonitatem; & proinde eum qui non sit conjunctus cum DEO, judicant nihil in se habere quod magnifaciant. *Qui me contemnunt, erunt ignobiles.* 1. Reg. 2. Talis fuit S. Babilæ sensus, authore Chrylostom. dum armatum Regem, atque exercitu cinctum non tenuit: Cum enim oculis mentis sibi Deum in cœlo existentem representasset, & circa eum innumeros Angelorum exercitus, non aliter furentem tyrannum aspexit, quam pulverem ac cœnum. Ita de Moyse scribit Apostolus, Hebr. 11. *Fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem Regis: invisibilem enim tanquam videns festinavit: Pro-*

pterea cum Pharaonem videret cum toto equitatu, furentem, & se persequentem, opus suum continuavit, atque populum eduxit ex Ægypto, nihil moratus Regem, quia DEVM intuens, sese obfirmavit, atque utilii vertunt, obduruit: Hinc itaque documentum accipias, ut improbos atque Deo adversarios, quantumcunque magni, atque illustres aliunde fuerint, contempnas, & nihili facias: Siquidem Jerem. 9. *Hæc dicit Dominus: Non gloriatur sapiens in sapientiâ suâ, & non gloriatur fortis in fortitudine suâ, & non gloriatur dives in divitiis suis, sed in hoc gloriatur qui gloriatur, scire, & nosse me: cui accinens Hieron. Omnium hominum ait, aufertur superbia, dum & sapientia & fortitudo, & opes eorum reputantur in nihilum, itaque si desit virtus, hominem doctum abominare ut dæmonem: mulierem formosam ut cœnum: hominem potentem ut leonem ac feram: & hominem divitem contemne, ut stercus terræ, ut somnium, ut vanam imaginem, ut mendacium: Ita generosus Nathathias 1. Machab. c. 2. cum filios suos moriens adhortaretur: *Et à verbis viri peccatoris ne timueritis, quia gloria ejus, stercus & vermis est: hodie extollitur, & cras non invenietur: quia conversus est in terram suam, & cogitatio ejus perit.**

3. Quæstio, Quodnam tantum fuerit Divitis crimen ut tam dure tractaretur, sepultus est enim, in inferno: quæ voces significant demersum illam fuisse in inum barathrum, qui erit locus, maxime damnatorum. Deinde cum in tantis esse tormentis, & unicum guttæ aquam postulasset; repulsam passus est: quæ verba significant & summum supplicium, & omnis boni privationem, & ad summam inopiam reductionem. Et è contrariis quæ tanta Lazari virtus, ut statim obitu deportaretur ab Angelis in sinum Abraham, ubi lautè cum illo epulatus est, & pri-

in gloria locum tenuit, quod indicat si-
nus Abrahæ in quo recumbere vitus est à Di-
vite Epulone.

Si de Divite sit sermo, certè uti notat
Sanctus Augustinus non acculatur, quòd
aliena rapuerit, aut ullum vexaverit: ne-
tamen putes innocentem, aut leviter scele-
raturum, ostendit gravissima ejus pœna, quòd
sepultus in inferno, quòd cruciatus in flam-
mis, quòd ei negata vel aquæ gutta: Sed
in particulari triplex reperio crimen.

1. Quòd quotidie vacaret deliciis, *indueba-
tur enim purpura, & bysso, & epulabatur quoti-
die splendide, λαμπρῶς* magnifice.

2. Quòd ante obitum sic fastidiret paupe-
rem, ut ne aspicere quidem dignaretur.

3. Quòd certans cum DEI misericordiâ, in
suis divitiis sic fuerit induratus, ut cupienti
saturari de micis cadentibus de mensâ eas
denegaret, licet pauperem ulcerosum, jacen-
tem, & fame contabescens videret, durior
suis canibus quos videbat lingentes ulcera
pauperis. Hæc autem omnia inde profecta,
quia Dives: ut discas triplex ferè esse Divitum
peccatum, voluptatem, superbiam, immiseri-
cordiam: Aded ut magnum crimen sit divi-
tem esse.

Alioqui enim Christus Dominus hoc pron-
nuntiatum sic enuntiat adhibito etiam jura-
mento, Matth. 19. *Amen dico vobis, quia Dives
difficile intrabit in regnum cœlorum: Et iterum
dico vobis, Quia facilius est camelum per fra-
men acus transire, quàm divitem intrare in re-
gnum cœlorum.* Hinc divites pronuntiat mi-
seros & infelices Luc. 10. *Vae vobis divitibus,
qui habetis consolationem vestram: Et eodem
sensu Sanctus Jacobus cap. 5. Agite nunc divi-
tes, plorate ululantes in miseriis vestris quæ ad-
venient vobis, &c. Thesauri æstis vobis iram, in
novissimis diebus.* Si quæris rationem, atten-
de. *Nam qui volunt divites fieri incidunt in
tentationem & in laqueum Diaboli, &c.* 1. Ti-
moth., 6.

Iam si de Lazaro sit sermo, quanta fuerit e-
jus virtus hæc ostendant. 1. Felix illa mors post
quam ab Angelis portatus est in sinum A-
brahæ. 2. Quòd ejus omnis commendatio
non in actione posita fuerit, sed in passione:
nihil enim dicitur eorum quæ egit, sed cata-
logus textitur eorum quæ passus est, in quem
scilicet omnia mala confluxerant, & quo ne-
mo unquam majora sit passus, ait Chryso-
stom. 3. in tantis malis insuperabilis ejus pa-
tientia, cujus ne minima quidem querela au-
dita est, nec minimum de divinâ dispositio-
ne, & providentia murmur. Quorum om-
nium bonorum fons & origo est paupertas,
unde Christus beatos pauperes pronuntia-
vit, contra communem hominum existima-
tionem, qui putant homines illos esse felices
qui divitiis abundant, & illis utuntur & ad vo-
luptatem & ad magnificentiam, & eas avarè
recondunt: eos autem esse miseros qui sunt
pauperes, maximè, si ægri sint, multaque pa-
tiantur, & sint ab hominibus derelicti: quod
judicium ut Christus refelleret præsentem
historiam attulit, qua ostendit, quis sit exitus
hominum divitum; & quis pauperum qui af-
flicti sunt, & à cunctis deserti: quod provenit
ex duplici causa, quarum una est aperta, alte-
ra verò occultior; aperta est quoniam ex divi-
tiis omnia vitia oriuntur, aded ut divitem es-
se, sit ad scelera magnum pondus: paupertas
autem & liberum hominem facit ab omni-
bus vitiis, & materiam supeditat summarum
virtutum.

Hinc de utroque agens S. Iacobus cap. 1.
diversum judicium facit ab eo quod vulgò
homines faciunt: *Glorietur autem frater humi-
lis in exaltatione sua: dives autem in humilitate
sua, quoniam sicut flos fœni transibit: un-
de patet magnificandos esse pauperes,
& divites contemnendos: nam si ratio
habetur solùm divitiarum & paupertatis,
utrum.*

utrumque spectare potes, quasi prædestinatum, & reprobum. Non quod divites salvari non possint & pauperes damnari: sed 1. quod non ita vulgò accidat: 2. quod ægrè fiat, & quasi per miraculum ut divites salventur: unde dictum Christi mirantibus Apostolis. *Quis ergo poterit salvus esse; subiecit Christus: Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia sunt,* 3. quia divites qui salvantur non vivunt ut divites, & pauperes qui damnantur non vivunt ut pauperes, sed affectu sunt divites, & vitia habent divitum. Unde Paulus 1. Tim. 6. *Divitis hujus sacula præcipe, non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum: bene agere, divites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.* Altera causa occultior, est dispositio Divinæ providentiæ, quâ fit ut non uni omnia bona dentur, & alteri omnia mala, unde cum ostendisset ex duobus hominibus unum habuisse omnia bona, & alterum omnia mala in hac vitâ, statim subdit in alterâ vitâ mutatas esse vices: nam infelicissimus fuit fuerat qui beatissimus, & qui infelix fuerat, factus est beatissimus: cuius eventus hanc causam subdit. *Fili recordare, quia recepisti bona in vitâ tuâ: & Lazarus similiter mala, nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris: quod iudicium pertinet, ad æquitatem divinæ providentiæ: veram inde nascitur.*

4. *Quæstio.* Cum dives de quo agimus in hac vitâ fuerit beatus, in alterâ autem miser; & contra Lazarus in alterâ quidem vitâ beatus sed fuerit in hac miser: An locum habeat illud proverbium jam olim à multis jactatum: unum factum est unum. Hoc quidem Proverbium, seu dictum commune, non omnium, sed impiorum fuisse docet S. Chrylost.

Homil. 1. de Lazaro, & profectum esse docet à Circo, & à Theatro paganorum, è quibus turpe est Proverbia, & dictoria fumere, atque in res nostræ fidei transferre: Ille dives [inquit] si illic morte punitur, datque pœnas; unum, factum est unum; si vero illic iisdem potitur honoribus, duo facta sunt nihil. Hoc idem est quod ab impiis jactari solet: sibi perinde esse, ubi benè sunt, an in hac, an verò in alterâ vitâ: præsens quid certum esse, futurum esse incertum. Ad hæc, si nihil superfit, in alterâ vita summam esse miserorum infelicitatem, qui omnia ubique perdidierint & summam esse Religiosorum, & similibus hominum deceptionem, secundum illud Pauli 1. Corinth. 15. *Si ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt.*

Respondeo 1. hunc discursum incredulitate plenum esse, ut ait Chrylostomus, quia dubitationem de alterâ vitâ continet, itaque justus: & consequenter aliquis sit DEVS, hæc enim sunt inter se connexa.

Respondeo 2. Ridiculum & absurdum est quod dicitur malos æquale præmium cum justis referre, si illi in altera vita, hi in ista benè habent: quid enim quæso dicis, si dives, illuc profectus punitur, unum factum est unum: & quomodò illud potest consistere? Age enim quæ hujus vitæ propria sunt, & quæ alterius, considera: hæc ne tibi unum esse videntur, hujus vitæ bona, caduca & fugacia, & sequens pœna æterna; & justorū pœna temporalis, & sequens æterna felicitas? Age igitur [inquit Chrylostomus,] si quis in annis centum vidisset per unam noctem suave somnium, multisque deliciis in eo fruitus esset; ac centum annos puniretur: an de iis dicere posses, unum esse unum; & unicam noctem, qua somniatur, centum annis æquiparari? hoc absurdum est. Id in nostro

nostro causa cogita : nam quod est unius noctis somnium ad centum annos, hoc est præsens vita ad futuram : immò potiùs multo minus : quid est exigua gutta ad pelagus imensum hoc sunt anni mille, ad futuram gloriam : & quòd omnia superat, hæc terminum non habet, & finem nescit : Jam quantum interest inter somnia, & res veras, tantum interest inter hujus vitæ, & illius statum. Quid hîc dicam quod hîc bona sunt inania, & fallacia, illic autem vera supplicia, nunc ea compara si potes : & contrâ ; hîc falsa mala, illic vera bona : hinc vide, si unum factum sit unum. Paucis annis indurus est dives bysso, & purpurâ ; per totam æternitatem sepultus est in inferno ; paucis annis in deliciis ; totam æternitatem cruciatus in flammis ; paucis : anis quotidie epulatus splendide ; per æternitatem in summa siti & summis ardoribus, & maximis tormentis unicam aquæ guttam postulavit, nec obtinuit ; quis jam dicat unum factum fuisse unum ? In Lazaro vide contrarium : paucis annis jacuit in terrâ nudus, ulceribus plenus, egens & mendicus, & tantâ fame enectus ut micas cadentes de mensâ divitis expeteret nec haberet ; sed per æternitatem decumbit in Abrahæ sinu, vestitus gloriâ Angelis ministrantibus in æterno convivio, suæ felicitatis securus : quis hîc dicat, unum factum esse unum, ac non potius duo facta esse nihil, ultima conditione primam obliterante ?

Respondet 3. S. Chrysostomus spectatâ etiam vitâ præsentem rem non se habere uti creditur. Nam neque improbus in hac vita est beatus, quem sua conscientia torquet. Neque enim spectatâ quæ solùm videntur, mensa, vestis, opes, honor, sed spectare oportet internum tormentum, & conscientia carnificinam, quam patitur. Id probat exemplo adulteri, qui licet dives sit, omnia timet, vitam Cain degens tortus à conscientia iudice quæ

non corrumpitur. Negat igitur de divitibus improbis, & de justis gaudentibus, quod unum sit unum, sed concedit quod duo sint nihil : nam impii hîc & illic torquentur : justus autem hîc, & illic beatus est : quòd vel in Lazaro spectare possumus. Vis de ejus in altera vita sceleritate loquar ? tum quidem facillimè respondebis : verùm non ita facile ostendi potest, quod etiam in hac vita fuerit beatus. Ain tu ? at quamobrem ? quia si eò paupertatis devenit, si sic afflictatus est, uti dictum est, quis non eum fuisse miserimum judicet ? Hoc nimirum inde accidit quia mortales non nisi externa considerant, ignorantes interim internam bonorum consolationem : unde in eo iudicio quod de illorum miseria faciunt, vehementissimè decipiuntur. Nam ut ait Salvianus lib. de gubernatione Dei. Nemo aliorum sensu miser est, sed suo, & ideò non possunt, cujusquam falso iudicio, esse miseri, qui sunt verè suâ conscientia beati.

Errant itaque 1. Quia cum norint tantum bona externa secundum illud : *Recepisti bona tua in vita tua*, cum bonis omnibus destitutum esse putant, qui ea non habuerit : cum tamen alia longè meliora sint bona. Quantum enim bonum est 1. mentis tranquillitas, quam omnes homines per divitias, & voluptates querunt ? *Secura mens quasi iuge convivium* : Proverb. 18. quod exponens Gregor. lib. 13. Moral. c. 12. dicit ipsam securitatis tranquillitatem esse quasi continuationem refectionis. Foris fame peribat, sed semper de Deo epulabatur, & cum Deo, ingenti animi tranquillitate, qua ut ait Bernard. lib. de Conscientia, nihil in hac vita jucundius, nihil securius possidetur ; unde subdit : *Premat corpus, trahat mundus, tetreat diabolus, illa semper erit secura.* Hæc autem tranquillitas oritur, 1. ex possessione Dei : quòd enim cor humanum in alia trouseat, si

Deum possidet? quod impijs non convenit, qui nunquam sunt quieti in ullius rei possessione. Itaque licet Lazarus nihil possidere videretur, satis habebat, cum Deum haberet: *Vbi enim thesaurus tuus, & cor tuum erit.* Augustinus, tract. 25. in Joan. Ille malè vivit, & fœlix est: iste justè vivit, & laborat: non indignetur justè vivens, & laborans; intus hebet, quod fœlix ille non habet: non ergo tristetur, non maceretur, non deficiat: fœlix ille, habet aurum in arca; iste Deum in conscientia: compara nunc Deum, & aurum, arcam & conscientiam: ille illud habet quod perit, iste Deum habet qui perire non potest, & ibi habet, ubi auferri non potest.

Oritur 2. ex securitate conscientia, secundum illud Apostoli 2. Cor. 1. *Gloria nostra hæc est testimonium conscientia nostra:* Vide quid de ea te judicet Amb. 1. 2. Officiorum. Sicut exortus Sol, & Lunæ globum, & cætera Stellarum abscondit lumina, ita fulgor honestatis, id est, tranquillæ conscientia, cætera quæ putatis bona, secundum voluptatem corporis, aut secundum sæculum clara, aut illustra obumbrat. Id vide in exemplo hominis adulteri, etiam divitis; & hominis casti, sed pauperis: vide in Rege Achaz concupiscente vineam Naborhi.

2. Quantum bonum est firma suæ salutis spes, quam ipsi securiorem habent, & majorem quam ceteri? Duo dixi, illam spem magnum bonum esse, usque eò ut existimem illam esse hujus vitæ beatitudinem, secundum illud Romanor. 8. *Spe enim salvi facti sumus,* de qua vide sensum Apostoli Roman. 5. *Gloriamur in spe gloria filiorum Dei.*

Dixi 2. illam spem ad ejusmodi pertinere: ad illos enim spectant omnes ferè promissiones Evangelij: unde Apostolus: *Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur; patientia autem probationem: proba-*

tio verò spem; spes autem non confundit: Quia certam habet promissionem, & non est spes hujus mundi.

Errant 2. Impij, quia putant justos ægrè, & contra suam voluntatem pati. Itaque illos ex tuo sensu æstimant. Sed audi Salvianum libro 1. de Gubern. Dei. Nulli ut opinor beatiores sunt, quam qui ex sententiâ tuâ, atque voto agunt. Humiles sunt Religiosi, hoc volunt: pauperes sunt, pauperie delectantur: sine ambitione sunt, ambitum respuunt: lugent, lugere gestiunt: infirmi sunt, infirmitate latentur: unde rectè concludit, quicumque verè religiosi sunt, beati esse dicendi sunt, quia inter quælibet dura, nulli beatiores sunt, quàm qui hoc sunt, quod volunt. Laboritaque, jejunium, paupertas, humilitas, & infirmitas, non omnibus sunt onerosa tolerantibus, sed tolerare nolentibus. Proinde hæc omnia adversa æstimanda sunt, ex animo patientis: nam si Lazarus invitus tulisset, pœnam sensisset, sed quia volens, non pœnam habuit, sed palæstram. Sed pœnam, inquires: Fateor, at voluntariam, unde nec pœnam. Putas qui ludunt, qui venantur, pœnam non habent? habent quidem, sed quia pœna voluntaria est, eam non pœnam vocant, sed voluptatem. Vnde Salvianus: Sive enim gravia hæc, sive levia animus tolerantis facit: nam sicut nihil est tam leve, quòd ei non sit grave, qui invitus facit; sic nihil est tam, grave, quòd non ei, qui id libenter exequitur, leve esse videatur. Hinc judica homines malos valdè falli dum de bonorum vitâ sententiam ferunt, quia ex suo sensu rem æstimant, & gustu: An putas me miserum quia tuis voluptatibus non fruor, quas ego & odi pessimè, & abominor? At ego te infelicem puto, quia tuas voluptates iudico esse probrum, dedecus, & infamiam:

Errant 3. Impii, quia nesciunt internas consolationes quibus boni sublevantur, unde mirantur quomodo perdurare possint. Ita S. Bernardus: Vident cruces nostras, sed nesciunt unctiones nostras. Qui vidisset tres pueros in fornacem missos, quis non putasset miseros? Sed audi scripturam Danielis 3: *Angelus autem Domini descendit cum Azaria, & sociis ejus in fornacem, & excussit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem, & non tetigit eos omnino ignis neque contristavit, nec quidquam molestia intulit: Quod vehementer admiratus est Nabuchodonosor Rex: Illud egregiè expressit S. Augustinus in Psalmum 138. Non est occultatum os meum à te quod fecisti in occulto. Ossium firmitas, quædam interior est, quia in osse firmitas, & fortitudo intelligitur: est ergo quædam animæ interior vis, ubi firmitas non frangitur; quælibet tormenta, quælibet tribulationes quælibet huius sæculi adversitates undique sæviant, illud quod Deus in abscondito fecit firmum in nobis, frangi non potest; nec cedit: Rationem reddit in Apostoli exemplo qui licet foris angustiaretur intus tamen lætitiâ perfunde batur: 2. Cor. 7, *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostrâ*, unde subdit Augustinus, attende Paulum habentem intus, hoc genus firmitatis *Quasi tristes (inquit) semper autem gaudentes: Vnde quasi tristes, contumeliis opprobriis, persecutionibus, flagellis, plagis, carceribus, catenis, lapidationibus. Quis eos miseros tunc non existimaret? Nec illi ipsi persecutores sæverent in eos, nisi putarent eos miseros fieri persecutionibus suis. Illi ergo eos ex sua infirmitate conjiciebant, qui non habebant ossium robur absconditum interius illi vero qui habebant, hominibus foris tristes videbantur intus autem gaudebant Deo.**

Vt itaque tummam faciam dictorum, vide si in comparatione divitis & pauperis quo-

rum sortes ad eò diversæ fuerunt & in hâc, & in alterâ vitâ unum factum sit unum, & quam tu sortem malles eligere, an hic patialiquid ad tempus, & in æternum esse beatum, an contrâ, in hac vitâ, rebus omnibus abundare & in æternum cruciari in flammis. Sed cur dico quid malles eligere, cum unusquisque in alterutrâ sorte sit, aut ad alterutram sortem attingat, aut ad divites aut ad pauperes: Jam si dives es, cogita quid de tuâ conditione judicare potes Jam si dives es, cogita quid de tuâ conditione judicare potes. An te beatum credere potes, an infelicem? Christus clamat, *Va vobis divitibus quia habetis consolationem vestram: Mundus autem te beatum appellat: Cui tandem debes credere? Popule meus, qui te beatum dicitur ipse te decipiunt.* Intellige quis sit divitiarum exitus; nempe damnatio: Quid pariar byssus & purpura, & lectus mollis; æternos cruciatus, & tormenta in flammis: Quid tantæ epulæ; sit in æternam & intolerandam sine ullâ spe solatii. Quid ergo (inquies) me oportet divitem omnes meas divitias abjicere, & pauperem fieri? Enim verò an tu id ferid à me petis? Quam multi id aliàs fecerunt, & faciunt quoti die, cum talem divitiarum finem cogitant? An putas illos de si pere? Sed quorsum. Certè id faciunt secuti Christi consilium de quo Ilaïas ait eum esse magni consilii Angelum, qui Sapientia est æterna, quæ nunquam fallit, neque fallitur. Quam vereor ne id multis contingat, quod illi adolescenti de quo Matth. 19. *Cum audisset autem adolescens verbum, ait tristis: erat enim habens multas possessiones: Vnde occasio sententiæ Christi: Amen dico vobis quia dives difficile intrabit in regnum caelorum: Difficile (inquies) sed superari potest difficultas: Verùm audi quanta sit. Iterùm dico vobis facilius est camelum per foramen acus transire, quàm divitem intrare in regnum caelorum* Hæc verba, magnam significant difficultatem, sed non impossibilitatem: Itane verò? Quod arduum est,

ac difficile, tu id superabis: iam quid non intelligis impossibilitatē: Itane vero unde subditur: *Audis autem his, discipuli mirabantur valde, dicentes; quis ergo poterit salvus esse?* Itaque rem sic Christus concludit. *Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possible sunt.* Sed (inquies) hæc divitiarum dimissio consilium est non præceptum. Bene est, sed vide quid divitibus præcipiendum dicat Apostolus, eo loco quem modo attulimus: *Divitibus huius sæculi præcipe,* &c. 1. Tim. 6. In quibus verbis omnia continentur quæ necessaria sunt divitibus ut salvari possint.

Quod si pauper sis vide ne animum despondeas, quin potius audi Iacobum cap. 1. *Glorietur autem frater humilis in exaltatione suâ:* Quasi diceret: Nete putes à Deo derelictum, aut despectum; Sed scias Christum

cùm esset dives propter nos egenum esse factum; Scias tot divites sponte suâ egenos esse factos: Scias Christum pauperes vocasse beatos: *Beati pauperes quoniam ipsorum est regnum caelorum:* Scias quis sit finis paupertatis, nempe sinus Abrahæ, & æterna felicitas: Scias te talem esse actum, qualem oporteat affectu esse quemlibet, divitem si salvus esse velit.

Intelligas tamen ad hoc requiri 1. ut si sis actum pauper, non sis dives affectu: aliò qui ut ait Paulus. *Qui volunt divites fieri incidunt in temptationem,* &c. 2. Ut mores habeas pauperum, mansuetos humiles, &c. Ut patienter tolereas tuam paupertatem, immò ut libenter sis pauper, ne bis sis miser & in hac vita & in altera, cum possis bis esse fœlix, & certâ spe, & ipso affectu, Amen.

FERIA QUINTA
 DOMINICÆ SECUNDÆ
 IN QVADRAGESIMA
 CONCIO QVINTA

De poenâ damni in damnatis.

*Mortuus est autem & dives, & sepultus est in Inferno.
 Lucæ 16.*

NIL est quod nobis melius de-
 clarer, quem ad finem Filius Dei
 nobis retulerit, sive historiam
 seu Parabolam improbi divitis,
 quam contextus sermonis quæ
 nobis instituit Lucas cap. 16. Evangelij sui
 ubi refert Christum Dominum in unâ Con-
 cione, in quâ Pharisei divites aderant; qua-
 tuor de divitijs dixisse; i. magnum esse ad salu-
 tem, & Dei servitium impedimentum, ex eo
 quod nemo potest duobus Dominis servire,
 unde subdit. *Non potestis Deo servire, & Mam-
 mona*: 2. divitias hoc uno fine datas esse ho-
 minibus, ut illis, cælum emerent, ac suis
 peccatis satisfacerent per Eleemosynas, allatâ
 ad hoc Parabolâ, de villico iniquitatis, quam
 ita concludit. *Et ego vobis dico, facite vobis ami-
 cos de Mammonâ iniquitatis, ut cum defece-*
rit recipiant vos in æterna tabernacula: 3. ho-
 mines non tam esse dominos suarum divitia-
 rum, quam œconomos; itaque non posse ad
 libitum suis uti divitijs, sed secundum volun-
 tatem Domini, & requiriti in illarum admini-
 stratione, fidelitatem: *Qui fidelis est in minimo,
 & in majori fidelis est; & qui in modico iniquus
 est, & in majori iniquus est; si ergo in iniquo mam-
 mona fideles non fuistis: quod verum est, quis
 credet vobis? & si in alieno fideles non fuistis:
 quod vestrum est, quis dabit vobis?* 4. docet
 neque divites, nec ipsas divitias, tanti esse fa-
 ciendas, quanti fieri solent ab hominibus:
 Rationem subdit, *Quia quod hominibus altum
 est, abominatio est ante Deum*: Sed cum hic
 sermo non placeret Pharisæis divitibus, & a-
 varis, id fecerunt, quod homines sæculi fa-
 cere solent, omnia ista verterunt in risum:

*Audiebant autem omnia hæc Pharisei, qui erant avari, & deridebant illum: Quare ut ejusmodi derisores cohiberet, & metu percelleret, terribile cuiusdam divitis proponit exemplū, quo à facultatum abusu deterreret, & ad pauperum benignitatem quodammodo compelleret: ostenditque præterea in divitiis, & prosperitatibus huius vite, non constituendam esse felicitatem, ut ferè homines solent, sed has potiùs detestandas, ut hominibus perniciosas: ob paupertatē verò & alia huius mundi incommoda, neminem putandum esse infelicem; sed ea potiùs habenda, ut materiam futuræ felicitatis: ut etiam hinc intelligamus verum esse, quod superius dixerat: *Quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum:* Nam quid altius illo divite Evangelico qui *induebatur purpurâ & bysso, & epulabatur quotidie splendide, sed quæ maior abominatio, quàm illud: Et sepultus est in Inferno:* sed nemo quantum illud sit satis intelliget, nisi adsit lumen Sancti Spiritus: illud autem obtinebimus per Virginem Matrem. AVE MARIA.*

OPORTET omninò peccatum mortiferum esse quiddetestabile, quoniam Inferi sunt eius pœna: oportet etiam Infernum esse formidabilem, quandoquidem peccatū mortale ipsius est meritum: neque dubitari potest, quin Deus extremè offendantur peccato mortali, cum ad se ulciscendum adhibeat inferos. Maximus est divinæ iracundiæ conatus, extrema animæ calamitas, ultimaque damnatorum infelicitas. Illud est, quod vellem posse vobis hodie exhibere, cuius tamen tantum desperationis habeo, quantum voluntatis. Percuperem id quidem ad complendū Prophetæ Davidis votum, Psal. 54. Juxta S. Bernardi sensum & intelligentiam. *Descendant in Infernum viventes, quia longè tolerabilius est eò descendere vitæ tempore, quàm post mortem; cogitatione quàm reipsâ; for-*

midine quàm experientiâ; timore quàm sensu. Id tamen mihi promittere non ausim, quoniam cogitatio mea meo desiderio minor est, meumque ingenium inferius est argumento; præterquam quod temporis angustie non sinunt me vobis tam exiguo spatio res tantas exponere. Si enim duratione suâ includunt æternitatem suppliciorum, & sæculorum infinitatē, quomodo id à me dici potest horæ unius spatio, à vobisque, Auditores, comprehendī? Verum sicut pictura potest eodem tempore simulq; ob oculos ponere, quod nisi successivè unumque post alterum esse non potest; Filiusque Dei in Evangelio divitis Epulonis, vivam nobis effigiem reliquit horrendi damnatorum status, date id mihi, ut unius formidabiles pœnas vobis exponens simul omnium supplicia exhibeam. *Nunquid aperta sunt tibi porta mortis, & ostia tenebrosa vidisti?* Job. 38. Non satis habeo portas illas æternas intueri cum formidine ac terrore, sed audebo etiam in gurgites illos ingredi, & damnatorum cruciatus agnoscere. Duplex eorum genus reperio, pœnam damni, & pœnam sensus: cum enim sit in peccato duplex deformitas, una aversio à Deo, altera conversio ad creaturam: ita duplex est pœna, una est pœna damni, quæ aversioni, altera pœna sensus, quæ conversioni responderet, secundum illud Prophetæ Ieremiæ 17. *Duplici contritione conterere eos.*

Incipiamus à pœnâ damni, de qua hodie tractaturi tantum sumus, tanquam de præcipuâ, licet minus notâ.

1. Itaque pœna damni in eo consistit, quod anima de suis peccatis convicta, & ideò damnata sententiâ irrevocabili excludatur ab æternâ beatitudine, & omnibus bonis quæ illa secum affert, ad quæ obtinenda, homo à Deo conditus erat, & in hac vitâ constitutus, & tota gubernatio mundi à Deo directâ. Hæc similis est vendicationi, seu ut vocant

Confiscationi bonorum, cum quis ejcien-
 dus in exilium, vel ad metalla damnatus,
 privatur omnibus bonis, & redditur inhabi-
 lis ad omnia, tanquam servus pœnæ: Itaque
 ante omnia, damnatus efficaciter privatur
 Deo, eumque actualiter amittit, quia cum ef-
 fet tempus illum possidendi, eo ratione sui
 demeriti, per quandam pœnæ executionem
 privatur. Quis hoc explicet? nemo rectè,
 nisi qui vel sic possidet, vel sic amisit: Je-
 rem. 2. *Scito & vide, quia malum, & ama-
 rum est, reliquisse te Dominum DEVM
 tuum.* Porro hæc pœna tanta est, quanta
 res Deus est: Tanta est, quanta æterna glo-
 ria: Tanta est, ut nemini contingat, nisi ma-
 ledicto à DEO: unde dicitur, *discedite à me
 maledicti:* Denique tanta est, ut cum eam om-
 nes alia consequantur, illa sit omnium maxi-
 ma. Ut si quis infinitum thesaurum amitteret,
 ex quo summos honores, & summas volupta-
 tes erat percepturus: ut si quis regno aliquo
 privaretur, & ad summam inopiam, ex regi-
 giâ dignitate rejiceretur. Est itaque dam-
 num infinitè maximum, quia est boni in-
 finiti amissio, & in eo damno multa damna
 infinitæ æstimationis continentur: 1. Lumi-
 nis gloriæ, quæ summa est qualitas, & major
 omni qualitate & naturali, & supernaturali.
 2. ipsius visionis in qua consistit formalis bea-
 titudo. 3. amoris beatifici, quo consummatur
 beati-udo. 4. gaudij beatifici, & ejus quo de
 suâ beatitudine, & de suis bonis, erat anima
 gavifura. Et quoniam nullum damnum quan-
 tumvis magnum rationem habet pœnæ affli-
 ctivæ, nisi per considerationem applicetur, ita
 ut animum discruciet: [erenim de ratione
 pœnæ afflictivæ est, ut repugnet voluntati,
 eamque mœrore afficiat: quod si non appre-
 hendatur damnum, vel si non pendatur, aut
 æstimetur, non habet rationem pœnæ affli-
 ctivæ, sed tantum privativæ: quare sicut i-
 gnis non affligit, nisi ita applicetur ut dolo-

rem inferat, ita etiam damnum non habet
 rationem pœnæ afflictivæ, nisi per consi-
 derationem applicetur, ut animum mœro-
 re afficiat:) Propterea ut hæc damna gravi-
 ter affligant damnatum, illi ob oculos assidue
 versabuntur, eaque semper considerabit, ac
 proinde incomprehensibilem animi mœro-
 rem ex eis concipiet. Hoc autem fiet, tum
 naturæ instinctu, quo quis cum in grave dam-
 num incidit, semper de eo cogitat, nec men-
 tem ab eo potest avertere: tum maximè di-
 vinâ virtute, damnatorum mentem ad hoc
 applicante, & efficiente, ut assidue apprehen-
 dant, & considerent, id unde mœrorem per-
 cipiant, secundum illud Danielis 12. *Multi de
 his qui dormiunt in terra pulvere, evigilabunt, alij
 in vitam æternam, & alij in opprobrium, ut vi-
 deant semper:* ita ut non sit in illorum pote-
 state, mentem ab illis avertere. Et hinc pe-
 titur diversitas pœnæ damni in damnatis: etsi
 enim damnum videatur esse idem in omni-
 bus, quia eodem bono privantur, scilicet Deo,
 quia tamen nonnulli pluribus titulis, aut
 majoribus, idè afflictio, quæ inde oriatur,
 par non erit: quod fiet tantum mediante con-
 sideratione, quam divina Justitia majorem
 vel minorem in mentibus eorum operabitur:
 justum enim est, ut intelligant, ac sentiant,
 quantum bonum suâ culpâ amiserint, idque
 eo amplius, quo amplius peccaverint. Quid
 hic memorem omnes hujus vitæ dolores in a-
 missione charorum, bonorum fortunæ, ho-
 noris, famæ? Quam multi præ animi cruciatu
 contabuerunt? Quam multi mortem præ-
 optarunt, & de facto sibi conscivere? Quam
 multi in lacrymas sic fusi sunt, ut planè
 exaruerint? hinc occasionem accepit fa-
 bula de Niobe versa in saxum, ita dolo-
 re obriguerat. Sed quid sunt hæc? sen-
 sus sunt, & dolores hujus vitæ mortalis; la-
 crymæ quæ statim areseunt, dolores quos vel
 somnus sopit vel interrumpit, quos tēpus, &

diuturnitas, aut minuit, aut tollit. Sed si capis, quid sit DEUM amisisse, nullo sensu tantam jacturam æquare potes: habere poteris in bonis Deo; frui; ad hoc natus, ad hoc factus, in eam spem eVectus, ad hoc ordinatus; poteris rex esse, sed qualis, & quanti regni? poteris summè esse beatus; poteris DEVM possidere; idque semper cogitabis, & mente revolves; atque hinc existet infinitum supplicium, quia rei infinitæ amissio; & æternus dolor æquè ac immensus; & ratione objecti infinitus.

Cæterum qui tantum perdidit, necesse ut cætera omnia perdat, nam summè miser, quid boni superesse potest? itaque spoliatur rebus omnibus, & statu triplici: Naturæ, Gratiæ & Gloriæ; nisi quod omnia ipsi sunt commutata in poenam si quædam relinquuntur. Vide itaque statum planè miserum in spoliatione, & summum supplicium in tristitiâ. Vide utrumque in Divite Epulone. Etenim summa fuit in eo paupertas, tum quoad bona animi, tum quoad bona corporis, cum tamen nullâ re esset memorabilior, quàm divitiis: unde non alio nomine appellatur.

II. quod in poenâ damni continetur est violenta animæ à DEO separatio, quæ rectè sine gravi doloris sensu fieri nequit, non quidem DEi, quia ipse doloris est incapax, igitur cum tuo sensu eoque acerrimo: sed quis explicet cum quantâ violentiâ, separatio illa fiet, cum anima à suo sine separabitur, in quem naturali suo pondere, & totâ inclinatione fertur: Hoc quidem tempore vitæ, non sentitur hoc pondus propter corporis impedimentum, sed in alterâ vitâ, tanto impetu operabitur, ut sola retardatio conjunctionis animæ cum sine, non sine gravissimo supplicio futura sit, quantò magis ipsâ divulsio.

Nota igitur I. omnem dolorem fieri per separationem seu divisionem, nunc continui, nunc partium, nunc animæ; & quo strictior

est conjunctio, eò graviolem, ac duriolem esse separationem.

Nota 2. Cùm motus animæ in DEVM, ut finem, sit motus naturalis & necessarius, tanto impetu illum fieri, quantâ virtute anima prædita est, quia ipsa, tota quanta est, in finem fertur: ut igitur fiat divisio, necesse est animam pati summam violentiam, & consequenter summum dolorem, præsertim cùm ista separatio fiat ab ipso DEO reprobante: Etenim cùm anima præter sibi innatum pondus, quo fertur in DEVM, ut in finem, ab ipso etiam motum accipiat, ut à sine trahente, tanquam à magnete: idemque sit ipse Deus, qui animam à se repellat, ac rejiciat propter dissimilitudinem: hinc fit ut anima duplici motu ab eo moveatur; attractionis, ac rejectionis, qui ultimus motus, cùm superet primum, quo attrahitur, necesse est ut eum acerbissimum anima experiatur, atque sentiat. Quid quod ista animæ à DEO divisio, ipsam animam intra se ipsam dividat, atque discindat. Nam ut ait Bernardus l. 5. de Consider. cap. 12. Non potest DEO esse contrarium quid, & sibi mer coherere, sed qui arguetur à DEO, arguetur à seipso: *ô cussos hominum, quare posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihi met ipsi gravis?* Quis enim ignorat animam necessariò esse annexam DEO, tanquam principio naturæ suæ, cujus influxus, ipsi necessarius est: Ab eo tamen se malitiâ suâ se jungit quantum potest, quod quidem in seipsâ illam dividit: Ejus enim essentia necessariò conjuncta est cum DEO, alioqui in nihilum abiret, voluntasque ipsius quæ in ejus essentia est sicut in subjecto suo ac principio, penitus se juncta est à DEO suâ inobedientia: Sed anima ita se ab illo se jungens, seque removens depravatâ sua voluntate ab ipsius amoris & bonitatis influxu, nequit tamen removere se ab influu continuo ipsius magnitudinis, potentia & authoritatis, propter dependentiam.

pendentiam suam essentialem. Quid dicam, quod divisio illa, usque ad voluntatem ipsam pervadit, quæ miserè dividitur, se jungiturque à semetipsa, sui scilicet instinctus primi naturalis & necessarii ratione, qui eam ad bonum inclinât. Nam cum instinctus ille ipsi in natura sua & creatione sit impressus à DEO, in eaque apud inferos, pariter ac natura persistat, accidit ut voluntas, illius non possit sese à DEO se jungere, quem certissimè scit, & intimè persentit supremum bonum esse, totiusque creaturæ necessarium bonum: ab eo tamen eadem aliunde actu suo libero spontaneoque sese totis viribus se jungit, unde fit ut infelix anima, se ita distrahens à Deo, consequenter semet in seipsa dividat, vivens assidue misera damnataque; semper Deo conjuncta, semperque ab eo se juncta voluntate sua: Deo semper conjuncta per essentiam suam & per voluntatem suam naturalem; semperque ab eodem se juncta, voluntate sua liberâ & inordinatâ: consequenterque semper cum dolore; quandoquidem dolor omnis proficiscitur à separatione, nullaque est divisio quin dolore aliquo societur. Atque ut ea divisio summè violenta est, oportet dolorem esse summum, & supra omne doloris genus. Scito & vide, quia malum & amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum.

III. Quod in pœna damni continetur est omnimoda peccatoris à DEO derelictio, secundum illud Prophetæ Osee: *Voca nomen ejus non populus meus. Quia vos non populus meus*: derelictione autem illa integra, & abdicatione intelligendum est.

I. DEVM abdicare penitus, quoad fieri potest, possessionem animæ. Licet ad DEVM omnia pertineant, nonnulla sunt tamen quæ vocat peculiariter sua, quemadmodum ex omni nationum genere nominabat suum, ratione tam singulari, populum Judæum, ut eum vocaret, sortem

suam, portionem & hæreditatem suam: Sic anima peculiari ratione attinebat ad Deum, sed renuntiatione singulari, eam abjicit, reprobât, planèque deserit: ac proinde auferuntur ab ea illius possessionis notæ, & character, & fit ultima ejus spoliatio. Cogita tamen quot olim titulis attinebas ad DEVM, creatione, conservatione, redemptione, CHRISTI morte, & sanguine, & innumeris beneficiis: Quantum concupivit te DEVS possidere, quot modis, quot artificijs conatus est, ut & innumeris modis suus esses, & sub diversis titulis, & nominibus. Jam verò quod te prorsus abjiciat, quod sic repellat, ac detestetur; oportet ex parte tua gravissimas causas extitisse: nam ex parte DEI quas affectu posses? Nequaquam enim ipse levis est ac mutabilis, neque hominis more inconstans, nam *sine penitentiâ sunt dona & vocatio DEI*; ait Apost. & ut dicebat illi Sapiens, *nihil odisti eorum quæ fecisti.*

2. Illam curam & moderationem abjicere illius, tanquam rei propriæ, quam sibi conservare studet, unde ait: Osee 1. *Quia vos non populus meus.* Cum populus conflasset vitulum & adorasset: Exod. 32. sic Deus ad Moysen. *Vade, descende, peccavit populus tuus, quem eduxisti de terrâ Egypti. Recesserunt citò de via, quam ostendisti eis, feceruntque sibi vitulum conflatilem, & adoraverunt, atque immolantes ei hostias, dixerunt. Isti sunt Dij tui Israël, qui te eduxerunt de terra Egypti.* Nota hæc verba *populus tuus*, non amplius meus ex quo peccavit. Ea verò cura præcipua est respectu creaturæ rationalis, quam immediatè per se regit, & ut author naturæ, & ut author gratiæ; movendo per seipsum intellectum & voluntatem, aut secundum exigentiam naturæ, aut secundum propositum, quod illam promovet ad finem supernaturalem: Itaque cum illam

illam derelinquit abolet omnem statum supernaturalem, ac deinceps, nihil per se agit immediatè in eadem nisi pœnam.

Vnde sequitur 1. Quandoquidem destituitur supernaturali ductu Dei, eam non habere ullam bonam cogitationem, neque motionem ad bonum, secundum hæc verba: Matth. 22. *Ligatis manibus, & pedibus, projicite eum in tenebras exteriores*: Et proinde perire in illa fide, spem, cognitionem boni, eius desiderium, bonam indolem, inclinationem ad virtutem, &c.

Sequitur 2. ut sicut hæreditas de relicta deperit, & sit ruinosa, idem animæ derelictæ eventurum, dum in peius semper ruet per æternitatem, nullo defendente, nullo protegente, nullo reparante.

Sequitur 3. ut vacua, & derelicta possideatur à bestiis. *Isaia 14. Et ponam eam in possessionem ericij, & in paludes aquarum*: Et cap. 34. *Ageneratione in generationem desolabitur, sacula seculorum non erit transiens per eam: & possidebunt illam onocrotalus & ericij: ibis & corvus habitabunt in ea: & extendetur super eam mensura, ut redigatur ad nihilum, & perpendicularium in desolationem*: Itaque transit in aliam possessionem, nempe in possessionem inimici. Vide quomodo Dæmon tractet corpora Dæmoniacorum, licet plena potestas in ea non sit ei concessa: Quomodo Jobum tractarit, licet potestatem tantum haberet eum probandi in bonis externis, & in corporis valetudine: Quid igitur faciet cum animam habebit in sua potestate, eaque plena, & integra?

Sequitur 4. ex illa derelictione Dei, alia derelictio ab omnibus creaturis: Nam sicut deseretur à DEO, ita ab omni creatura: ab Angelis, à Sanctis, à Parentibus, ab amicis, à nobis ipsis, à cæteris hominibus, seu damnatis, seu beatis: ad hæc, ab elementis, à mixtis, à rebus omnibus: quoniam, ut ait Apostolus Roman. 8. *Vanitati creatura subje-*

Et est non volens, &c. Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit, & paritur usque adhuc.

Cum dicit quod subiecta sit non volens, significat quod contra suam inclinationem, qua creatori suo obsequitur, inservit peccatori in hac vita: sed ipsa liberabitur ab hac servitute corruptionis in libertatem filiorum DEI: cum autem liberata fuerit, peccatorem deseret, nec circa eum aliquid efficiet, nisi pœnam, & tormentum. Vide itaque miserabilem creaturæ peccatricis statum, cum undique rejicietur, nec non nisi à pœnâ & tormento suscipietur, dum à suo Creatore expelletur, & ab omni creaturæ beneficio, omni modo misera, & desertione, & susceptione.

IV. Quod in pœnâ damni continetur est mutuum utriusque odium usque ad summum: Odium implicabile DEI adversus peccatorem, & peccatoris in DEVM; quoniam Deus abhorrebit & execrabitur creaturam: Apocal. 22. *Foris canes, & venefici, & impudici, & homicida, & idolis servientes, & omnis qui amat, & facit mendacium.* Id significat ea vox. *Discedite à me maledicti.* Nam sicut amor conjungit, *Venite benedicti*; ita etiam odium dividit, atque separat. *Discedite à me maledicti.* Et quemadmodum esse amatum à Deo, est causa omnis boni; ita odio esse Deo, summa est totius mali. Cæterum, oportebit peccatorem esse detestabilem, ut eum abominetur Deus.

1. Quidem, quia ut ipse est summè amabilis, ita est summè amans, & sicut ejus intellectus omne intelligibile attingit, ita & voluntas omne amabile: Itaque si peccator in ejus objecto non comprehenditur, signum est nil boni in eo esse.

2. Quia ille qui amat vel vermiculum, vel culicem, vel minimum arboris folium, & illorum curam habet, ille peccatorem odit, atque abhorret: Et quia Deus necessitate nature

naturæ malum odit, neque enim illud amare potest, immò non potest non odire, & quod odit, se toto odit, quia se toto resistit à malo: Ita se toto miserum atque infelicem peccatorem averfabitur, & consequenter infinite: cum enim amat, quia amat liberè, secundum ordinem sapientiæ amat, & consequenter finite tantum amat: sed cum id faciat necessitate naturæ id facit infinite, quia se toto resistit à malo. Horrificum toti Ægypto fuit videre aques omnes Nili mutatas in sanguinem: Quàm igitur terribile erit videre eum bonitatis Oceanum esse conversum in odium creatura. Cogita si quis se sciret esse in omnium hominum odio, ac execratione, an vel unam horam vivere vellet? Sed quàm parùm interest, ut te homines ament, atque diligant: At quòd te Deus detestatur, quàm illud horrendum ac detestabile? Certè si solum hujus vitæ dubium, quod homo nesciat, an sit odio vel amore dignus, aliquos sic angit, atque cruciat, quàm erit animæ grave, cum intelliget se esse in odio Dei, & execratione: *Quia vos non populus meus.*

Vidisti quid futurus sit peccator Deo, attende quid ipsi futurus sit Deus *Et ego non ero vester*: Deum osurus est, in perpetuum, cum detestabitur, & blasphemabit: ac sicut Deus reprobat peccatorem, nec pro creaturâ reque suâ cognosceret, quoad curam & protectionem suam; ita peccator eum abdicabit neque habebit pro Deo. O qualis futura est peccatoris rabies in ipsum, quis furor, desperatio! Quid non dicet adversus illum, quid desiderabit agere, quid non posse optabit?

Cæterum sicut amor Dei, summa est hujus, & alterius vitæ beatitudo, ita odium Dei, summa miseria: Neque etiam me quidquam ita perterrefacit magis, quàm æternum illud divortium, inimicitia illa implacabilis, cum peccator nihil erit Deo, Deusque nihil erit

peccatori. Quid horum formidabilibus? an quod anima non sit Dei, aut quod Deus non sit animæ. Et quidem quòd Deus non sit animæ, ingens damnum est, summa enim sit jactura, quoniam Deus amittitur, qui summum bonum est: Quòd anima non sit Dei, summum crimen est, nam tot titulis ad Deum attinet. Sed quia prius crimine non fuit Dei, cum ab eo recessit: eo statu, ipsâ pœnâ, non est Dei, quoniam & à Deo repellitur, & se irrevocabiliter à Deo separat. Verùm quem non vult habere, ut Deum, non potest non habere vindicem; duplici modo misera, & quo Deum habet, & quo non habet.

V. Est hujus odij Fundamentum, est perpetua oppositio, & contrarietas, secundum illud Bernard lib. 5. de Confid. Nunquam recto, pravoque conveniet, hæc enim sibi invicem adversantur, etsi non invicem lædant. Vide autem Effectum: læsio alterius est, absit ut Dei. Vide modum læsionis, in capitis citati initio: Est enim, inquit, rationalis quædam æquitatis, directio inconvertibilis, atque indeclinabilis: quippe astringens ubique, cui illisa omnis pravitas, conturberur necesse est: quidni in hanc tumidum, vel distortum impingat, & conquassetur? Væ universo, quod obviam forte offenderit cedere nescia rectitudo: nam & fortitudo est. Itaille. Etenim cum Deus initio, naturæ rationalis regula per legem existisset: quoad in statu viæ natura rationalis existit, flexilis est, itaque illi regulæ, nunc adæquatur, nunc repugnat, sed flexibiliter: Verùm finitâ vitâ, ubi anima in statu est posita, jam deinceps inflexibilis manet: cui cum Deus, non sit amplius regula per legem, sit regula per retributionem. Cum itaque necesse sit illi regulæ accommodari, aut per obedientiam, aut per retributionem, & tunc non possit amplius per obe-

obedientiam, oportet ut per retributionem: Sed cum anima reperitur distorta, non potest commodè applicari regulæ per retributionem præmij, debet ergo per retributionem pœnæ, itaque necessariò offendit & impingit in regulam, quam ille Pater appellat, inconvertibilem & indeclinabilem. Cum sit indeclinabilis, semper in illam impingitur, cum sit inconvertibilis, semper impingitur cum dolore, quia simul est rectitudo, & fortitudo, secundùm illud; Væ universo quod obviam forte offenderit cedere nescia rectitudo, nam & fortitudo est: siquidem rectitudini, neque timidum neque distortum æquari possunt, oportet itaque ut in illam quicquid est tale impingat, & conquassetur: sed væ universo quod obviam forte offenderit cedere nescia rectitudo, nam & fortitudo est. Quòd eò magis fit, quòd anima in inferno semper peccet, & iisdem peccatis, in quibus à morte deprehensa est: Itaque semper iisdem impingit in Deum: sed væ universo, quod obviam forte offenderit cedere nescia rectitudo, nam & fortitudo est. Vide autem amborum conflictum: Etenim ut quondam anima dum homo viveret repugnabat Deo præcipienti, & regulanti per legem ita nunc Deo punienti repugnat, & regulanti, & ordinanti per pœnam: sed incassum, & suo damno: & sicut olim novæ gratiæ semper repugnabat: ita etiam de novo semper pœnæ resistit: sed frustra. Vide autem modum, quem si describit Bernardus. Quid iniquis voluntatibus tam contrarium, & adversum, quam semper conari, impingere semper, & frustra? Anima enim semper idem malè vult, quod voluit: sed semper invenit Deum contrarium, ac licet pugnet in contrarium, ac licet pugnet in contrarium, id frustra facit: pergit Bern. Væ oppositis voluntatibus, solam suæ profectò aversionis referentibus pœnam! Quæ autem sit illa pœna, sic describit. Quid tam pœnale quam semper velle, quod

nunquam erit, & semper nolle, quòd nunquam non erit? Semper enim volet malum culpæ, quòd assequi non poterit, ut voluptatem, ut vindictam, &c. Et semper volet pati, quòd tamen semper erit. Quid tam damnatum quam voluntas addicta huic necessitati, volenti nolendique, ut ad utramlibet, jam sicut non nisi perversè, ita non nisi miserè moveatur? In æternum non obtinebit quòd vult, & quòd non vult in æternum, nihilominus sustinebit. Etenim quid dives petit, nisi aquæ guttulam? sed in æternum non obtinebit: vicissim quid vult non esse: Lazarum in sinu Abraham, sed Lazarus semper erit. Quid non vult? Non cruciari: sed quòd non vult, nunquam non erit. Unde Bernardus: Dignè omnino, ut qui ad nihil afficitur unquam quòd deceat, ad nihil unquam quòd libeat, evadat. Et quoniam in damnatis summum imperium obtinuit cupiditas, nam incensæ fuerunt in eis passiones, & effrenatæ voluntates, incredibile dictum est, quantum anima inde patiatur: cum enim se totà feratur cupiditate, & ardenti desiderio, præsertim in re ad eurgenti, & necessariâ, si repulsam patiatur in illa iteratâ cupiditate, & in iteratâ negatione, & repulsâ, summum dolorem patitur, & extremam damnationem.

VI. Quod in pœnâ damni reperitur est animam ita Deo carere, tanquam suâ beatitudine, ut eum tamen habeat tanquam summum suum supplicium: Proinde cum diximus animam Deum amisisse, scias sic amisisse, ut beatitudinem, & a suo fine excidisse, ut tamen habeat tanquam pœnam. Sicut igitur, in beato, Deus animæ conjungitur ut summum bonum, scilicet qui replet in bono desiderium ejus, sub rationem convenientis; ita conjungitur eum animâ damnatâ, sub ratione inconvenientis & contrarij: Quare aliquâ ratione supplicium efficit per se, quasi infinitum, contrarietate, Audi Bernardum: Quid

hoc

hoc facit? Rectus Dominus Deus noster, qui & cum perverso pervertitur. Unde ita Deum definit. Quid est Deus? Non minus pœna perversorum, quàm humilium gloria. Itaque ut in Beatis, summa beatitudo, est ipse Deus, ita in damnatis summa pœna ipse Deus, quoniam seipso fit ipsorum pœna, atque tormentum. Certè quæcunque suprâ diximus, hæc omnia Deus in anima operatur ad pœnam, ut scias impediri non posse, & necessarium esse supplicium.

Quid hic attexam, quid dicam, quid cogitem nescio: Neque enim est ullus sensus tantæ rei æqualis. Hoc unum licet ingeminare cum Jerem. *Sitio, & vide quia malum, & amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum.* Qui enim Deum reliquit ut bonum, invenit ut vindicem. Unum hic vereor, hæc à paucis fuisse intellecta, quia pœnæ spirituales à paucis benè comprehenduntur: Has tamè concipe.

1. Ex quibusdam hujus vitæ pœnis. Quam graviter nos afficit movetque contumelia, vel atrox quædam infamia? Quantum affligimur animo in eorum quos diligimus jactura? Quis percipitur dolor si lis magni momenti amittitur? at si fortuna omnis? Is est in anima sensus, ut longè mallet aliquid exterioris doloris perpeti. Verùm, quoniam sunt vitæ præsentis dolores, qui sensum & imaginationis notitiam sequuntur? At alterius vitæ dolores, sunt propemodum omninò supernaturales, & in suprema animæ parte consistunt.

2. Omnis sensus est ab anima: Quòd si aded patitur cum sentit mediante corpore, quanto magis cum per se sentit, & immediatè? Ad hæc si tantum sentit per suas vires na-

turales, & per organa, quantum sentit per vires supernaturales, qualiter cruciantur damnati?

3. Quantum distat anima à corpore, tantum distant dolores animi à doloribus corporis. Illud hebes est, sed anima plena sensus.

4. Sicut delectationes animæ spirituales superant delectationes corporis, ita dolores animæ superant dolores carnis.

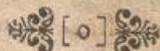
5. Quod in peccato est præcipuum, plus debet puniri: est autem aversio à Deo, quæ punitur per pœnam damni itaque pœna illa est omnium maxima.

6. Nemo dubitat Dæmones plus pati ab agente spiritali, quàm ab agente corporeo: & tamè certum est supplicium Dæmonum esse omnium maximum, cum maximè peccarint.

Conclusio. Cum itaque hoc sit supplicium peccati mortalis, unde fit ut homines tam facile se objiciant huic supplicio? Certè qui in illud incidisset, nihil nõ faceret, quòd se ab illo redimeret, etiam tolerando quæ sunt atrocissima in hac vita: Tu cum id possis per pœnitentiam, vide num planè insanias qui hoc fugias? Hæc una cogitatio innumeros mortales inclusit in Monasteriis, & Religiosos addixit laboribus pœnitentiæ. Hæc est quæ exstruxit carcerem Climaci, quæ Thaidem inclusit, ob quam ille montis Oreba colla plures annos se in antrum tanquam in carcerem contrusit usque ad mortem, oculis in unum locum defixis, qui rogatus cur id egisset respondit, idem facturum eum qui idem vidisset, quòd ipse:

Tu idem cogita, & à tua mente infernus non discedat: Inferni cogitatio, te cœli securum faciet.

Amen.

FERIA QUINTA
 DOMINICÆ SECUNDÆ
 IN QUADRAGESIMA
 CONCIO SEXTA

De pœna sensus in Lammatis.

Mortuus est autem & Dives: & sepultus est in Inferno.
 Luca. 16.

QUAMVIS Homo ex duabus partibus constet, una sensibili; alterâ spirituali, hoc est, corpore & animâ ac consequenter capax sit concipiendi & intelligendi res spirituales & corporeas: percipit tamen atque intelligit melius quod sensibile est, quàm quod est spirituale, & magis movetur afficiturque eo quod est corporeum, quàm eo quod spirituale est.

1. Quia ex Apostolo 1. Cor. 15. *Non prius quod spiritale est, sed quod animale: deinde quod spiritale:* Itaque plus assueti sumus sensibus, quàm intellectioni: nam primis vitæ nostræ annis solum novimus sensibilia, nec multum differimus ab animantibus; & in ætatis pro-

gressu semper incipimus à sensuum cognitione: unde nihil est in intellectu, quod prius non fuerit in sensu: hic enim ordo est nostrarum cognitionum.

2. Quia sensibilia magis sunt in nostra experientia, ut pote quæ semper occurrunt: & consequenter plus sunt nobis cognita.

3. Quia sensibilia totum hominem commovent, hoc est, & partem inferiorem, & partem superiorem, & utrumque appetitum, sensitivum, & rationalem. Itaque cum in pœnis damnatorum, duplicis generis tormentâ invenerimus, quædam solum intelligibilia, ut quæ pertinent ad pœnam damni: quædam maxima ex parte sensibilia, quæ vocari solent pœna sensus, cum de solis primis

egerimus, & cum maximè verear ne satis intellecta fueriat, & æstimata, de alijs agere hodie aggrediar. Sed quia ut ait David Psalmo 91. *Nimis profunda facta sunt cogitationes tua; id est, tua de hominibus decreta: Vir inspiens non cognoscet, & stultus non intelliget hæc:* quæ autem illa sint, exponit in verbis sequentibus: *Cum exorti fuerint peccatores sicut fœnum, & apparuerint omnes qui operantur iniquitatem:* futurum scilicet, ut intereant in seculum seculi: *Tu autem altissimus in æternum Domine:* Quasi dicat, Stulti non intelligunt, cur Deus sinat peccatores multiplicari, flores sicut fœnum: id enim facit, quia futurum est ut postea in æternum pereant, ita tamen ut Deus nihil inde capiat detrimenti: & hic est finis Divitis Epulonis, cujus cum Scriptura fœlicem statum descripsisset, *Homo qui dam erat dives qui induebatur purpurâ & bysso, & epulabatur quotidie splendide,* sic exitum describit; *Mortuus autem est & dives, & sepultus est in inferno:* ut possim hunc exitum, qui tam stupendæ permissionis effectus est, uti par est, vobis exponere quod quidem in votis est, ad adiutorium Virginis confugio. **Ave Maria.**

QUANDO QUIDEM pœna secundum ordinem iustitiæ respondere debet peccato, est enim effectus iustitiæ, cujus proprium est æqualitatem ponere: unde dicitur in Apoc. cap. 18. *Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit; tantum date illi tormentum & luctum:* Cum dixerimus in peccato duplicem esse deformitatem, nempe aversionem à Deo, & conversionem ad creaturam; necesse etiam fuit duplicem esse peccati pœnam, secundum illud Ierem. 17. *duplici contritione conterere eos.* Et Apocalyp. 18. *Duplicare duplicia secundum opera ejus. In poculo quo miscuit, miscete illi duplum.* Vna est pœna damni, ut nimirum qui Deum deservit, sit absque

Deo, & qui ultimum suum finem fugit, ad illum non perveniat, & qui à Deo recessit, ab illo Deus recedat: Osee 9. *Sed vœ eis, cum recessero ab eis:* Altera est pœna sensus, ut qui se creaturæ tradidit, damnum ab illâ patiat, & spinis se pungat qui illas amplectitur, & is qui crudeli domino servire voluerit, ejus etiam crudelitatem sentiat: Isaïæ 9. *Et tradam Ægyptum in manus dominorum crudelium.* De pœna damni dixi in superiori Concione; superest ut hodie dicamus de pœnâ sensus. Est autem ea pœna, omnis illa quæ à causis externis inferitur, ut à loco, ab igne, à sulphure, à tenebris, ab odore tererrimo, horrissono planctu, immanitate Dæmonum, & alijs ejusmodi: omnes enim isti dolores, & afflictiones ab his causis immediate provenientes, ad pœnam sensus pertinent; sicut & tristitia quæ ex horum malorum tolerantia & consideratione nascetur. Sed priusquam de illâ sigillatim dicere aggrediar, quia nemo de illâ satis eloqui potest, nec qualis sit describere; ut eminens eam aggrediar hæc in universum cogita.

1. Illam superare omnes pœnas, & tormenta Martyrum, Reorum quorumcunque, Tortorum, Tyrannorum, Hostium vindicantium se, atque sævientium: Verum qualia & quanta fuerunt ejusmodi supplicia ab omnibus sæculis, & inter ferocissimas nationes?

2. Superare vim omnem agentium naturalium quæ dolorem inferre possunt: Item omnia hominum atque dæmonum ingenia & artificia ad sæviendum parata: quò verò pertingere possunt:

3. Illam pœnam esse supernaturalem, itaque superare omnem imaginationem, & intelligentiam humanam & angelicam: & consequenter omnem sermonem, si hominum & Angelorum, quanto magis meum; ut scias quidquid dixerò me semper

minora vero dixisse, neque meis verbis ejus magnitudinem expressisse.

4. Talem esse illam pœnam, ut digna sit irâ, atq; vindictâ Dei, & æqualem peccatorum malitiæ: Dignam cujus figura essent omnia Dei in hoc mundo judicia, omnes punitiones, & castigationes, seu particulares quorundam, seu communes aliquarum urbium, gentium, & nationum pessimarum, ut Amorrhæorum, Gomorrhæorum, Sodomitarum, & similibus; immò totius orbis corrupti, in viis suis: Porro omnis figura minor est figurato, & veluti quædam pictura, Ad hæc cogita superare omnes DEI minas, in Scripturis factas; illæ autem quales & quantæ sunt in Deuteronomio & in Prophetis? &c.

5. Eiusmodi pœnam eandem esse cum Diaboli pœnâ, secundum illud, *Discedite à me maledicti in ignem æternum qui paratus est Diabolo & Angelis ejus*: hoc est pœnam esse omnis peccati, omnis nequitie, & omnis malitiæ; & tantam esse ut ipsum Dæmonem tot naturæ dotibus præditum, spiritum aded sublimem, sic fortem, sic resistentem reddere possit miserum; quanto magis igitur hominem? ut si comparares aurum & aliud metallum cum paleâ.

Cogita 6. Illam pœnam esse terminum, & effectum summi odii Dei: sicut itaque amor DEI erga beatos est causa summi eorum boni, nempe felicitatis: ita odium DEI causa est summi mali, hoc est summi miserie & damnationis. Ad hæc sicut summa Dei bonitas agnoscitur ex beatitudine, quia est summa misericordia; ita summa Dei justitia cognoscitur ex damnatione, quæ est summa severitas: Necessè est itaque illam damnatorum pœnam summam esse. Sed quoniam hæc in universum dicta sunt ad singularia veniamus. Et primum de minoribus loquamur, quæ tamen sunt gravissima, qualia sunt hæc;

I. Locus est carcer. Certe apud omnes nationes quædam loca fuerunt profunda, reorum suppliciiis destinata: ut apud Mæssios qui dicebatur Thesaurus, in quem conjectus fuit Philopœmenes, ut ait Plutarchus in ejus vitâ; Barathrum apud Athenienses, & apud Romanos, ejusdem nominis, in quod conjectum fuisse Jugurtham & fame necatum ait Plutarchus in Mario: apud eodem Romanos Tullianum; apud Lacedæmonios Ceada: sic apud Judæos erant foveæ profundæ, quorum os angustum, fundum tamen amplum ad multos capiendos, & vocabatur lacus, puteus, cisterna, fovea; quales Syracusis latumia: eadem apud Judæos, tenebræ exteriores, propter obscuritatem, & quia extra urbem: Inde erutus est Sanctus Petrus ab Angelo, dum eis aperta est ultrò porta ferrea quæ ducebat ad civitatem. Sed supra omnes carceres, omnium terribissimus est infernus, locus profundissimus, & obscurissimus, omni horrore, calamitate & mœstitiâ plenissimus, longissimè distans à cælo, unde rebus inferioribus omnis amœnitas, sentina universi, & miserorum sedes. Certe carceris profunditas, angustia, obscuritas, & aëris malignitas, pædor, odoris tetrilas, multum faciunt ad tormentum; nam vel solum esse in voragine, & in illis perperuis tenebris, & sine ullâ spe emergendi ingens est supplicium, quâvis morte gravius. Augebit hujus carceris afflictionem murorum firmitas & spissitudo, quæ omnem spem evadendi excludit: etenim undique ambitur spissitudine terræ, quæ à centro ad superficiem, plusquam mille leucas continet. Quis ejusmodi murum perfodiat? Sed quis ascendat, corpore semper ad ima per spatia vacua tendente? hoc significant illa nostri Evangelii verba, *& sepulchrum est in inferno*: id est, obrutus.

II. Vincula: secundum illud Matth. 22. *ligati manibus, & pedibus ejus*, non tantum quia libertatem amiserint, sed quia damnati in suis.

fuis pœnis erunt immobiles, ne motu saltem aliquo se vel minimum solentur, secundum illud Exodi 15. *fiant immobiles quasi lapis.* Certè omnis mutatio aliquid habet solatii; sed ut sciant nihil in suis pœnis muratum iri, in illis erunt immobiles.

III. Tenebræ exteriores & æternæ: nam Iobi 10. vocatur terra tenebrosa, & opera mortis caligine, terra miseria & tenebrarum, ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat: unde erit & privatio omnis consolationis, & perpetua trepidatio. Harum tenebrarum figura, fuerunt tenebræ Ægyptiacæ, de quibus loquitur Sapiens cap. 17. *Sapientia, vinculis tenebrarum & longa noctis compediti, inclusi sub ætæis, fugitivi perpetua providentia jacuerunt:* nempe non solâ privatione torquebantur; nam talis vinci potuisset lumine, quod fieri potuisse ibidem. negat Sapiens, sed densatis vaporibus inducebantur ejusmodi tenebræ, unde erant palpabiles, & modum impediētes. Pergit Sapiens: *Paventes horrendè, & cum admiratione nimia perturbati: neque enim qua continebat illos spelunca, sine timore custodiebat: quoniam sonitus descendens perturbabat illos, & persona tristes illis apparentes pavorem illis prestabant.* Vide effectum tenebrarum: nam in illis est privatio cognitionis omnis: & si in illis adsint spectra, quæ per intervalla sese offerunt, aut si audiatur fragor, est ingens timor qui oritur & ex ignoratione, & ex iis quæ videntur, nam semper graviora expectantur: Insuper Sapiens. *Et ignis quidem nulla vis poterat illis lumen præbere, nec siderum limpida flamma illuminare poterant illam nocte horrendam; apparebat autè illis subitanus ignis, timore plenus: & timore percussus illius qua non videbatur faciei, aestimabant deteriora esse qua videbantur:* Verùm illæ tenebræ fuerunt tantùm imago æternarum tenebrarum, secundum ultima verba illius capitis 17. *gravis nox, imago tenebrarum, qua superventura illis erat.*

IV. Dæmonum, & aliorum damnatorum perpetua societas. Quàm grave inter miseros semper degere, semper audire luctus, gemitus, clamores & querelæ! Quàm durum semper esse cum iis, quos oderis, & quite oderint! assiduè cum illis esse, & eorum maledicta, contumelias, exprobrationes, & furias perpeti, & cum illis colligatum esse! secundum illud Matth. 23. *alligati in fasciculos:* nam ejusdem criminis rei in unum colligabuntur. Audi quid dicat Isaias cap. 24. *Congregabuntur in congregatione unius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere, & post multos dies visitabuntur:* id est, post longissimi etiam temporis durationem, eodem modo, & in eodem loco, & in iisdem pœnis reperientur: Et Ecclis. 21. *Stuppa collecta, synagoga peccantium & consummatio illorum flamma ignis:* Collecta dicitur synagoga, Quia instar stuppæ in cumulum colligentur, ut simul jaciuntur in flammam propter pœnarum æqualitatem. Sed super cætera gravis erit Dæmonum societas, quis enim eorum sævitiam & crudelitatem satis explicet? de quibus dicitur Ecclis. 17. *Sunt spiritus qui in vindictam creati sunt:* erunt enim tortores,

V. Afflictio omnium sensuum interiorum, & exteriorum, nempe singulorum à propriis objectis. Visus enim tenebris, & spectris horrendis, & stagni ardentis aspectu, & loci totius immanitate, & fumo acerrimo torquebitur. Auditus clamoribus, ejulatibus, maledictis, & blasphemis in Deum; in seipso; in alios; aliisque furoris, & desperationis signis; eorum nimirum, qui non planè demersi sunt in stagno. Odoratus fœtore tererrimo, & intolerabili: quippe erit infernus rotius mundi sentina, & vorago: ibi pudor, putredo, infectio, colluvies, & quidquid odoratum affligere potest, secundum illud Isaiæ 3. *Et erit profuavi odore fœtor.* Gustus & lingua tùm à sulphure ardente, tùm à siti intolerabili, de-

quã potissimum dives epulo conquerebatur: & à fame rabidissima, tum ab amarissimo succo, quo lingua & os imbuetur, tum ab iis rebusque nauseam & horrorem solent incute re. Quòd si Job ita de se conqueritur cap. 6. *Qua prius volebat tangere mea, nunc pro angustia cibi mei sunt, Quantò magis hanc pœnam sentient damnati? Denique sensus tangendi ac totum corpus gravissimis doloribus, & mutuâ compressione, & angustia immensa torquebitur, secundum illud Apocal. 18. Quantum in deliciis fuit, tantum date illi tormentum.* Porro illa sensuum afflictiones per se ferocissimè spectatæ, tantæ erunt, ut qualibet satis esset ad hominem statim interimendum, si mori posset: & quantas nemo in hac vita ferre posset. Etenim magnitudini miseriæ quæ erit in parte superiori, respõdebit miseria corporis, & partis inferioris in exacta proportione. Ad hæc singulæ corporis partes suam afflictionem simul ac semel patientur, Deo vires præbente ut suas pœnas distinctè sentire possint. Item omnes passiones quæ dolorem possunt inferre, simul exurgent. Ad hæc imaginatio & appetitus, secundum totam latitudinem patientur, Nec unum objectum aliud impedit, nec id impedit animæ finitudo, quia Deus illam corroborabit, ut simul pati omnia possit, & singulis attendere: præsertim quia objecta, & agentia torquentia non corrumpent organa, quæ consequenter semper erunt integra ad pœnam. Quòd si unus dolor si sit acutus tibi planè intolerabilis videtur præsertim si sit diuturnior, quomodo dolores ferēs omnibus acutis graviores, idque per æternitatem?

Sed ut hæc & alia multa præteream, duo maxima supplicia in Scripturâ ferè perpetuò conjunguntur, vermis, & ignis: Marc. 9. hæc verbarepetuntur. *Vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur:* Judith. 16. *Domini vindicabit in eis: In die iudicij visitabit illos dabit enim ignem, & vermes in carnes eorum, ut*

urantur, & sentiant usque in sempiternum. Eccli. 7. *Vindicta carnis impij, Ignis & vermis:* Itæ ultimo, *Vermis eorum non morietur, & ignis illorum non extinguetur:*

I. Quòd pertinet ad vermes, non pauci ex SS PP. & Interpretibus Scripturæ illos existimant veros esse vermes, & materiales, qui damnatorum carnes perpetuò, & immortaliter arrodant interiùs, cum incredibili corporum dolore, simul & fœditate: simul enim junguntur ignis & vermis: *Vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.* Sicut igitur ignis qui damnatos comburit, & torquet, ignis verus est, & materialis, ita vermem volunt esse verum & materiale, & non tantum metaphoricum, ne inter pauca verba sit sensus adè diversus, ut vox una verè accipiatur in sensu naturali, alia in sensu metaphorico: præsertim cum vermis dicatur esse supplicium carnis, & corporis, secundum illud Eccli. & Judith. Quales autem sint vermes illi, describit Basilus in Psalm. 33. ubi agens de damnatorum pœnis sic loquitur: Deinde vermium genus, venenum immitens, ac carnem vorans, inexplebiliter edens, neque unquam saturitate sentiens, intolerabiles dolores corrosione ipsa infigens: Idem docent Chrysost. & Theophylactus: Anselmus in Elucidario: Haymo in cap. ultimum Isaïæ, & alij, Cyrillus Alexand. in oratione de exitu animæ, hunc vermem appellat fœdum, & olentem, ut intelligas miserum corporum damnatorum statum, dum exprimentur vermibus undique putridis scatentia interiùs, & exteriùs, qui damnatum semper exedunt, & arrodunt sine ullâ quiete, mirabili quâdam ratione, sine ulla corporum diminutione, propter immortalitatem, sed semper cum acerbissimo sensu: sicut corpora comburentur ab igne, sine illorū consumptione, aut diminutione: undè à vermibus, triplex supplicium: doloris, fœditatis, & fœtoris. Simile quid in Iob nobis proposuit Scriptura c. 30. *Noctè os meum perforatur doloribus.* Vide quomodo pene-

penetrarint usque ad ossa ejus vermes immò quomodò ipsa sua arrosione eum perforarint : *Et qui me comedunt, non dormiunt : In multitudine eorum consumitur vestimentum meum.* Nempe totum Jobi corpus scatebat vermibus, qui eum sine requie ardebunt; sed quam immaniores erunt in inferis vermes qui nunquam morientur, secundum illud, *Et vermis eorum non moritur*; itaq; damnatorum corpora semper lacerabunt. Verum quia uti scripsit Innocentius III. libr. de contemptu mundi, duplex erit in damnatis vermis, unus exterior, alter interior : exterior qui rodet corpus; interior qui rodet cor : propterea passim Doctores & Scripturae Interpretes post Sanctum Thomam, in vermibus conscientiae angorem, seu morsum intelligunt : qui ut bene advertit Sanctus Chrysostr. ad Theodorum lapsum, non minus exagitat, & cruciat damnatorum animas, quam quodlibet aliud gehennale flagellum : immò maximam tormentorum inferni partem efficit : est autem metaphora ad hunc internum angorum exprimendum arripissima, ut advertit S. Hieron. in cap. ult. Isaia, qui in eum finem adducit illud Proverb. 25. *Sicut tinea vestimento, & vermis ligno, ita tristitia viri, nocet cordi* : Docet autem Innocentius III. libr. de contemptu mundi cap. 1. triplicem esse ejusmodi vermem, seu torquendi formam, seu triplicem morsum : Vermis, inquit, conscientiae tripliciter lacerabit : affliget memoriã; seã turbabit pœnitentiã; torquet angustia.

Itaq; vermis & conscientiae morsus erit recordatio præteritorum, secundum illud quod dicitur Epuloni, *Fili recordare quia recepisti bona in vita tua.* Quam autem sit amarus hic morsus, quam acerba memoria, optimè explicat Sanctus Bernardus lib. 7. de Consider. c. 12. Hic est vermis qui non moritur, memoria præteritorum : semel injectus, vel potiùs in-natus, per peccatum inhæsit firmiter, nequa-

quam deinceps avellendus : nec cessat rodere conscientiam, eaque pastus, escã utique inconsumptibili, perpetuat vitam : horreo vermem mordacem, & mortem vivacem : horreo incidere in manus mortis viventis, & vitæ morientis : Hæc est secunda mors, quæ nunquam peroccidit, sed semper occidit : Quis det illis semel mori, ut non moriantur in æternum, qui dicunt *montibus cadite super nos, & collibus operite nos* : Quid nisi mortem, mortis beneficio, aut evadere volunt ? Denique *invocabunt mortem*, ait, *& non veniet* : Intuere id clariùs. Constat immortalem animam esse, nec aliquando absque sua memoriã vivere, ne non animam aliquando esse contingat. Itaque durante anima, durat & memoria : Sed qualis ? Fœda flagitiis, horrenda facinoribus, vanitate tumida, contemptu hospida, & neglecta : Quæ priora, transierunt, & non transierunt : transierunt à manu, sed non à mente, Quod factum est, factum non esse, non potest : proinde etsi facere in tempore fuit, sed fecisse in sempiternum manet : Non transit cum tempore, quod tempora transit : In æternum ergo necesse est cruciet, quod perperam te egisse in æternum memineris. Hæc ille. Cum igitur tam multa præterierint in vita, cogita quot morsibus tua conscientia dilanianda sit ? Quam brevi tempore committitur adulterium, sed quot sæculis adulterii commissi recordatio te vexabit ? Semel admissum est, sed infinities animum torquet : Non transit cum tempore, quod tempora transit : In æternum ergo necesse est cruciet, quod perperam te egisse, in æternum memineris.

2. Conscientiae morsus est, ex Innocentio III. serapœnitentia : ea scilicet cogitatio quæ se perpetuò vexabunt damnati, quod sua culpa exciderint à felicitate, & quod æternis suppliciis se manciparint ob res nihili, & tam levi de causa, idque sine ullo amplius.

amplius remedio. Hinc enim nascetur incredibilis tristitia, quæ immensâ quâdam acerbitate cor eorum, tanquam vermis arrodet: quodd, ut iterum illud dicam, inestimabilem illam gloriam quæ illis erat quasi in manibus. suâ stultitiâ amiserint, & quod in æterna tormenta se præcipitaverint: quæ cogitatio non minimum erit eorum supplicium. Quàm euperent non fecisse! Quàm dolebit amisisse! Quàm grave erit nihil remedii superesse!

3. Conscientiæ vermem sic exprimit Innocentius III. Torquebit angustia, dum semper se sentient damnati premi à malo instanti & inevitabili: Hinc enim nascetur desperatio: ex desperatione furor, & odium in Deum, & in omnia quæ Dei sunt, & in seiplos & in omnes damnatos suarum pœnarum socios: ex odio autem blasphemiam & maledicta. De desperatione res est manifesta: hoc enim ipso quod sciunt suas pœnas esse inevitabiles, ac sine remedio, easque fore æternas, necessariò desperabunt, & omnem animi motum in bonum abjicient. Hinc furiosi impetus sequentur, sicut in hominibus desperatione actis fieri consuevit, nempe iræ, & odij in Deum, quibus vellent illum perdere si possent; & quia ei nocere non poterunt, disrumpentur præ indignatione, ac furore, & prorumpent in blasphemias & maledicta, quibus ei, & Sanctis, & seipsis maledicent. Id insinuat S. Dionysius libr. de Divinis Nominibus cap. 4. ubi ait in Dæmonibus esse furorem irrationalem (quia contra Deum) cupiditatem amentem (cùm optent illi malum) & phantasiam præcipitem (ut pote quâ contra illum quidlibet animo concipiant) Nihil enim occurreret quod non velint, quodcunque sit, modo contra Deum esse videatur.

Porro justitia Divina hos vermes exacuet & animabit, faciendo ut mens damnati, hæc omnia assidue & acriter apprehendat & cogitet: & secundum uniuscujusque malitiam,

horum omnium consideratio erit in singulis acrior, vel remissior, ut major quoque vel minor sit tristitia, pro menturâ meritorum cuiusque.

Ultimum superest, ut de igne dicamus omnium tormentorum notissimo.

Certum est 1. in Inferis esse & verum & corporalem ignem, ubique enim Scriptura loquens de pœnis inferorum, meminit ignis, & inculcat ignem, & ignem minatur, & in ipsâ Judicis sententiâ pœna ignis exprimitur: *Ut maledicti in ignem æternum.* & Marci 9. *terrepetitur, ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur;* quod manifestè patet verum esse ignem: quando enim aliquid methaphoricè dicitur, non semper eodem modo exprimitur, nec iisdem verbis, itaque illa verba sumenda sunt in proprio sensu.

Certum est 2. Corpora & animas cruciandas esse illo igne, unde in sententiâ dicitur, *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis ejus:* Marci. 9. *omnis enim igne salietur, & omnis victima sale salietur:* id est, sicut omnis victima quæ Deo offerebatur, tale aspergebatur, & ex cap. 2. Levitici, *Quidquid obtuleris sacrificij, sale condies:* Ita omnes peccatores, cùm sint futuri velut victima Justitiæ Divinæ, igne, veluti sale, condiendi sunt, & salietur: Peccatores comparat victima ex more Scripturæ; *Victima Domini in Bosra, & interfectio magna in terra Edom:* Isa. 34. ignis autem comparatur sali: ut enim sal vim quandam igneam habet, testè S. Hilario, quæ urit, & conservat corpora; ita ignis infernalis uret corpora damnatorum, sic tamen ut integra servet ad pœnam: Apoc. 20. *Et Diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, ubi bestia, & pseudo-propheta cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum:* & cap. 21. *Pars illorum erit in stagno ardenti igne, & sulphure;* in quibus locis observandæ sunt voces cruciandi, & ardendi, quæ

quæ significant actionem aliquam prodire ab igne in damnatos ex vi damnationis, quæ illis cruciatum afferat, uti patet ex unanimi SS. Patrum interpretatione. Iustinus Martyr in Apolog. ad Antoninum inter alia dogmata à Christo revelata, hoc ponit, Animas etiam cum à corpore separatae sunt, dare in sensu pœnas per ignem æternum. Cyprian. epist. 55. vocem cruciandi sic explicat; flammæ cremantis ardoribus aduri. S. Hilar. in Psal. 57. ex eadem voce colligit, Animas damnatas absorberi ab igne, cum sensu pœnæ. Gregor. Nyssen. in orat. de anima & resurr. hac ex causâ ignem inferni appellat flammam dolorificam. S. August. ad q. 8. Dulcitij illud Matth. 25. *ibunt hi in supplicium æternum*, sic explicat, in combustionem, hoc est, in operationem ignis, quibus verbis refutatur opinio Originis, qui ut refert S. Hieron. epist. ad Avitum cap. 1. censebat, solâ apprehensione Dæmones torqueri ab igne, eo modo, quo quis torquetur suorum peccatorum memoriâ; nam ex verbis Scripturæ constat prodire ab igne aliquam actionem physicam, nec tantum intentionalem, quæ damnatos & Dæmones torqueat.

Certum est 3. illum ignem esse sulphureum: Apoc. 14. *Si quis adoraverit bestiam, cruciabitur igne, & sulphure*, & cap. 21. *Pars illorum erit in stagno ardenti, igne & sulphure*: Psal. 10. *pluet super peccatores laqueos: ignis & sulphur & spiritus procellarum, pars calicis eorum*: & alibi passim mentio sulphuris. Idque convenienter: est enim sulphur aptissimum punitioni impiorum, tum propter vim igneam, quia facile & vehementer exardescit, tum propter odoris tetri acrimoniam, quæ fœtore peccatorum congruit: tum quia in suffitu in expiationibus domorum sulphur adhiberi solet ex Plinio lib. 35. 15. Inquinantur peccatores domos suas, nempe animam, & carnem suam, peccando dum viverent: & ideo con-

Tom, II.

veniens est, ut Deus igne sulphureo hæc domos, quantum fas est, expiet, & quodammodo sanctificet: supplicium enim peccatorum quod Deus exigit, est quoddam genus expiationis & purgationis. Audi Nyssen. in oratione de anima & resurr. Dum vigili illo igne malitia absorbitur, omnino necessarium est, animam malitiæ unitam in ipso igne esse. Est autem duplex expiatio, una malitiæ consumptio, quod fit per satisfactionem, quæ non est in altera vita; altera malitiæ punitio, quod fit per satisfactionem, & hæc est in inferis.

Certum est 4. Ignem esse aptissimum Divinæ justitiæ instrumentum propter summam vim agendi: Nam hæcenus inter homines, nullum est inventum majus tormentum, quam ignis, qui præter vim quam habet naturalem, ita est in manu Dei, ut extolli possit ad actum ejusdem generis perfectiorem, & superiorem ordinis. Itaque ignis ita poterit à Deo extolli per singularem concursum, ut agat in Dæmones, & animas damnatorum: unde inæqualiter sæviet in quoslibet damnatos, immò inæqualiter in membra corporis, secundum illud, *Quantum in deliciis fuit, tantum date illi tormentum*.

Certum est 5. illum inferorum ignem à nostro vulgari igne, in multis esse diversum: Ex differentijs paucas afferam ex Patribus.

1. Enim ignis inferni comburit, non illuminat: Hoc sensu S. Basilii interpretatur hæc verba Psalm. 28. *Vox Domini intercedentis flammam ignis*, idem docet orat. de futuro judicio: Idem S. Chrysostom. parænesi 1. ad Theodorum: itaque Græci vocant caliginem: alij tenebras exteriores, in quas Rei projiciuntur: In cap. 14. Apocal. *fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula*.

2. Non eget nutrimento: unde multi ex Sanctis Patribus eum dixere spiritalem, & incorporeum, hoc est immaterialem, quod materi

materia non indigeat, & pabulo, uti noster ignis.

3. Est inextinguibilis, sic enim ait Salvatoris Præcursor, Matt. 3. *paleas autem comburet igni inextinguibili*

4. Est consequenter perpetuus, nam si sit inextinguibilis & non egeat pabulo perire non potest, unde dicitur, *discedite in ignem æternum.*

5. Sicur ut non consumat: Augustinus Sermone 227. de Temp. loquens de illo igne: Sævit, & parcit; cruciat & relervat, nec totum est quod punit, cui sævum est quod ignoscit. Quæ omnia ostendunt inusitatum esse ignem, & ad torquendum tantummodò comparatum: unde Lactant. 7. Instituit. cap. 21. modum castigationis eius, ait esse inenarrabilem: Chrysost. paræn. 1. ad Theodorum, vocat ejus tormenta, cruciatus à nobis indicibiles: S. Doroth. doct. 12. appellat eum Ignem inexplicabilem: Aug. 21. Civit. cap. 10. Mirum & ineffabilem. His positis.

Cogita in medio terræ esse ingentem cavitatem, in cujus medio, est stagnum & sulphuris ardentis, & igniti, qui in Apocalypsi vocatur, nunc *puteus abyssi* ob profunditatem, nunc *ira Dei magnus*: nunc *stagnum ardens*, & passim in Evangelio, *Caminus ignis*: In illud autè stagnum sulphureum mergentur omnes peccatores, alij magis profundè, alij minùs, pro criminum qualitate, ibique torquebuntur. Cyprianus serm. de Ascens. Incendia corpus nudum allambent &c. deinde: In proprio adipe fixæ libidines ebullient, & inter tartarinas flammeas miserabilia corpora cremantur. Erit itaque cutis tota ardens, quasi vas quoddam in quo caro & humores ebullient, uti medullæ intra ipsa ossa. Nec verò solùm ignis exterius applicabitur, aut ipsi tantùm mergentur in stagnum igneum, sed ignis etiam, & sulphur ignitum intra corpora, in ipsis visceribus, in ipsis ossibus sic implicabitur, &

se se insinuabit, ut ipsi toti ardeant, Deo relinquente igni vim ad comburendum & inflammandum, & virtutem addendo ad torquendū secundum uniuscujusq; demeritum, non autem ad dissolvendum, & perimendum: præter actionem quâ idem ignis, immediatè animas, sicut Dæmones, mirabili quodam urendi & cruciandi modo torquebit. Erunt igitur dånati, sic dispositi ut ligna ardentia in foco, aut pyra; ut carbones accensi, sibi invicem impositi, implicati in abyfso, & quasi in suis pœnis sepulti, juxta illud *sepulcrus est in inferno*: ita ut extrinsecus nullū possit illis accidere refrigerium, nec possint aliquid levaminis accipere à respiratione libera, vel clamore, qui in magnis tormentis naturaliter adhiberi solet ad doloris aliquantulum solatium. Huc referri potest quod dicitur in Annæ Cantic. 1. Reg. capite 2. *Impij in tenebris conticescent*: quales fortè erunt qui graviùs peccarunt. Quòd si omnes demergentur, ita ut nullus superne extet, omnes clamores compescentur, & omnes blasphemiarum vocales, ibiq; erit magis silentium, quòd non parùm augebit ipsorum tormentū, dolore intus sæviente, nec valente per vocem erumpere: dùm interim fumus sulphuris ex incendio sursum tendens, & magna vi repulsus, ingentes excitabit procellas, magno impetu, & fragore, & damnatorum terrore, secundum illud psal. 10. *Ignis & sulphur, & spiritus procellarū, pars calicis eorum*: & in Epist. 5. Judæ, *Quibus procellæ tenebrarum servata est*: undè vehementius ignis inferorum exardescet: Isaia 30. *status Domini, sicut torrens sulphuris, succedens eam*. Quid hic interim damnati? Paucis verbis id Christ⁹ exprimit: *Ibi erit fletus, & stridor dantiū*: Fletus erit sine lachrymis *unpleur sans larmes*, ut nulla sit corporū solatio: sed erit gemit⁹, & singultus immensus, & certa quædã oris oculorū, & toti⁹ vultus perturbatio, ac orū saltè conatu, uti fieri solet in amarissimè

flentibus aut

aut dolentibus. Jam ut fletus erit index tum-
mæ tristitiæ, ita Stridor dentium, furoris, &
summi doloris, quem sentient ex igne: Sicut
enim sunt duæ partes præcipuæ afflictionis
damnatorum, nempe summa tristitia animi
de tanto bono amisso, & de tanto malo in
quod incurrerunt; & summus dolor in cor-
pore, productus ab igne, & ab aliis causis ex-
ternis: Ita duplex erit signum hujus afflictio-
nis, fletus, & stridor dentium.

Sed quandiu erunt ista? *Ibi erit fletus, & stri-
dor dentium*: computa dies, numera menses,
annos adice, committe sæcula: supplicii feci-
sti initium, nondum autem æternitatis. *Ibi erit
fletus & stridor dentium*: Et semper erit: quia
quidquid præterierit, nil fuit de æternitate;
quod superest, æternum est, & erit.

I. Reflexio Est ne aliquid in humanis re-
bus, vel quas homines timent, vel quas ipsi
appetunt, quod tantæ rei possit æquari?

1. Itaque cogita, num sit aliquid timen-
dum in comparatione damnationis æternæ.
Quare Christus sic suos hortatur Matth. 10.
*Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam
autem non possunt occidere: sed potius
eum timete qui potest animam, & cor-
pus perdere in gehennam.* Minare quodcunque
volueris, carcerem, exilium, bonorum spolia-
tionem, infamiam, dedecus, verbera, crucia-
tus, & mortem: Sed qualia sunt ejusmodi nam
cum hæc fecerint, *non habent amplius quid
faciant qui occidunt corpus. Ostendam autem vo-
bis quem timeatis: timete eum, qui postquam occi-
derit, habet potestatem mittere in gehennam. Ita
dico vobis, hunc timeate.* Luc. 12. Certè qui hoc
non timet, quid tandem timere potest? Quòd
si in rebus humanis minora mala facillè feruntur,
ut majora evitentur: quod non nobis sub-
eundum, ut tanta mala evitentur? Ex hac co-
gitatione quàm multi rebus omnibus nuntii
remisere? Quàm duriter corpora sua tractave-

runt? Num putas religiosos desipere quorum
multi in perpetuam vivunt pœnitentiâ? Sed qui
infernæ pœnas cogitant, omnia levia esse ju-
dicant.

Cogita 2. An in rebus humanis, hoc est,
in sceptris & regnis, in gloriâ, in divitiis, in
voluptatibus, in vindictâ, sit aliquid, quod
tanto supplicio velis emere. Quis sic comburi
vellet unum annum, ut centum annis regna-
ret? Sed quis ut paucis annis regnaret, sic vel-
let centum annos aduri? Sed quid annos cen-
tum commemoras, cum res agatur æternita-
tis? Vbi ergo prudentia, ut pro re admodum
vili, pro fugaci voluptate, pro gloriâ tam ina-
ni, aliquis velit totam æternitatem torqueri?
Quid hinc de nobis suspicer? an incredulitatè,
an ignorantiam, an incogitantiam, an stulti-
tiam, an furorem, atq; animi desperationem?
In te incredulitatem post tot Scripturarum
testimonia, tot miracula, tot exempla; Ignorantiam
credere non possum, post tot moni-
tiones, conciones, doctrinas: Dicam ergo in-
cogitantiam & imprudèntiam? Sed ubi sensus?
Si credis: quid aliena cogitas, non tua, non du-
ratura, & nullius momenti? Hæc verò tua, tam
certa, perpetuò mansura, quæ tanti sunt pon-
deris, non cogitas? *Quid enim prodest homini si
universum mundum lucretur, anima vero sua
detrimētum patiatur?* Quàm verè dixerim stul-
titiâ, secundum illud, *Utinam saperent & in-
telligerent, ac novissima providerent!* Sed omni-
verissimè accusare possum furorem, ac despe-
rationem: huc enim multorum vita & mores
eos deducunt: Siquidem cum vitam suam
præteritam intuentur, omnem spem abji-
ciunt: de quibus Apostolus Ephes. 4. *Qui de-
sperantes, semetipsos tradiderunt impudiciæ, in
operationem immunditiæ omnīs, in avaritiâ,*
hoc est inexplēbilis, & insaturabilis, qualis so-
let esse pecuniarum cupiditas.

2. Reflexio. Cum unicum peccatum mortale
sufficiat ut incurrant homines in hæc mala,

& tam facile peccatum ab iis admittatur; hinc facile intelligimus quid de magnâ eorum parte judicare debeamus, qui Deum tam facile, & securè offendunt! Age enim, mi Auditor; an DEVM mortaliter aliquando non offendisti? Si ita est, si te Deus in eo statu occupasset, quo nunc statu viveres in tormentis, in ignibus illis sempiternis, in horrendis illis cruciatibus? Vide an non rectè moneat Apostolus ad Philippenf. 2. *cum metu & tremore v. stram salutem operamini.* Cùm in tantarum rerum periculo simus, hæc in rebus omnibus cogita; sed præsertim in pec-

cati occasionibus quæ se se offerent: ac scito ex duobus alterum esse necessarium, aut Cælum, aut Infernum. Vide quantarum rerum periculo anima jactetur, aut æternæ damnationis. Superest ut eligas: sed scito, tempus eligendi non esse alteram vitam, sed præsentem; & in præsentem, sic fieri electionem, ut non fiat solâ æstimatione, sed vitâ & moribus. Ut si sanctè hîc vivas & benè moriaris, vivas in æternum cum Christo & Sanctis in gloriâ.
Amen.

FERIA QVINTA VEL SEXTA
DOMINICÆ SECUNDÆ
IN QVADRAGESIMA.
CONCIO SEPTIMA

De æternitate pœnarum Inferni.

Feriâ 5. *Inter nos, & vos chaos magnum firmatum est.* Lucæ 16.
Feriâ 6. *Malos malè perdet.* Matth. 21.

CVM in pœnarum Inferni multitudine omnia summa sint, nil tamen ex omnium hominum sensu majus apparet quàm earum æternitas. Quidam aliàs dixit omnes hujus vitæ dolores esse tolerabiles, quoniam si essent vehementes, breves futuri essent, eo quòd hominem perimerent; quod si essent diuturni, leviores forent: sed in inferno, & pœnæ omnes gravissimæ sunt, & non tantùm diuturnæ, & longissimi

Ami temporis, sed etiam æternæ. Rationem affert S. Augustinus lib. 19. de Civit. cap. 28. Hic quando contingit ille conflictus (nempe supplicii) aut dolor vincit, & sensum mors adimit; aut natura perdurans vincit, & dolorem sanitas tollit: Ibi autem & dolor permanet ut affligat, & natura perdurat, ut sentiat, quia utrumque idè non deficit, ne pœna deficiat. Hæc ille. Et de hæc pœnarum æternitate nobis hodie Sermo est, ut quia in æternitate nulla est mutatio, nullumque æternitatis remedium, dum licet in tempore, infelici æternitati occurrainus: Et uti dixit S. Gregor. Ante supplicium cogitemus de supplicio, & ante æternitatem, de æternitate: Nam secundum Bern. Serm. ad Clericos cap. 4. Hæc fratres mei, qui paver, cavet: qui negligit, in ea incidit. Sed quo res est majoris momenti, eò etiam, majori egeamus auxilio: Hoc nobis à Spiritu sancto impetrabit Virgo, quam salutemus. AVE MARIA.

REM hodiernam aggredior per difficilem, & quæ meum captum superat, audeo etiam dicere & vestram, loqui vobis de pœnarum inferni æternitate, hoc est rem metiri quæ superat omnem mensuram; numerare illius rei partes, quæ est supra omnem numerum; & rem illam definire, cujus nullus est finis. Aiebat Sapiens Ecclesiastici 1. *Arenam maris, & pluviam guttas, & dies sæculi, quis dinumeravit?* nemo profectò; sed tamen certo numero constant: At æternitatem nemo potuit numerare, nam licet omnes in se numeros complectatur, nullo tamen definitur. Pergit Sapiens, *Altitudinem cæli, & latitudinem terra, & profundum abyssi, quis dimensus est?* nemo fortasse, quam fuerunt qui conati sunt; sed tamen neque cælum in infinitum attollitur, & terræ spatia sunt definita, & maria definitam ha-

bent profunditatem: Sed æternitas nullis definitur spatiis aut terminis, unde Boëtius eam vocat interminabilem. Quòd si de æternitate in universum loqui difficile est, de pœnarum inferni æternitate longè magis. Vnde cum dicitur inter fidei nostræ mysteria quatuor potissimum esse humanæ menti creditu difficilia, Trinitatem, Incarnationem, Eucharistiam, additur pro quarto, suppliciorum æternitas: Sed quò majorem difficultatem continet, eò majorem ea res postulat & diligentiam meam, & attentionem vestram. Ego eam materiam ad majorem intelligentiæ facilitatem per varias propositiones sic expono.

1. **Propositio.** De fide est pœnas Inferorum esse æternas, hoc & nullo sine esse terminandas. Est contra Atheos, ac eos omnes qui animas hominum dicunt esse mortales; primi enim tollunt eum qui pœnas illas infligit; & alii tollunt eos qui patiantur. Est etiam contra Millenarios, qui quòd æternum est mille annis definiebant: Et contra Origenem qui uti refert S. Hieronymus in Epistola ad Pammachium contra errores Joannis Hierosolymitani, docuit animas Impiorum, & Dæmones, post aliquot sæcula liberandos, & Angelicæ luci, ac puritati restituendos, postquam per ignem & inferorum supplicia fuerint expiati. Demùm contra quosdam nescio quos homines nimis teneros, & misericordes qui sibi persuadere non possunt Deum leves hominum culpas tã brevi tempore commissas æternis suppliciis vindicaturum: quòd modis omnibus Dæmon persuadere conatus est: quo sensu S. Gregor. lib. 34. Moral. cap. 16. illud Jobi 41. interpretatur. *Æstimabit, id est, æstimare faciet abyssum quasi senescentem.* Senectus, inquit, pro finis propinquitate ponitur; unde ait Apostolus, *quod antiquatur, & senescit, propè interitum est.* Leviathan itaq; *æstimabit abyssum quasi senescentem,* quia reproborum corda sic infatuat, ut suspiciõne

eis de futuro iudicio, quod quasi finiatur, infundat. Abyssum namque lenescere æstimat, qui terminari quandoque in supplicis supernam animadversionem putat. Hæc ille. Sed contra hos omnes probatur veritas nostræ propositionis, pœnas inferorum esse æternas & fore. Isaïæ 24. *Et congregabuntur in cōgregatione unius fascis in lacum.* Nempe omnes damnati in unum locum, & in unum carcere in projicientur. *Et post multos dies visitabuntur.* Id est, post longa tempora quibus torti fuerint, iterum torquebuntur, quia nullus unquam futurus est pœnarum modus. Nam nomine visitationis ut sæpè alias, in Scripturâ, intelligitur supplicium: unde LXX. Interpret. sic vertunt, *per multas generationes erit visitatio eorum.* Sed quia hoc loco abusi sunt Origenistæ ut advertit Sanctus Hieronymus & Sanctus Augustinus 21. de civit. cap. 17. licet perperam, per visitationem liberationem intelligentes, non tormentum: Ideo probatur ex cap. 66. ejusdem Prophetæ. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non exstinguetur:* quæ verba ter à Christo repetuntur Marci 9. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non exstinguetur:* Ex quo patet ibi æternum non accipi, ut aliquando, pro longissimo tempore finito, sed pro verâ æternitate, quæ finem non habet. Ita S. Joan. Bapt. apud Matth. 3. *Paleas comburet igni inextinguibili:* Judith. 16. *Dabit ignem & vermes in carnes eorum, ut urantur, & sentiant usque in sempiternum:* Daniel. 12. *Multi de his qui dormiunt in terra pulvere evigilabunt, alij in vitam æternam, & alij in opprobrium, ut videant semper, id est, sentiant, & experiantur opprobrium sempiternum:* S. Paulus 2. ad Thesalon. 1. *Qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini,* Apocal. 14. *fumus tormentorum ipsorum ascendet in secula seculorum: nec habent requiem die, ac nocte.* Sed nihil expressius afferri potest, quàm quod

continetur in ultimâ Judicii extremi sententiâ Matth. 25. *Discedite à me maledicti in ignem æternum.* Ac ne putares ignem futurum æternum, sed non combustionem æternam, ideo subjicit, uti notavit S. August. *& ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam.* Hæc duo simul dixit, advertit S. Augustinus, & vitam æternam, & æternum supplicium, ut æternitatem à quæ agnosceres in supplicio sicut in mercede. Unde Gregor. lib. 34. mor. cap. 16. Si quando finienda sunt supplicia reprobatorum, quandoque finienda sunt ergo & gaudia beatorum: per semetipsam namque Veritas dicit. *Ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam:* Si igitur hoc verum non est, quod minatus est: neque illud verum est, quod promisit, &c. Et si falsa minatus est, ut ab injustitiâ corrigeret, etiam falsa pollicitus est, ut ad justitiam provocaret. Sed quid contra hanc veritatem objiciant adversarii, audiamus.

1. Enim Origenis discipuli, repugnare dicunt Divinæ bonitati, ut Deus ob momentaneam delectationem solâ cogitatione conceptam miserum hominem per æternitatem puniat. Ut quid enim Scripturæ adeo extollunt divinam bonitatem, ut quid David tam sæpè canit. *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia ejus,* quod vices repetit, si Deus adeo severus est, ut plurimum seculorum tormentis sibi satisfactum non putet; ut per æternitatem miserum hominem ultricibus flammis torreat? Nonne hominibus melius fuerat omnino eos non creare, quàm creatos per æternitatem torquere? Certum est ait Gregor. in c. 41. Iobi, quod pius atque omnipotens, non pascitur cruciatibus iniquorum: cur igitur cruciantur miseri si non expiantur? Certe inter homines rei puniuntur, & aliquando severissime, sed ad aliorum terrorem: sed ut damnati in æternum cruciætur nihil ipsis prodest, quia non

non emendantur, nihil aliis, quia nulli erunt, qui ab hoc exemplo proficiant. Æternum supplicium minuetur ad terrorem, sed non inferat, quia in æternitate supplicii nihil reperitur nisi severitas, & si auderet homo de Deo loqui, quædam species crudelitatis. Nam quod Scripturæ loquuntur de æternitate supplicii, id benignè interpretandum est de longissimo supplicii tempore.

2. Nobis obijciunt id repugnare Justitiæ divinæ, ut culpæ quæ tam brevi tempore committuntur, immò sæpe in momento puniantur æternis pænis. Nam ut refert Gregor. in cap. 41. Iobi. At inquit sine fine puniri non debet culpa cum fine. Justus nimirum est Omnipotens Deus, & quod non æterno peccato commissum est, æterno non debet puniri tormento: Ratio est; Quia pœna culpæ debet commensurari, finiti autem ad infinitum nulla est proportio: itaque servandum est quod dicitur in Apocal. cap. 18. *Quantum glorificavit se, & indelicis fuit, tantum date illi tormentum, & luctum*: Quid itaque esse potuerit in tempore, quod æternitatem supplicii mereri potuerit? Certè quod æternum est omnem mensuram, & consequenter omnem proportionem superat: cum itaque supplicij irrogatio ad justitiam pertineat, non debet esse contra justitiam, quod sanè accideret si supplicia forent æterna.

3. Obijciunt, Creaturæ conditionem id ferre non posse, tum ex parte agentis, tum ex parte patientis: nam quis ignis esse potest æternus, cum egeat pabulo, si quidem infinito tempore, omne pabulum sapius absumpserit: Et corpus passibile non potest semper esse passibile, nam illud tandem perire necesse est, licet per multum temporis flammis resisterit: si enim patitur necesse est ut aliquid detrimenti patiat, si patiat, oportet ut aliquo tandè tempore consumatur & pereat: præterquam quod id quod finitum est, nullo mo-

do potest cum infinito compati; unde nullus unquam potuit comprehendere ut aliquid in ignibus arderet, quin tandem aliquando non periret.

Videte, Auditores, quàm inanes sunt mortalium ratiocinationes, & quàm leves hominum conatus, in quibus, ut ait Scriptura Sapientia 13. *Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, & de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum quæ est, neque operibus attendentes, agnoverunt quæ esset artifex*. Sed nimirum, *mentita est iniquitas sibi*, quidquid enim obijciant impii, impedire non possunt, quin verum sit æterna esse inferorum supplicia: mihi sufficit sola fides, & Scripturæ testimonium irrefragabile. Et hoc in universum statuendum est, quidquid nobis proponitur fide credendum, ita tenendum esse, ut quidquid in contrarium obijci potest à quocunque, semper habeatur pro falso, seu illud comprehendam, seu non comprehendam: Itaque ad propositas objectiones nobis sufficit pro responsione divina autoritas. Nam in ejusmodi rebus non ratione, sed fide, & autoritate decertandum est: Itaque mihi satis esset, si ita responderem: 1. quidem cum dicitur pœnarum æternitatem pugnare cum divinâ bonitate: Respondeo id planè esse falsum. Quia id nobis fide credendum propositum est. 2. Cum dicitur id repugnare divinæ Justitiæ: Respondeo quoque id esse falsum, quandoquidem id nobis revelatum est, & pœnarum æternitas fide credenda proponitur. Denique ad id quod obijciunt id non ferre conditionem creaturæ tam ex parte agentis quàm ex parte patientis: Respondeo non repugnare, quandoquidem id nobis fide credendum proponitur: Plus enim valet apud me autoritas divina, quàm ulla cujuscunque autoritas, quàm ulla ratio, quàm ulla experientia; Et hoc unum mihi sufficit, quod ita credendum mihi propositum sit, Si ego pro-

bo Trinitatem, sic statuo Incarnationem, sic divinam Eucharistiam, sic reliqua Mystera: Et eodem modo suppliciorū infernalium æternitatem, & in omnibus argumentis in contrarium propositis, unicam fidem oppono. Non quòd mihi desit quod respondeam, sed quòd nihil melius habeam quod respòdeam: Nam cum aliter respondeo, rationem rationi oppono: cum autem sic respondeo, primam veritatem fallibilitati oppono; & divinum intellectum, supremamque autoritatem humano intellectui antepono. Sed quia exemplo Apostoli Rom. 1. *Sapientibus & insipientibus debitor sum*, ut impiis etiam satisfaciam & obstruatur omne os, ad singulas objectiones, quo ordine factæ sunt, respondeo.

Ad 1. itaque, ubi dicitur pœnarum æternitatem repugnare Dei bonitati. Respondeo, Malè plerosque Dei bonitatem meriri mali patientiâ, non satis intelligentes, Deum eo ipso malapunire quia bonus est, secundum illud Sapientis, *Contra malum bonum est, & contra mortem vita*; unde fit ut Deus suâ bonitate malum prosequatur: Id præclare docuit Tertullianus lib. 2. contra Marcion. cap. 13. Quis boni author, nisi & qui exactor? proinde quis mali extraneus, nisi qui & inimicus? quis inimicus, nisi qui & expugnator, nisi qui & punitor? Sic Deus totus bonus est, dum pro bono omnia est. Et infra. Usque ad eòdè iustitia etiam plenitudo est Divinitatis ipsius, exhibens Deum perfectum, & Patrem, & Dominum: Patrem clementiâ, Dominum disciplinâ: Patrem potestate blandâ, Dominum severâ: Patrem diligendum piè, timendum necessariè: diligendum quia malit misericordiam quàm sacrificium; & timendum quia nolit peccatum; diligendum, quia malit pœnitentiam peccatoris, quàm mortem; timendum, quia nolit peccatores sui jam non pœnitentes: Ideo lex utrumque definit diliges Deum, & timebis Deum: aliud obsecutori

proposuit, aliud exorbitatori. Benè est, inquit, non negamus peccatores puniendos, sed dicimus Dei bonitatem non ferre æternitatem pœnarum: Verum, ut ait Bernardus libr. 5. de Consider. cap. 12. Numquam recto pravòque conveniet: Itaque si peccatum semper maneat, oportet ut Deum semper sentiat vindicem. At inquit, cur tanta misericordiæ divinæ commentatio, si nunquam pacatur, quancuncque tempore punitum fuerit peccatum: Respondet Gregorius in cap. 41. Iobi, Dum fatagunt Deum perhibere misericordem, non verentur prædicare fallacem: Nam quot locis asseruit, pœnam damnatorum futuram æternam? Quòd autem dixerunt æternum hîc sumi pro longissimo tempore longè falluntur, nam dicitur futura pœna sine fine: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum nō extinguetur*: Nec propterea Deus delectatur pœnis miserorum, Quia, ut ait ibid. S. Gregorius, Omnipotens Deus qui pius est, miserorum cruciatu non pascitur: Quia autem iustus est, ab impiorum ultione, in perpetuum non sedatur, sed iniqui omnes æterno supplicio, & quidem suâ iniquitate puniuntur. Nec dicendum est inutiliter puniri, cum nec ipsi suo supplicio, nec alij eorum exemplo corrigantur: Nam præter quàm sufficit, ut sicut in beatis per æternitatem exercetur misericordia, ita in damnatis per æternitatem exerceatur Iustitia Dei; illud etiam accidit quod subiicit S. Gregor. Ad aliquid concremantur, scilicet ut iusti omnes, & in Deo videant gaudia quæ percipiunt, & in istis respiciant supplicia quæ evaserunt: ut tantò in æternum magis divinæ gratiæ debitores se esse cognoscant, quantò in æternum mala puniri conspiciunt, quæ ejus adjutorio vitare potuerunt.

Ad 2. Quòd dictum est repugnare divinæ Iustitiæ, ut culpæ quæ tam brevi tempore, immò etiam quæ aliquod uno duntaxat mo-

mento committuntur, æternis puniantur
uppliciis. multiplex dari potest responsio.

1. Est S. Gregorij in c. 41. Iobi: Rectè dicerent
si iustus Iudex districtusq; veniēs, non corda ho-
minū, sed facta pensaret. Iniqui enim tunc cum
fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt. Vo-
luisse quippe sine fine vivere, ut sine fine po-
tuisent in iniquitatibus permanere. Nam
magis appetunt peccare, quàm vivere, & i-
dèd hīc semper vivere cupiunt, ut nunquam
desinant peccare, cūm vivunt. Ad districti
ergo Iudicis justitiam pertinet, ut nunquam
careant supplicio, quorum mens in hac vitā,
nunquam voluit carere peccato, & nullus
iniquo detur terminus ultionis, qui quandiu
valuit, habere noluit terminum criminis. Ea-
dem repetit libr. 4. Dialogor. cap. 44. Quia
licet actus peccati brevis fuerit, affectus ta-
men peccantis fuit æternus: vellet enim pec-
cans, si posset, in suā oblectatione semper ma-
nere. Verba Gregorij sunt ista. Vellet sine fine
vivere, ut posset sine fine peccare: districtus
autem Iudex corda pensat, & affectus, non fa-
cta; Ad magnam ergo justitiam judicantis
pertinet, ut nunquam careant supplicio, qui
in hac vitā nunquam voluerunt carere pecca-
to. Eodē pertinet quod ait S. Hierony-
mus Ideo sine fine pœnas luunt, quia volūtātē
habuerunt sine fine peccandi, si naturam ha-
berent sine fine vivendi. Aug. l. 16. de Civit. Dei
c. 4. Meritò malus punitur affecto, etiā cui nō
succedit effectus. Cūm itaque homo moritur
in peccato, ostendit semper voliturū peccare
si vixisset; ita non peccare desit, sed vivere. Vis
hujus rationis, hæc est, quod uti in peccati vo-
luntate est quædam æternitas, nullusque fi-
nis, ita etiam in pœnā nullus est finis. Perire
quidem mallent impij quàm sic torqueri:
Sed uti cuidam reo, mortis maturitatem pos-
centi, respondit Tiberius dum custodias re-
cognosceret: nondū tecum in gratiam rediī,
ita nec hoc damnatis concedetur. Apocal, 9.

Tom. II.

*In diebus illis, quærent homines mortem, & non
inveniunt eam, & desiderabunt mori, & fugiet
mors ab eis.*

2. Responsio est S. Thomæ 1. 2. q. 87.
art 3. Id peti ex naturā peccati mortalis, quod
tollit principium vitæ spiritualis, nempe cha-
ritatem, & infert mortem animæ, unde sequi-
tur peccatum esse irreparabile, & consequen-
ter mereri pœnam æternam; Vis hujus rati-
onis in eo est: Quia quandiu durat peccatum,
tandiu pœnam meretur, nam reatus pœnæ
etiam si manere possit culpā remissā, tamen
manere non potest culpa quin pœnam me-
reatur: sed in damnato semper perdurat pec-
catum, nam sine charitate non dimittitur, igitur
semper durat meritum pœnæ. Confirma-
tur: Quia peccator violavit per peccatum or-
dinem quem habere debebat ad Deum per
charitatem, quem cūm non possit eo modo
reparare, oportet ut alio modo ipse ordinetur
ad Deum, nempe per pœnam: Nam cūm
anima sit æterna, nec possit semper manere
inordinata, oportet ut aliquā ratione ordi-
netur, & ita sit aut subjecta legi, aut subjecta
pœnæ: Cūm non possit ita esse primo modo,
quia in termino est, oportet ut sit secundo,
nempe per pœnam: quæ debet esse æterna,
ut extra ordinem anima reperiatur, aut
quem ipsa teneat per obedientiam, aut quo
ipsa teneatur per supplicium, patiēdo. Quia,
ut ait Augustinus, tanta est beatitudo justiti-
æ ut nemo ab eā deficiat, nisi ad miseriam:
hæc autem æterna est, quia defectio æterna
est.

3. Responsio est Petri Blesensis Episto-
la 60. Cūm locus ille viam præcludat ad meri-
tum compensationis etiam beneficium non
admittit. Itaque cūm per illa supplicia nulla
fiat satisfactio, semper restant pœnæ toleran-
dæ. Certe ingrat⁹ Deo quidquid patiat⁹ nō
satisfaciat, illeque similis est qui creditori sol-

D d

vens

ensufuras pecuniæ creditæ, sui tamen debiti, & capitalis debitor manet ac reus: Ita damnati pœnas semper exolvunt, & semper debitores manent. Eodem pertinet quod ait Emifenus. Cùm damnatus in se non habeat sui mali remedium, nec aliunde accipere dignus sit, ejus supplicium erit sine termino. Quia (inquit) non recipit causa remedium, carebit sine supplicium. Et hoc est quod Christus significavit, cùm dixit quædam esse peccata, *quæ neq; in hoc seculo remittuntur, neque in futuro.*

Quartam responsionem mihi suggerit. S. Augustinus lib. 9. de Civit. Dei cap. 13. Nunquam esset illorum æterna miseria, nisi esset magna malitia. Vis hujus rationis in eo est: Quod peccatum mortale eam pœnam meretur, quæ ejus malitiæ est æqualis, ut sit tantum & quantum: nam justitia æqualitatem desiderat, & proportionem: peccati autem malitia quodammodo est infinita; quia cùm peccatum mortale sit aversio à Deo aut explicita aut implicita, & ejus contemptus aut expressus, aut tacitus, magnam Deo facit injuriam: sed & aliunde cùm injuria crescat ex qualitate personæ quæ offenditur: nam si Nobile quis offendit, major est injuria quam si hominem plebejum offendisset, major si Magnatem, longè major si Principem, longè maxima si Regem: sequitur, cùm Dei majestas sit infinita, non posse esse majorem injuriam quàm Dei offensi; & consequenter malitiam esse quodammodo infinitam: cùm itaque pœna respondere debeat malitiæ, oportet pœnam quodammodo esse infinitam: cùm autem infinita esse non possit in qualitate, aut in intensione, quia creatura ejusmodi pœnæ capax esse non potest, sequitur ut sit infinita secundum durationem; igitur debuit esse æterna, nam si minor esset, quantumlibet longa, non esse infinita.

Confirmatur. Quia tanta est peccati mortalis malitia ut nullis operibus bonis puræ

creaturæ quantumvis multis, & magnis ex æquo compensari potuerit, unde opus fuit homine Deo, ut digna compensatio fieret: igitur peccatum meretur pœnam æternam. Quod enim adeò malum est, ut nullis bonis operibus, licet longo tempore continuatis, compensari & coæquari possit, meretur pœnam quovis tempore longiorem, igitur æternam. Et certè, uti dixit alicubi S. Augustinus, quandoquidem creatura bonum infinitum postposuit bono finito, pœnam meretur infinitam, quantum capax est infinitatis, nullus autem alterius est capax quàm secundum durationem. Neque dici potest non debere puniri sine fine, culpam cum fine: Nam licet finita fuerit duratio, malitia tamen non fuit finita, sed ratione injuriæ in Deum fuit quodammodo infinita, unde puniri debuit supplicio quodammodo infinito & consequenter æterno. Ad hæc attendi non debet temporis brevitatis quo culpa admittitur: Nam ut bene advertit S. August. lib. 21. de Civit. Dei cap. 11. Inhumanâ justitiâ atrocitatem quod parvo tempore committitur, perpetuo punitur carcere, immò etiam morte, quæ punitio respectu brevitatis hujus vitæ æterna est: non itaque in pœnâ attenditur culpæ tempus, sed malitia, quæ in peccato mortali infinita est: Vnde in æternitate pœnarum non solum Deus injustus non est, sed summè justus, qui pœnam coæquet culpæ. Præterquam quod, justum est ut qui oblatâ noluit uti misericordiâ, per pœnam semper intentatâ puniatur justitiâ, & qui noluit semper esse beatus, semper evadat miser. Quia ut mox dicebam tanta est, ait August. beatitudo justitiæ ut nemo ab ea deficiat nisi ad miseriam: & qui Deum habere noluit bonum, sentiat justum. *Justus es Domine. & rectum judicium tuum: & implebitur illud Iobi cap. 20. Luctus quæ fecit omnia, nec tamen consumetur.*

Ad id quod tertio loco objectum est, nihil aliud respondere placet, quàm quod Christus Dominus respondit Sadducæis Matth. 22. circa Matrimonia alterius vitæ quæ ipsi futura perperam crediderunt. *Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei*: hoc est potestatem. Nam ex Scripturis constat, ignem inferorum alterius esse rationis à nostro igne elementari: neque enim ignis inferni ut hic noster indiget pabulo, ut nutriatur; unde multi ex Sanctis Patribus eum appellant spiritalem, & incorporeum, hoc est immaterialem, quia scilicet ad sui conservationem non indiget pabulo, atque nutrimento, ut hic ignis: quod supra ex diversis locis demonstravimus: Quod dicitur, *Nescientes virtutem Dei*, significatur potestas Dei, qui potest damnatis restituere corpora immortalia, sed non impassibilia: concurrente ita cum igne inferorum ut torqueat corpora, sed non ut absumat, ac dissolvat: unde S. Augustinus serm. 227. de Tempore sic de illo igne Philosophatur, ut diximus nuper: *Sævit, & parcat; cruciat, & reservat; nec totum est quod punit, cui sævum est, quod ignoscit; & in damnato impletur illud Jobi 20. quod mox attuli: Luet, &c. quod sic exponit S. Gregorius libro 15. Moral. cap. 11. Flammis ultricibus traditus semper moritur quia semper in morte servatur: non enim in morte consumitur, quia si consumeretur vita morientis, cum vitæ etiam pœna finiretur: sed ut sine fine crucieretur, vivere sine fine in pœna compellitur: ut cujus vita hæc mortua fuit in culpa, illic ejus mors vivat in pœna. Dicat ergo, *Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumeretur*. Quia cruciatur, & non extinguitur; moritur, & vivit: deficit, & subsistit: finitur semper, & sine fine est. Hæc solo auditu valde terribilia sunt, quanto magis passione? Sed quia multitudo iniquitatis ejus exigit, ut carere suppliciis nun-*

quam possit, aptè subjungitur: *Juxta multitudinem adventionum suarum, sic sustinebit*. Qui enim multa invenit ad culpam, novis inventionibus cruciatur in pœna: Ita ille. Hæc autem inventio est, ut corpusei detur passibile quidem, sed immortale, & sit ignis quidem semper ardens sed nunquam deficiens: non itaque mirum quod est immortale semper patiat, & ut ignis qui nunquam extinguitur semper sæviat. Ex quibus omnibus hæc prima veritas manet inconcussa, pœnas inferorum nullo fine esse terminandas: quod esse de fide probatum est.

II. Propositio. Pœnarum æternitas & incomprehensibilis est & ineffabilis, hoc est nec mente comprehendi potest, nec sermonibus explicari. Ratio est, quia quidquid in hac vita comprehendimus id originem habet à sensibus, nam nihil est in intellectu, quod prius non fuerit in sensu: dicit autem Apostolus 2. Cor. 4. *Quæ enim videntur temporalia sunt: quæ non videntur æterna*. Scio quidem veteres nobis variis modis æternitatem representasse. Quidam quidem per annulum seu circulum, quia sine caret, & principio, nullâ sui parte incipit, nullâ desinit, quod est æternitati proprium. Ita Ægyptij Deum circulum nominarunt. Ita Trismegistus dixit Deum esse Sphæram intellectualem, cujus centrum ubique est, nullibi autem circumferentia. Ideò priscei templa rotunda ædificarunt, & exemplum habemus in fano celeberrimo quod Agrippa ædificavit in Deorum omnium honorem, quod Pantheon nuncupavit, & Pythagoras ut Deum sempiternum ostenderet, circumactum corporis discipulos suos adorare jusserat. Ideò quoque priscei æternitatem representarunt Sphæram & Globo: Et ob hanc rationem, multi mundum esse æternum dixerunt, quod esset rotundus: Alij æternitatem pinxerunt in serpente caudam suam mordentem: æternitas enim est circulus in se

recurrere, orbis undique rotundus, rota que semper volvitur, annus jugiter in se revolutus, fons jugis in se revertens, &c. quæ omnia idem sunt quod rotundus ambitus sine carê, & principio. Sed uti rectè dixit Basilius in circulo quæ fuerunt principium nõ ubi esset, sed ubi non esset, nam circuli principium est centrum; & aliunde ipse circulus in se finitus est, unde circulus alio est minor, & major, quod in æternitate locum non habet: neque istæ comparationes nobis sufficienter explicant æternitatis longitudinem. Quare in ea exprimens variè defudarunt doctissimorum hominum ingenia: paucorum conatus subji-

1. Ex Lessio lib. 4. de Div. perfect. cap. 4. Constitue montem Arenarum qui impleat totum orbem, unde singulis sæculis una tollatur arenula: quot sæculorum myriadibus opus erit, ut totus absumatur? quis hoc numeret, aut animo comprehendat? & tamen cum totus fuerit post innumera secula absumptus, & toto illo temporis spatio damnatus in flammis arserit, nihil detractum erit æternitati, sed post tanta tempora erit tantum sicut prius æternitatis initium: unde rectè Augustinus in Psalmum 60. Quidquid vis, dicis de æternitate. Ideo autem quidquid vis, dicis: quia quidquid dixeris, minus dicis.

2. Si dixeris æternitatem tot annorum milliones comprehendere quot sunt guttæ in Oceano, parum dixeris, quia quidquid dixeris, minus dicis. Sed si multiplicaris tot maria, quot sunt in Oceano guttæ, & tunc dixeris, tot esse in æternitate annorum milliones, quot sunt in Oceano ita multiplicato guttæ, parum erit. Quidquid vis, dicis de æternitate. Ideo autem quidquid vis, dicis quia quidquid dixeris, minus dicis. Quod si iterum multiplicaris tot milliones guttarum, per millia millionum, & dixeris, tot esse aënos, vel secula in æternitate, nihil adhuc dixeris.

Quia quidquid dixeris minus dicis. Itaque Augustinus in Psalmum 36. Quid appendis cum infinito quantumcunque finitum, decem millia annorum, decies centena millia; si dicendum est, millia millium? Quæ finem habent cum æternitate comparari non possunt. Quidquid dixeris, minus dicis.

3. Alij nobis aliam imaginationem subjiciunt. Si damnati non nisi singulis diebus vel annis unam lacrymulam funderent servandam cum aliis guttis deinceps in singulos annos fundendis, plus lacrymarum demum funderent, quam mare habeat aquarum: omnes enim maris guttæ in certum numerum redigi possunt, & illum Deus novit; & tamen lacrymæ damnatorum omnem illum numerum superarent atque mensuram. Sed quid appendis cum infinito quantumcunque finitum? Verum quia id satis dici non potest nec satis comprehendere, aliam tibi affero imaginem, ut scias, quid tandem timere debeas.

4. Sit membrana unum cubitum lata, sed tam longa ut totam terram ambiat: hæc tota Arithmeticis numeris inscribatur. Quis Arithmeticus illum numerum inire poterit? quis mons tot grana contineat? quod mare tot guttas habeat? Immo cælum sit illa membrana, & mare atramentum, quo numerus annorum describatur. Hoc tamen totum non est æternitas, ulterius illa protenditur. Et certè erit aliud quando tempus, quo hæc omnia præterierint, & tamen tunc nulla æternitatis pars transferit, sed novum erit æternitatis initium, & hoc totum erit perfectè cognitum à damnato. Ignoscite dilectissimi, si vestra patientia aburi videar, & vobis sim importunus; idem vobis sæpius objiciendo, hoc enim satis nunquam dicitur, quod nunquam satis comprehenditur: iterum igitur attendite,

ſ. Concipe, ô homo, tot myriades, non dico annorum, ſed ſæculorum; ſæculum autem voco durationem centum annorum; quot ſunt arena in omnibus littoribus, quot guttæ in omnibus aquis, quot folia in omnibus agris, quot pili in omnibus animalibus, quot plumæ in omnibus avibus: & huic incomprehenſibili numero, adde tot milliones ſæculorum, quot pulvirculi ſunt neceſſarii ad implendum totum univerſum corporeum; certe illud totum incomprehenſibile temporis ſpatium, quod nobis videri poſſet inſtar cujuſdam æternitatis, adhuc æternitas ipſa inferorum, infinitis ſæculis, & infinitis ſæculorum millionibus ſuperat. His adde longè majora. Multiplicetur totus iſte ſæculorum numerus ab intellectu Angelico ratione quadratâ, vel cubicâ ſemper aſcendendo, quantum per mille annos iſte actus repeti poſſet; adhuc æternitas infinito intervallo, & infinitis ſæculis major eſt. Idem dicendum eſt, etiam ſi fiant tot cubicæ multiplicationes, ordine recto aſcendendo, quot arena ſunt neceſſariæ ad implendum totum univerſum. Nullus equidem numerus annorum, vel ſæculorum tam ingens à mente creatâ concipi poſſet, quin tandem deſinat ad certum terminum, & poſt illum terminum ſuperſint infinita ſæcula, quibus illum terminum ſuperabit æternitas. Ideò quidquid vis, dicis: quia quidquid dixeris, minus dicis.

Hinc fit ut cùm de æternitate ſermo eſt, nemo rem nimiùm augere poſſit, & nulla ſit exaggeratio: quidquid de æterno dicitur minus dicitur: hoc enim habet æternitas, ut quidquid ab eâ demas, ſemper remaneat integra, & quantumlibet ad eam adjece-
ris, majorem non efficias. Monſtrum planè durationis, ſemper incipit, & nunquam eſt, ſemper durat, nunquam deſinit, & ut ait Auguſtinus in Pfalm. 2. In æternitate nec præteritum quidpiam eſt, quaſi eſſe deſie-

rit; nec futurum quaſi nondum ſit; ſed præſens tantùm: quia quidquid æternum eſt, ſemper eſt. Hinc patet noſtræ propoſitionis veritas, quòd poenarum æternitas & incomprehenſibilis ſit, & ineffabilis, cùm nulla æternitatis expreſſio ſatis æternitatem oſtenderit: quidquid enim dixeris minus dicis. Itaque ſi minus diximus quàm ipſa ſit, non diximus quid ſit, ſed quid non ſit, & hinc valet quod de æternâ beatitudine dixit S. Auguſtinus: Acquiri poſſet, æſtimari non poſſet: ita poenarum infernalium æternitas, ſentiri poſſet, æſtimari non poſſet. Quòd ſi comprehendi mente non poſſet, certe nec verbis explicari, cùm voces ſint ſigna conceptuum: ſi itaque minus aliquid dixerò quàm rei dignitas ferret, nolite mirari ſi quod eſt incomprehenſibile, mente non ſim complexus: & ſi quod eſt ineffabile, verbis non expoſuerim. Hoc ſufficere tamen vobis poſſet ad rei magnitudinem comprehendendam, ſi illam incomprehenſibilem, & ineffabilem cogitetis: Et quis jam ferat quod in ratione poenæ, & incomprehenſibile eſt, atque ineffabile?

III. Propoſitio. Si aliquâ ratione explicari poſſet poenarum infernalium æternitas, certè per infinitudinem, quæ vox duo ſignificat, quæ nobis magnum timorem, immo horrorem parere debent.

I. Quod ſine careat. Nam ut ait Ariſtor. libr. II. Metaph. cap. 9. Inſinitum eſt, quod tranſitum habet in conſummabilem. Auguſtinus in Pfalm. 145. Nec putes, quia verbis finitis finitur æternitas: æternitas in verbo, quatuor ſyllabis conſtat; in ſe ſine fine eſt: Et alibi ait, æternum eſt quod nullo ſine terminatur. Hoc admirabili modo exprimit Scriptura Pfalm. 48. *Sicut oves in inferno poſitæ ſunt, mors depaſcet eos*: quod explicans Petrus Bleſenſis Epistoſa 95. Sicut lana ovium tonſa permittitur crefcere, ut

terùm tondeatur : sic moriendo vives , & non desines mori. Sed quid significant ea verba. *Mors depascet eos* , explicat S. Bernardus Serm. 2. de triplici custodia. Mors depascet eos , quia semper morientur ad vitam , & semper vivent ad mortem. Augustinus lib. 19. de Civitat. DEI cap. 28. ut mors eis adsit ad supplicium , & desit ad finem. Gregor. libr. 15. Moral. cap. 12. Dicat ergò *Luct qua fecit omnia , nec tamen consumetur* : Quia cruciatur , & non extinguitur ; moritur , & vivit , deficit , & subsistit ; finitur semper , & sine fine est. Hoc etiam Ethnici Poëta nobis multipliciter repræsenterunt : Quid enim aliud repræsenterat Ixionis rota quæ semper volvitur ? Quid vultur Promethei , & jecur semper renascens ? Quid dolia Danaidum pertusa , quæ semper implentur aquâ , & nunquam replentur ; Quid saxum Sisyphi semper volutum , & semper revolutum , semper tollere , sustulisse nunquam : Hinc sume veram æternitatis cogitationem , quòd nullo unquam fine concludatur : certè melius per voces negativas exprimitur quàm per positivas , quàm per comparationem cujuscunque durationis , licet longissimæ , & sapiùs per quoscunque numeros multiplicatæ : nam uti rectè dixit. Arist. lib. 6. Phys. cap. 7. Infiniti nulla pars ipsum metitur : uti melius DEVM cognoscimus per negationes quàm per affirmationes. Sed quantum illud est esse , & semper esse , & nunquam finiri ? & in eo est incomprehensibilitas æternitatis : quod enim finem non habet , comprehendi non potest , siquidem omnis comprehensio , quidam complexus est , omnis autem complexus , est quædam definitio , quod autem non habet finem aut terminum definiri nõ potest. Quàm facile hæc vox pronuntiat , æternitas , sed quam parùm intelligitur : Putas satis unquam intellexisti , quid significet illa vox semper ?

quid illa , nunquam ? quid illa , semper ardere in flammis ? *Quia crucior in hac flammâ*. Quid illa , nunquam obtinere quod semper petas ? Quid tam damnatum , quàm semper velle quod nunquam erit , & semper nolle , quod nunquam non erit ? Quòd si non intellexisti , nec satis intelligere potes , quid est quod tantum est , ut nec quidem capere possis ? Si autem quid hoc sit intellexisti , quid tam facile momentum præfers æternitati ? quid tam facile te æternæ damnationi exponis ?

2. Infinitudo hoc habet ut in suo genere omnia includat , uti dixerunt , veteres Philosophi apud Aristotelem 3. Phys. cap. 6. Infinitum omnia continere , & ipsum universum complecti : addo ego sic omnia continere , ut sit aliquid majus quàm quod includit , quia ut mox idem dicebat , nulla ejus pars ipsum metitur. Itaque cum æternitas in ratione durationis infinita sit , complectitur in se omnes numeros , omnem durationem , omnes mensuras , omnes annos , omnia sæcula , omnes sæculorum periodos : unde Dionys. cap. 10. de Divin. nom. æternitatem appellat ævum ævorum ; id est quod omnia illa superat , siquidem ut jam diximus nunquam incipit , immò post quamcumque durationem semper incipit , semper perdurat , sed nunquam desinit. Vis habere exemplum ? Non aliud quàm in Deo : quia cum sit primum infinitum in omni genere , mensura est aliorum. Sicut igitur Deus quia in essentiâ infinitus est , omnes essentias in se complectitur , & illas omnes infinities superat : Immensitas ejus omnia loca , & omnia spatia in se complectitur , & illa omnia infinities superat : Ita æternitas omnia tempora complectitur , & omnes durationes , & illas in se infinities superat : & proindè nullâ in ratione durationis admittit comparationem ; Nam ut diximus supra ex Aug. in Psal. 36. *Quid appendis cum infinito , quantumcunque finitum ? &c.* Ex duplici itaq; capite

capite vide æternitatis longitudinem, & ex eo quod non habet; in se omnia tempora continet, & in se finem non habet. Si in se omnia tempora continet, quanta longitudo? Bern. Quid tam longum quam quod æternum est? Si in se nullum habet finem, quantum excedit? Quid tam longum, quam quod nullo fine præceditur? Utrumque autem habet ex infinitate. Nam si finitum nullum finem habet, & ipsum omnia continet.

IV. Propositio. Æternitas non tantum æstimari potest propter infinitatem, quod sine careat; & quod in se omnem durationem contineat; Sed etiam quia tota simul est quicquid est, ac sine successione. Hæc autem est differentia inter ea quæ sunt successivè, & inter ea quæ sunt simul: ut primi generis entia sint per partes, quarum cum quædam existunt, aliæ non sunt: quæ autem sunt simul, sint semper integra: cum itaque æternitas sit tota simul, sequitur ut secundum omnia sua simul sit, & semper sit integra. Et hinc ulterius consequens est ut damnatus singulis momentis tantum ferat tormentorum, quantum ferret successivè per partes toto tempore æternitatis: & idèd, ut simul quasi infinitè patiatur: Id explico.

1. Similitudine Immensitatis Divinæ: Ipsa enim totam Dei magnitudinem, quæ absque termino in omnem partem diffunditur, colligit in punctum, ut non minus habeat in puncto loci, quam in spatio immenso: Ita æternitas durationem Dei, quæ infinito tempore coextenditur, colligit in momentum, ita ut Deus totam possideat in momento. Sicut enim immensitas se habet ad punctum loci, ita æternitas ad punctum temporis: nam postulat æternitas DEI, ut omnes actus intellectus, & voluntatis, qui successu temporis infiniti in Deum cadere possent, fuerint in illo, & sint perfectissimè quovis momen-

to, omnibus retrò sæculis, & in posterum futuris designabili. Non ita fit in nobis dum in hac vitâ sumus & in tempore vivimus. Nemo enim omnes cogitationes, omnes affectus, omnia gaudia, omnes voluptates, quæ per longi temporis intervallum successivè habere potest, simul possidet. Ut id melius intelligas, finge per infinitum tempus quotidie Deo occurrere novas veritates, novas sapientiæ notiones, nova gaudia: quam infinitus esset horum numerus per infinitum tempus, si tamen aliquis est infiniti numerus? Jam cogita illum simul ac semel hæc omnia comprehendere, & simul comprehendisse ab illo nunc æternitatis quo Deus fuit Deus, quin statim simul hæc omnia comprehensa possideret: Tu idem de pœnis damnatorum cogita, quæ semper sunt omnes simul in unum collectæ ratione æternitatis.

2. Id explico similitudine primæ infinitatis divinæ: DEVS enim omnia bona sua, omnem suam potentiam, sapientiam, beatitudinem, omnia gaudia, & oblectamenta, quæ per infinitum tempus acquirere posset, simul perfectissimè in unum collecta habet, & immutabiliter, ex omni æternitate, & in omnem æternitatem possidet; ita ut nulla fieri possit accessio, aut decessio. Nemo in hac vitâ simul habet omnia gaudia quæ per totam vitâ acquirere potest; Nemo item simul omnia patitur quæ successivè multo tempore perferre potest: At DEVS simul habet & percipit, quæ infinito tempore posset acquirere: Vt si daretur lux corporalis intensivè infinita, & tota perfectio extensiva contraheretur in punctum, & sic contracta in immensum diffunderetur, ubique tota perfectè existens, esset ubique infinita & tota. Eodem modo cum æternitas simul omnes suas partes colligat, sequitur æternitatem pœnarum in quâlibet sui parte se-
toram

totam colligere, & ita damnatum, non tantum semper, hoc est sine fine pati, sed semper, hoc est quolibet suæ æternitatis parte, omnia pati quæ sine fine patietur. Jam ista simul conjuge: Summas pœnas pati in omni tormentorum genere, interius in animo & exterius in corpore: idque infinito tempore, hoc est sine fine, ac sine termino: ad hæc simul ac semel, ratione æternitatis, non successivæ, cujus partes ita sint unæ post alias ut non sint aliqua quando alia sunt; sed simultaneæ, cujus omnes partes sunt simul. Hinc quia pœna sine fine est, nascitur desperatio. Quis enim speret non futurum, quod semper erit? aut quis speret futurum, quod erit nunquam? Et ex eo quod pœna simul sit secundum suas omnes partes, nascitur summus dolor, & quasi infinitum supplicium: Nam duratio in infinitum multiplicat supplicium, quia quod futurum esset in variis suæ durationis partibus, simul est in singulis, si tamen partes sunt: nam Propriè in infinito partes non sunt: aut enim æquales essent, aut inæquales, & sic sumptæ exhaurirent infinitum, quod esset absurdum: Verius itaque dixeris semel esse totam illam æternitatem, semel totam durationem omni tempore majorem, quæ uti diximus ex Aristotele 11. Metaph. cap. 9. transitum habet in consummabilem. Quis unquam putasset, aut etiam suspicari potuisset miseram creaturam tantæ passionis esse capacem? Sed quod per se naturaliter non potest: secundum illud Jobi cap. 20. quod jam attulimus. *Iuxta multitudinem ad inventionum suarum, sic sustinebit.* Ut igitur intellectus beatus sit capax visionis beatificæ, quam naturaliter habere non posset: ita animus & corpus damnati: pax fiet, ut tantum pati possit tormentum.

V. Propositio. Pœnas Inferorum licet in se, ac specie suâ essent exiguæ, ratione tamen æternitatis, esse planè intolerabiles, & omnem cogitationem superare, & omnem sermo-

nem. Sicut enim, æternitas omne bonum quod afficit, efficit infinitè melius, duplici ratione: 1. Ratione durationis, quia tribuit ei durationem infinitam, atque adeò facit esse infinitum; nam omne esse, eò melius est, quò majus; seu intensivè, ut cum res est perfectior: seu extensivè ut cum diffunditur per majus spatium, vel per majus tempus: Quod igitur bonum infinitè durat, infinitè melius est. Verbi gratia, voluptas unius diei, magnum bonum est, magnèque penditur: voluptas hebdomadæ pluris penditur: unius anni pluris, centum annorum longè pluris: mille annorum in decuplum pluris, & sic deinceps, quò diutius durat, eò pluris æstimatur, igitur quæ durat infinitè, infinitè pluris æstimabitur: Idem dicendum de gloriâ, divitiis, & aliis bonis. Ita in pœnis æternitas pœnam facit infinitè pejo-rem, & molestiorem. 2. Ratione collectionis illius boni, quia totum commodum quod res illa infinito tempore successivè afferre potest colligit in unum, & simul conferri, percipi, & gustari facit: ut si tota voluptas quam totum convivium, per partes, & successivè afferre potest tempore infinito, colligeretur in unum, & tota simul æterno tempore tribueretur, esset infinitè melior, & majoris æstimationis: Simili modo æternitas in malis seu pœnis colligit illas in unum, & simul sentiri facit, non solum quia facit simul apprehendi, unde sic infinitum quædam dolorem animo inurit, sed quia æternitas ex naturâ suâ, omnia in se semper colligit Jerem. 30. & Luc. 16. *Quid clamamas super contritione tuâ? Pater Abraham misere mei. Quia crucior in hac flammâ. Insanabilis est dolor tuus. Inter nos & vos, chaos magnum firmatum est: quot sunt sæcula tormenti hujus mileri divitis? Insanabilis est dolor tuus: Inter nos & vos chaos magnum firmatum est: ut hi, qui volunt hinc transire ad vos non possint: neque inde huc transire, ut scias non minus finiendam gehennam damnatorum quam beatorum gloriam.*

gloriam. *Propter multitudinem iniquitatis tuae, & propter dura peccata tua feci haec tibi.*

Hinc nascitur, ut benè ait Lessius lib. 1. de perfectione Divin. cap. 4. maximus æternæ damnationis timor: quia in illa est infiniti, & æterni boni jactura: & summi æternique tormenti permissio, quo malo nullum majus, aut gravius concipi potest: Nulla enim jactura comparari potest cum jactura boni infiniti, & æterni, quod in æternum erat possidendū: Nullum sensuum tormentum comparari potest cum tormento ignis, in æternum duratura. His accedit æternus carcer, æternæ tenebræ, æterna sitis, æternus vermis, æternus fœtor, æternus horror, æternus luctus, æterna comploratio, & quidquid malorū cogitari potest, ibi erit, & æternum erit. Quis æternitatem in his omnibus considerans non exhorrescat? Quis mundi vanitatē, divitias, voluptates, honores ad momentum captare velit cum tanto malorum æternorum periculo? Bernardus ad Fratres de Monte Dei. Quid profuit illis inanis gloria, brevis læticia, mundi potentia, carnis voluptas, falsæ divitiæ, magna familia, & mala conscientia? De tanta læticia quantâ tristitia? Post tantillâ voluptatem, quam gravis miseria? Ponamus mala illa solum mille annos duratura: nihilominus summa esset fatuitas, pro momentaneis & infimis rebus, pro modicâ, & brevi voluptate, periculo tanti & tot annorum tormenti se exponere. Quantò major esset fatuitas si centies millium annorum pœna foret? Quanta si centuplò diuturnior, & sic deinceps sine termino? Quo productior statuetur pœna, major quoque censetur fatuitas, eius periculo sese objicere: Cum ergo certissimum sit pœnas omnes istas esse æternas, necesse est infinitâ quâdam amentia teneri eos qui futurorum securi, quotidie peccata peccatis adjiciunt, & certissimo æternæ damnati-

Tom. II.

onis periculo exponunt. Nullam ego concipere possū animo majorem fatuitatem, nullam perniciosiorem insaniam, quâ tamen ipse illi tenentur, & quâ facilè sanarentur, si vel parumper considerare vellent, quid sit æternitas, quæ tanta est, ut nulla sæculorum multitudo ad illam comparata, quidquam aliud sit quam momentum. Certè de duobus alterum est necessarium, aut ut non credatur æternitas pœnarum, quod plerisque convenit, quibus id convenit, quod Christus dixit Lucæ 18. *Filius hominis veniens, putas fidem inveniat in terra?* Aut si credatur, cor certè ac sensum non habeat qui sic vivit, ac si non crederet. Salvianus lib. 5. de Ecclesia Cathol. Quid ergo causæ est, ut si quispiam Christianus futura credit, futura non timeat? Quid ergo causæ est, ut si credit quæ dixit Deus, non timeat quæ minatur Deus? Equidem si tam intolerabile videtur unicâ noctem, vigilantibus oculis, in molli tamen lecto suspirare in acutis doloribus, etiam si spereste mane habiturum medicū qui remedia adhibeat, & singulas horas computas pro hebdomadâ: Quid facies in flammis dies & noctes, in summa siti, in ardoribus, sine remedio, & sine ullâ spe, imò cum summâ desperatione, idque per infinitas sæculorum myriades?

Hæc cogitatio nobis quotidie animo versanda est, quia nulla est ad omnes tentationes vincendas ac pericula peccatorum evitanda potentior, nulla efficacior, unde Eccl. cap. 7. *In omnibus operibus tuis, memorare novissima tua, id est æternitatem pœnarum & præmiorum, & in æternum non peccabis.*

Hæc cogitatio tam multos Christianorum & tot Sanctos Martyres ad eò paratos promptosque fecit ad tolerandos quovis cruciatus, ad quameunque mortem subeundam animavit, ut cum in summis doloribus, & in suo volverentur sanguine, nihilominus tam animosi, & hilares, tam constante vultu, & ridente rot-

Ee

toribus

toribus insultarent: nempe annos æternos habuerunt in mente, & nihil grave censuerunt, quod in tempore finiretur.

Hæc cogitatio tot hominum millia, & inter illos tot prius impios in solitudines, in Monasteria ac severam traduxit: scilicet annos æternos in mente habuerunt: hic te sensus, ô Teresa, ad tantam austeritatem vocavit.

Hæc cogitatio tam multis religiosi viris atque fœminis, & multis aliis in sæculo viventibus, severas vitæ leges amplexantibus omnia facilia reddit & jucunda. Hæc cogitatio virtutis laborem omnem levem esse persuadet, & brevem: hæc vigiliæ preces, famem, sitim, jejunia, cilicia, flagella, paupertatem, & alia ejusmodi facilia reddit, & tolerabilia. Quisquis æternitatem cogita, nulli labori cedit, nullis frangitur incommodis. Huic tu si regnum offeras, si delicias, & voluptates omnes, illa omnia facile contemnet, nec suam fortem mutare velit, cogitans hæc omnia finem habita in modico, in momento, nihil hîc durum, nihil hîc longum, quia nihil est quod finem non habeat: sed quidquid æternum est, semper est. O æternitas! tu semper menti meæ obversaberis, tu intimis meis sensibus in hærebis, tu eris unica mea, & summa cura, tu solus meus amor, tu solus meus timor, tu omnium mearum actionum, & totius vitæ meæ eris regula: omnia temporalia sive bona, sive mala, præ te & propter te contemniam, & nihil ducam: Tu mihi in omni afflictione eris solatium, in omni tentatione præsidium, & in omni prosperitate monitorium 2. Cor. 4.

*Non contemplantibus nobis qua videntur sed qua non videntur: qua enim videntur temporalia sunt; qua autem non videntur æterna. Sed antequam finiam, unum te monitum velim, mi Auditor, te ita nunc esse in tempore, ut in illo jacias sementem æternitatis. Nam qua seminaverit homo hac & metet, ad Galat. 6. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam: bonum autem facientes non deficiamus; tempore enim suo metemus non deficientes: ergo dum tempus habemus, operemur bonum. Est etiam, aliud quod te moneam, te modico intervallo ab æternitate distare, quam cum ingressus fueris, hinc te revocare non poteris. Curigitur aliud cogitas, quid laboras, nisi de futura æternitate? præsertim cum necesse sit aut fore summè beatam, aut summè miseram: futurum ut aut in æternum epuleris in sinu Abrahamæ, aut ut in æternum crucieris in flammis. Bern. Qui pavet, caver; qui negligit, incidit. Beatus homo qui semper est pavidus: certè si aliquid timendum est, maximè gehenna timenda. *Time eum qui potest & animam, & corpus mittere in gehennam, hunc dico time e.* Qui negligit, incidit; certè merito: Sed si incidit, in quid incidit? In summam & ultimam, & æternam miseriam. O quam beatus es Abba Arseni qui hanc horam semper ante oculos habuisti! Certè qui in hac vitæ æternitatem semper cogitavit, ille securus esse potest de beatâ æternitate quam dare nobis dignetur Jesus Christus. Amen.*

* * *

FERIA QVINTA VEL SEXTA
 DOMINICÆ SECUNDÆ
 IN QUADRAGESIMA.
 CONCIO OCTAVA

De Gloria Cœlesti.

Factum est autem ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis, in sinum Abrahamæ.

Lucæ. 16.

NARRANT Historici naturales montem esse, Cujus in unâ parte sit hyems perpetua, nives, glacies, tempestates: In alterâ ver perpetuum, florum amœnitas, herbarum viriditas & arborum umbræ. Idem in proposito Divitis Epulonis, & Lazari Evangelio conspicitur, seu utrumque spectes sigillatim, ob duplicem statum, seu ambos inter se compares. Nam quid dissimilius, quàm dives Epulo, & Lazarus, seu hanc vitam spectes, seu alteram? Et ille ipsi inter se quàm dispares? aded ut unus status sit hyems misera, altera autem sit instar veris perpetui. Ita nimirum sua est in rebus omnibus vicissitudo, secundùm illud Eccle, cap. 3.

Tempus flendi, & tempus ridendi: tempus plangendi, & tempus saltandi: Tempus acquirendi, & tempus perdendi: Nos heri spectavimus quod pertinet ad unam partem Evangelii, nempe miserum mortui Divitis statum, & unius occasione, omnium damnatorum pœnas ostendimus: Placet hodie vobis ostendere longè dissimilem Lazari conditionem, nempe æternam beatitudinem, quam significat sinus Abrahamæ, in quem Lazarus statim à morte ab Angelis delatus est: quæ res quoniam alteram æternitatis partem spectat, multùm interest ut à nobis intelligatur: accedamus ad ipsius Sapientiæ Matrem, AVE MARIA.

NON facile est certò constituere ubi-
nam plus sit difficultas, & utrum è duo-
bus operosius sit, aut repræsentare, uti oportet,
horribiles pœnas damnatorum, infero-
rumque imaginem adumbrare, aut efficere ut
homines concipiant animo inæstimabiles
æternæ beatitudinis delicias, atque ima-
ginem Paradisi effingere: juxtà verba Eccli.
cap. 1. *Altitudinem cœli & latitudinem terræ
& profundum abyssi quis dimensus est? Quem
locum exponens Hugo Cardinalis sic ait: Per
altitudinem cœli, intelligit sublimitatem
præmiorum; per latitudinem terræ, tenuita-
tem temporalium gaudiorum; per profun-
dum abyssi, profunditatem suppliciorum, &
ejusmodi res nemo metitur: Præmia cœli
contemnuntur; gaudia mundi diliguntur;
supplicia inferni non metuuntur. Ego verò
meriti altitudinem cœli, interpretoꝝ magni-
tudinem gloriæ cœlestis exæquare oratione,
quod esse etiam impossibile, docet Sapiens.
Sed quoniam ausus sum in unius exemplo
profunditatem Inferni metiri; ne alteram
partem neglexisse videar, altitudinem cœli
hodie metiri aggredior: Sed eo modo qui de-
cet hanc vitam, cujus proprium est ex parte
cognoscere: Vt enim ait Apostolus 1. Cor.
13. *ex parte cognoscimus, & ex parte propheta-
mus: cum autem venerit quod perfectum est,
evacuabitur quod ex parte est,* immò nostram
cognitionem nostram appellat puerilem;
*Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus; sa-
pientiam ut parvulus; cogitabam ut parvulus;
quando autem factus sum vir, evacuavi quæ er-
rant parvuli:* Quin etiam hanc nostram cog-
nitionem obscuram vocat, & ænigmaticam;
quibus verbis, ejus imperfectionem osten-
dit: *Videmus nunc per speculum in ænigmate,
tunc autem facie ad faciem: nunc cognosco
ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus
sum.* Modus itaque is erit, ut quibusdam lut-*

picionibus utar, quibus ostendam quanta sit
Lazari, & eorum omnium qui in sinum
Abrahæ deferunt ut felicitas; qui locus æter-
næ beatitudinis quietem significat.

I. Suspicio est ejusmodi. Necessè est felici-
tatem æternæ beatitudinis summam esse,
cùm sit ineffabilis, & incomprehensibilis: In-
effabilem dixi, Quia qui viderat Apostolus,
scripsit 2. Cor. 12. *se audivisse arcana verba,
quæ non licet homini loqui:* Dicebat olim Anto-
nius, Eloquentiam ex parvis, magna facere:
sed eloquentia quæ rebus omnibus addit, rei
istius magnitudinem æquare non potest:
Vulgò quæ inter homines magna sunt, ipso
sermone adaugentur, unde mēdax fama, & in
historiis fallax est fides, qua fallax narratio:
& quæ de Regum opibus, & magnificentiâ:
quæ de præclarè gestis, quæ de facinoribus:
quæ de Regionum felicitate, abundantia, &
copiâ dicuntur, semper sunt majora vero:
Oratores Piætorib⁹ similes sunt, isti coloribus,
& furores superant: illi oratione, & eloquen-
tiâ: Sed vide quanta sit beatitudo, quam nul-
lus sermo æquare possit. Verùm facessat
humana eloquentia, hoc magis in Apostolo
mirandum: Quid enim Apostolus, non no-
bis de rebus divinis explicavit? Quam multa
de Angelorum ordinibus? quam multa
de prædestinatione, quam multa de rebus
etiam occultis ipsis Angelis, qui ab ipso di-
dicerunt? Sed cùm de gloriâ incidit ser-
mo, ait te quidem audivisse, sed quæ non li-
cet homini loqui. Quis itaque audeat, qui
non viderit? Et qui vidit & audivit, quis lo-
qui possit & dicere, si non potuit Apo-
stolus?

Sed parum est quòd sit ineffabilis: dixi
quoque incomprehensibilem: hæc vox, du-
o negat, & cognitionem, & possessionem.
Incipiamus à cognitione; de quâ ita ipse
scribit 1. Cor. 2, ex Isaiâ cap. 64. *Oculus non*

vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit DEVS iis qui diligunt illum. De oculis quid loquar? Quidquid ferè in hac vitâ delectat, ad cognitionem oculorum pertinet: Nam quæ ad pulchritudinem universi spectant, vel ad artefacta, vel ad pompam sæculi, hæc omnia objecta sunt oculorum; unde Apostolus Joannes uno verbo complexus est quidquid ad mundi opes, & magnificentiam pertinet, cum dixit 1. Epist. cap. 2. *concupiscentiam oculorum*: Sed quid oculi ad beatitudinem? *Oculus non vidit*. Iam quoniam unus homo adesse rebus omnibus & omnibus locis non potest, unde nec omnia scire; quod oculus non vidit, auris potest percipere; unde apud Jobum cap. 28. postquam dictum est de Sapientiâ, *Abcondita est oculis omnium viventium*, subditur tamen, *quod perditio & mors dixerunt. Auribus nostris audivimus famam ejus*: Et certum est nobiliores cognitiones à nobis per auditum acquiri: Etenim ut ait Apostolus Roman. 10. *Fides ex auditu auditus autem per Verbum Dei*: Sed idem qui fateretur se audivisse arcana verba quæ non licet homini loqui, dicit tamen, quod *nec auris audivit*. At quid mirum si sensus non ceperint, quod corporeum non est, & quod ex eodem, exuperat omnem sensum; Sed & idem addit, omnem etiam intellectum: quod Augustin. libr. 22. de Civit. cap. 29. intelligit de omni intellectu humano, & angelico: Pax itaque DEI exuperat omnem intellectum. Non dubium (inquit Augustinus) quod præter suum, hoc est Divinum (unde dicitur; *Neque in cor hominis ascendit*) nomine cordis hominis duo passim intelligit Scriptura, vel cogitationem, & intellectum; vel cupiditatem & amorem. Quanta sit vis intellectus, patet experientiâ: nam licet hic mundus, suâ magnitudine videatur immensus, momento tamen intellectus totum illum

percurrit; immò mundos innumeros suâ velocitate transvolat, suâ capacitate comprehendit. Finge quemcunque numerum, illum intellectus infinities augere, & multiplicare potest: Finge quamcunque magnitudinem, illam intellectus infinities potest porrigere: Finge quamcunque perfectionem, nulla res intellectui potest fines dare: Finge voluptates, finge divitias, finge honores, & imperia, possibilis, impossibilia, vera & ficta: intellectus cuncta transcendit. Idem dico de cupiditate, & amore, & desiderio, quæ nullâ re finiri possunt, & terminari: Nam si Salomon agens tantum de sensibus, dixit Ecclesiastis 1. *Non satiatur oculus visu, nec auris auditu impletur*: quanto magis animus & voluntas? Sicut enim corpus habet spatia definita temporum & locorum, ita etiam objectorum: sed animus uti nec loco, nec tempore definitur, ita nullis finibus terminatur. Nihilominus tamen totus quantus est, beatitudinem cœlestem non potest comprehendere: *Nec in cor hominis ascendit*: Unde Augustinus Serm. 20. de Ecclesiæ dedicatione, *Quod parat DEVS diligentibus se*, fide non comprehenditur, spe non tangitur, charitate non capitur, desideria, & vota transgreditur, acquiri potest, æstimari non potest. Sed quid dico cœlestem beatitudinem esse humano intellectui incomprehensibilem ad cognoscendum, cum sit etiam ad possidendum? Etenim si, ut ait Philo Judæus, lib. de Temulentia; nequidem orbis terrarum integer sufficere potest accipiendis Dei beneficiis, sed ut exigua lacuna redundabit; quanto magis humanus animus, incapax est, ut ipsam gloriam, quæ Deus est, in se capiat? Hinc fit ut necesse sit Deum, per lumen gloriæ hominem disponere, ut capax fiat beatitudinis cœlestis. Et quanquam in homine ad gratiam evecto, sit status aliquis supernaturalis, tribus potissimum constans virtutibus; fi-

de, spe, & charitate: nihilominus uti ex Augustino diximus, Quod parat diligentibus se, fide non comprehenditur, spe non tangitur, charitate non capitur: ut scias excessum gloriæ supra omnem potentiam.

Hinc sequitur 1. Ridiculas esse hominum cogitationes de beatitudine, cum illam per ea quæ in hac vitâ homines mirantur exprimunt, quasi hoc ipsum sit beatitudo. Quid enim camporum amœnitates, quid hortorum delicias, quid metallorum pretia, quid astorum fulgores, quid Regum palatia, quid opes, quid honores, quid gaudia, quid voluptates commemorem? quid mensarum cupedias, quid vocum concentus, quid fidium sonos, quid flores, quid gemmas, quid uniones, quid fontes, quid apparatus, quid vestes, & ornatus & his similia? cum hæc omnia tam parva sint, utpote quæ oculus vidit, quæ auris audivit, & quæ in cor hominis ascenderunt: ascenderunt inquam, quoniam corde hominis inferiora sunt, & cor potest ea omnia pro virtute contemnere.

Sequitur 20. Quidquid in Scripturis dicitur de beatitudine dum exprimitur per convivium, per nuptias factas à Deo, *faciet enim illos discumbere, & transiens ministrabit illis*: Dum depingitur ut civitas in quadro posita Apocal. 21. habens portas duodecim, & in portis, Angelos duodecim, &c. *Et erat structura muri ejus ex lapide laspide, ipsa verò civitas, aurum mundum, simile vitro mundo, & fundamenta muri civitatis, omni lapide pretioso ornata, & cætera ejusmodi, ita intelligenda esse, ut illis rebus longè majora, & meliora intelligantur. Hæc enim ita dicuntur ut homines affectu sensibus, aliquid ex more suo concipiant: Ita si equus reflexionis & discursus, esset capax, & convivantes & gaudentes homines videret, judicaret eos tenerum fœnum, & pinguem avenam vorare. Hæc enim corporalia quàm longè absint ab his cœlestibus, vel hinc*

judicare possumus, quod etiam spiritalia quæ cogitamus, Apostolus vocat cogitationem ex parte, & cogitationem parvulorum, & cognitionem ænigmaticam; ait enim *ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus*; &c.

Sequitur 3. Abominabiles esse quorundam imaginationes, qui nullam aliam beatitudinem agnoscunt, quam corpoream, & carnalem, qualem ferè Mahomet Arabibus, & Sectatoribus suis proposuit. Ita sunt qui beatitudinem ponunt in cibo, & potu, in venere, in ludo, in discursibus, in pecuniis, in divitiis, in ambitione: qui quidem homines, eandem cum brutis animantibus felicitatem habent. Hinc accidit futurorum neglectus, & presentium æstimatio: contra quam monet Apostolus, *Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur*.

Sequitur 4. Optimam rationem cogitandæ beatitudinis esse ex incôprehensibilitate, temperad aliquid majus, rebus visis, & auditis & cognitis assurgere, ut si quæ oculis blandiuntur, & videntur pulchra, intra te dicas, longè meliora sunt quæ expecto: si quæ audimus, quæ legimus, mirabilia tibi apparent, dicas quæ spero in beatitudine, longè majora sunt & meliora: si ut est mira animi libertas, plurima fingas animo, si cupiditas te incendat, si vota animum pulsent; dicas hæc ne minimam quidem beatitudinis quam spero partem efficiant. Etenim sicut S. Dionysius duplicem agnoscit Dei cognoscendi modum, unum per affirmationes, alterum per negationes, & hunc meliorem esse dicit: quia nobis est manifestius quid Deus non sit, quàm quid sit: Ita modus optimus proponendæ beatitudinis ille est, qui fit per negationes: Et sicut Theologi modum illum affirmationis approbant circa DEUM, ut quæcunque cogitaveris, affirmes Deum esse aliquid melius: Nam DEVS non est substantia, sed supersubstantia: non est sapiens, sed supersapiens; immò neque Ens, sed

sed super Ens : Ita quidquid de beatitudine in mentem veniet, id semper adaugere debes cogitatione. Si quidem ut ait David, *Ascendet homo ad cor altum & exaltabitur Deus*; Vt nimirum homo non demissè sentiat de beatitudine : ut intelligat cum amittit beatitudinem, non rem exiguam amittere, sed inestimabilem : cum ei proponitur beatitudo, non vile aliquid sibi proponi : cum occurrit occasio, ut plus beatus sit, non ita sit imprudens, ut majus illud gloriæ pondus parvi æstimet. Docent Theologi cum in inferis sint tormenta, quæ æstimari non possunt, maximum tamen tormentorum esse pœnam damni, nempe dolorem de amissâ beatitudine : Cum enim homini damnato imprimatur à Deo species quædam magnitudinis ejus boni, cujus jacturam irreparabilem fecit exigua de causâ, tantum dolorem concipit anima ut neque ignei fluvij, neque tenebræ, neque carcer, neque vincula, neque vermis qui non moritur, ullam comparisonem possint habere, cum illo; licet anima integram non habeat cognitionem magnitudinis gloriæ: Etenim uti dicitur in Apocal. *Nemo scit nisi qui ascendit*: & qui sciret, & simul amitteret, tantum dolorem conciperet, ut sine dubio omnium inferorum dolores solus æquaret, cum tamen homines passim beatitudinem amittant, nec cogitent aut curent. O vœcordiam! ô infaniam! ô insensibilitatem? Sed ad aliam suspensionem magnitudinis gloriæ veniamus, ne ex nostrâ exiguitate, illius magnitudinem æstimemus.

II. Suspicio peti potest ex cœlestis beatitudinis pretio : Nam etiam si inestimabilis sit ab hominibus, tamen qui dabit, pretium posuit: Vnde Sanctus Augustinus; Regnum cœlorum venale est; & dicitur in Evangelio: *Mercus vestra multa est in cœlo*: At ex ipsius pretio, ejusdem magnitudinem peto.

Enim Christus qui non potuit ignorare

rerum omnium pretium, nec fuit malus earum æstimator, tanti gloriam fecit, ut eam & sibi, & nobis, morte, & sanguine coemerit: Hebr. 2. *Videmus Iesum propter passionem mortis gloriâ, & honore coronatum, &c. decebat enim eum, propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat authorem salutis eorum per passionem consummare*:

2. Hic considera neminem sapientem emptorem, rem pretiosam pro vili expendere : Nam ut ait Sapiens, Proverb. 20. *Malum est, malum est, dicit omnis emptor, & cum recesserit, tunc gloriabitur*: Scilicet de lucro, & de re obtentâ: Cum itaque Christus sit ipsa Sapiencia, quis asserere possit eum imprudentem fuisse emptorem? Vide itaque quid pro emendâ gloriâ hominibus dederit, nimirum vitam suam, & sanguinẽ: *Et cum recesserit gloriabitur*: Vide autẽ quanti vitã Christi æstimes. S. Thomas docet vitam Christi fuisse tanti pretii, ut unica ejus hora plus valuerit, quàm vita æterna omnium mortalium, eorumque infinitorum, si dari possent: Quod si Sapiens dixit Eccli. 26. *Omnis autem ponderatio non est digna continentis anime*: Si de Sanctis veteris Testamenti dixit Apostolus Hebr. 11. *Quibus dignus non erat mundus*: Quanto magis existimari debuit vita Christi Domini? Vide itaque quanta sit gloria, cujus pretium est ea vita. *Omnis autem emptor cum recesserit, gloriabitur*: Quod dicitur Ium, rem non augebit, sed extendet, sed idem probabit.

3. Cogita quanti gloria Sanctis steterit, vide Martyrum dira tormenta: liberos Confessorum cruciatus, Virginum certamina: Lege Apostolum Paulum Hebr. 11. ubi textit Catalogum Sanctorum veteris Testamenti, & multis enumeratis sic concludit, *Sanctis per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt, re promissiones, &c. Alii vero*
discuti

distenti sunt, &c. Alii vero ludibria, & verbera experti, &c. De quibus in uniuersum pronuntiat: Non suscipientes redemptionem: ut meliorem inuenirent redemptionem: Quid enim existimamus, Auditores, Martyres stultos fuisse qui tam dira, & tam atrocita passi sunt? An sine causa, ut ait idem Paulus? minimè certè: quin potius iudicarunt se magnum quæstum facere, cum temporalis vitæ iacturâ, æternam vitam emerent, & modicis cruciatibus æternas delicias: Etenim ut ait Rom. 8. Existimo quod non sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam qua revelabitur in nobis: ac ne putes, id leuiter fecisse audi, quid subdat: Momentaneum enim ac leue tribulationis nostra æternam gloria pondus operatur in nobis: Vide autem quo exemplo: Hebr. 12. Aspicientes in authorem fides, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contemptâ:

Hinc factum est, ut non modo non dolerent in tormentis, sed etiam exultarent: unde Hebr. 10. *Rapinam bonorum vestrorum, cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem, & manentem substantiam: & ipse Apostolus loquens de se 2. Cor. 7. Superabundo gaudio in omni tribulatione nostrâ repletus sum consolatione: Dicereseos in alienis corporibus pati, diceres habuisse corpora ænea, vel marmorea: Sed nimirum ut ait Tertull. ad Martyres. Nil erus sentit in nervo, dum animus, est in cælo. De Confessoribus quid loquar? In quibus duo maximè sunt illustra.*

1. Rerum omnium contemptus & summa paupertas: Sed nimirum ut dixit Christus Dominus, *Simile est regnum cælorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas, qui inuenta unâ pretiosâ margaritâ abiit & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam: adde Sapiens dictum: Omnis autem emptor, cum recesserit gloriabitur: Certè necesse est pretiosam admodum fuisse margaritam, quæ rerum omnium dispendio*

empta est. Ac ne putes vile fuisse quod aliqui dederunt, quàm multi perfectionem Evangelicam sceptro, & regno sibi compararunt? Quis Moyses doctior, qui eruditus fuit in omni sapientiâ Ægyptiorum, qui solus naturæ novit incunabula, primus, & antiquissimus omnium scriptorum? Quis illo sapientior, qui ut ait Nazianz. primus fuit legislator? Audi quid de illo Paulus Hebr. 11. Fide Moyses grandis factus, negavit se esse filium filie Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem; majores diuitias aestimans thesauro Ægyptiorum, improprium Christi, aspiciebat enim in remunerationem: Et tamen ut ait idem cap. 11. Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti non acceptis re promissionibus, sed longè eas aspicientes. & saluantes.

2. In Confessoribus eximium fuit studium mortificationis; sed nimirum ut ait 1. Cor. 9. *Omnis autem qui agone contendit, ab omnibus se abstinere, & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem in corruptam: Certè enim non decuerit ut qui restant pro floreâ coronâ quæ statim marcescit, abstineant ab omnibus contrariis, licet iucunda sint; nos verò non idem patiamur pro æternâ coronâ: Jam quid de virginibus loquar ac de earumdem certaminibus? Dixit Hieronymus inter Christianorum certamina, durissima esse prælia castitatis; unde verò se privant omni voluptatum genere? unde corpus suum castigant? unde oculos sibi effodiunt? Hinc nimirum ob Christi verbum. Et sunt Eunuchi qui se castraverunt propter regnum cælorum: Unde putatis, Auditores, tam multos fieri quotidie Religiosos, quos non rerum desperatio, non inopia rei familiaris, non stultitia rebus renuntiare persuadet, sed dictum illud Christi, Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum cælorum? Scrapion rebus omnibus nudatus, nisi codice Evangeliorum, ibat nudus, & clamabat; Ille me spoliavit. Credite mihi non infan-*

nit il-

nit illa Virgo nobilis quæ pulchritudinem suam æternis damnat tenebris; quæ vota multorum, & suspiria negligit; quæ tot titulos aspernatur: Nimirum venale est regnum cælorum: Tantum valet, quantum habes. Credite non ille insanit qui tot majorum decora, & titulos, qui jus primogeniti alijs cedit; qui divitias & honores derelinquit; immo sanè vili pretio rem magnam mercatur. Quid possessionem allegas, quid præfecturam, quid ducatum? Agebat ille apud Senecam Philosophus, cui tyrannus vim magnam pecuniæ offerebat, ut philosophari desineret; si metentare volueras, toto fui experiendus regno. Nec magnum aliquid deserit, qui regnum temporale relinquit, si hæc jactura regnum cælorum acquirit. Quid enim Apostolus regnum temporale appellat, nisi *temporalis peccati jucunditatem*? cui etiam Moyses prætulit affligi cum populo Dei, *aspiciebat enim in remunerationem*.

Sed accipite aliam de felicitatis æternæ pretio cogitationem. Nullum est in hac vita pretium virtutis & merces: debet enim merces esse aliquid melius, quoniam habet rationem finis, actio autem medijs, & vijs; item rationem habet consumationis, & perficientis; denique rationem coronæ. Etenim licet omnia bona temporalia debeantur virtuti, ut honor, divitiæ, potestas, gratia, favor, gloria, delicia, & alia quæ sunt inter homines bona; hæc tamen omnia inferioris sunt ordinis quam virtus. Hæc enim ex sua natura æterna est, bona autem omnia humana, sunt caduca & mortalia. Ad hæc si essent virtutis præmium, oporteret ut virtutem ipsam perficerent, quod contra fieri videmus: siquidem sunt potius virtutis impedimenta, & passim videmus eos qui istis rebus abundant, difficiliorem habere virtutem: nec sequitur, qui plus de illis habeant perfectiorem habere virtutem. Hinc fit, ut quotidie Deus ea auferat hominibus justis, ac potius donet alijs, ne mortales bona

ejusmodi putent virtutis mercedem? Quod si aliquibus virtute præditis concedat, idèd facit quod homini virtute prædito, omnia ista debeantur: & ita non dat ut mercedem principalem, sed ut rem debitam: Ea tamen nonnullis etiam dat, mercedis loco, ijs nimirum qui cum non habeant veras virtutes, habent nihilominus adumbratas, unde æquali mercede compensandi sunt: ut sicut non habent veras virtutes, ita nec vera accipiant bona, sed quæ tantum similitudinem habent bonorum. Ita Augustinus passim in libris de Civitate Dei docet Romanis cum veras virtutes non habuerint, non data vera bona, sed eos pro virtutibus non veris, mercedis loco, bona hæc temporalia accepisse quæ lib. 5. cap. 15. enumerat, honores, imperium, gloriam: quibus, inquit, honorati sunt in omnibus ferè gentibus, hodièque literis & historiâ gloriosi sunt; sed ut ait cap. 16. Merces autem Sanctorum longè alia est: siquidem ut dicit Apostolus de nonnullis Sanctis, *is dignus non erat mundus*: quia scilicet tanta est virtutis dignitas, ut nullâ re creatâ compensari possit: Et ut rectè æstimat Augustinus 22. de Civitate Dei cap. 30. Præmium virtutis erit ipse, qui virtutem dedit, eique seipsum quo melius, & majus nihil possit esse, promissit. Cum itaq; virtutem bona omnia creata non compensent, unde Philosophi docuerunt, virtutem nullâ aliam habere mercedem, præter seipsam: necesse est gloriam cælestem summam esse, quæ digna est virtutis compensatio, secundum illud, *Gaudete & exultate quoniam merces vestra copiosa est in cælis*. Jam cogita quales fuerint in multis Sanctis virtutes; qualis quibusdam vitæ neglectus: quantus in alijs contemptus opum, gloriæ, pecuniarum, imperiorum, voluptatum: Et quis dixerit neglectus horum vitæ mercedem esse ipsam vitam, & virtutum quæ negligunt opes præmium esse, ipsas opes, gloriam, pecunias, imperium, voluptates? Mitto dicere nullum

nullum pecuniâ pecuniam emere, possessione possessionem: Itaque istis rebus easdem res non emi: Sed dico, licet opum mercedes, essent opes; imperiorum imperia; voluptatum voluptates: at neglectus opum, quæ merces? neglectus imperiorum, & voluptatum, quæ compensatio? Cùm igitur tam multi generis sint virtutes, tam excelsæ, tam sublimes, tam admirabiles; necesse est Gloriam summæ dignitatis esse: siquidem nulla est virtus, nulla sanctitas, nullum præclarè factum, cujus non sit amplissima merces fœlicitas cœlestis. Immo duo amplius docent Theologi, unum est, nullam virtutem moralem dignam esse gloria cœlesti, nisi ex motivo fiat supernaturali, aut meritum habeat à gratia: Neque sic quidem nisi quoque accesserit Dei promissio, qui potius suæ fidei, quàm nostris meritis, gloriam concedit. Alteram semper gloriam dari supra condignum: in quem sensum exponit S. Bernar. illud Isaia 2. *Erit mons domus Domini preparatus in vertice montium: Omnia [inquit] nobis multiplicata redent, & qui aurum, & argentum & lapides pretiosos superædificavit fundamento, ædificium humile in imensos montes excrevisse mirabitur, & ex modico semine, magnos metet, non tam manipulos quàm acervos manipulorum.*

III. Suspicionem mihi præbet Isaia cap. 33. ubi magnificis verbis gloriâ cœlestem describit, atque inter cætera, hæc habet, *Quia solummodo ibi magnificus est Dominus noster: Ut intelligas.*

Considera 1. Quanta sit Dei magnificentia in hujus orbis creatione, in amplitudine, in varietate, in multitudine, in ornatu, unde mundum Græci *κόσμος* dixerunt: certè tanta est, ut vel ex hoc solum Deus hominibus innotescere potuerit. Jam vide partes singulas, cœlorum magnitudinem, concentum, litem: quantus in Sole splendor, quantus in Luna, & Astris

Quam multæ nationes hinc deceptæ Deos crediderunt. Jam qualis in Elementis, & Elementorum opibus facultas, copia, pulchritudo: qualis in mixtis, in metallis, lapidibus pretiosis, unionibus, & aliis divitijs: qualis in plantis, arboribus, fructibus, frugibus, herbis, floribus, tantâ colorum, saporum, odorum, virtutum & proprietatum, & figurarum varietate; sed quanta admirabilitas in animantibus quæ in terra nutriuntur, volant in aëre, nantant in aquis & quidem incredibili diversitate.

Cogita 2. Quanta sit Dei magnificentia in hominibus, singulos aspice in corpore, & anima: sed vide nationum multitudinem, & morum varietatem: Vide urbes, Provincias, regna, regiones: Quot in illis opes, quot divitiæ, quot opera: Quæ pompa, qui apparatus, quot artes, quot scientiæ: Quæ in regijs rerum omnium abundantia, majestas, venustas, amplitudo: Quid memorem Palatia, Domos, Tempia, Basilicas, ædificia publica, & privata. Vnde Salomonis Templum quantum aurum continuit? parietes auro tecti, postes, trabes auro operæ, pavimentum ipsum auro stratum. Quid vitem auream commemorem, quâ Herodes Templum ornavit, cujus racemi ex lapidibus pretiosis concinnati, hominibus majores fuerunt? Quid auream domum Neronis non minorem urbe? Quid opes Cræsi, quid Darij, quid Alexandri? Quid opera infinita, marmore, ebore, ære, argento, auro, & lapidibus pretiosis constantia? Sed ne corporæ & visibilia tantum attigisse videat.

Considera 3. Quanta in Angelis multitudo, & ordinum varietas, quanta potestas, virtus & majestas: quàm terribilis illorum exercitus, quàm admirabiles ordines, quæ lumina, quot scientiæ, quot cognitiones, quot virtutes, & perfectiones. Vna Intelligentia facilius cælum rotat quàm homo robustissimus pilâ: unus tam facile mari præest, quàm nau-

ut naviculæ: unus facilius leones omnes regit, quam pastor oves: unus facilius regna quam quilibet homo domum suam moderatur: porro suo numero omnem naturam corpoream vincit. Sed hæc omnia intra naturam sunt. Itaque;

Considera 4. Quanta magnificentia sit in operibus Gratiae. Plus facit Deus in unius hominis anima, si sanctus est, quam in omni condita natura. Quid gratiam sanctificantem loquar, quid virtutes infusas, quid supernaturales, & Theologicas, quid dona, quid gratias datas? Quid loquar Ecclesiam, veram Dei sponsam, quid ejus æconomiam, quid ordines varios? Audi Apostolum 1. Cor. 12. *Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores, &c.* Quid loquar varias gratias gratis datas? *Vni unque enim datur manifestatio spiritus ad utilitatem*, ait ille ibidem, *alii quidem per spiritum datur sermo sapientiae, alii autem sermo scientiae, &c.* Sed ut majora eloquar: Quam magnificus Deus in Mysterijs, in Sacramentis, in Doctrina?

Verum quid Isaias dicit? *Quia solummodo ibi id est in gloria magnificus est Dominus noster.* Exploremus. Aliud est esse liberalem, aliud magnificum; Certè in his omnibus quæ modò enumeravimus, liberalem, imò profusum Deum esse iudico, sed non magnificum. Nam ut omittam plurima, ad magnificentiam necessariæ sunt ex Aristotele δωπάναι μεγάλαι, ἢ πρέπεισαι. Impensæ magnæ, & convenientes; hoc est, si impensæ fuerint aut parvæ, aut mediocres, non est magnificentia; unde non quoslibet decet ea virtus, sed magnos, quorum opes sunt magnæ. Neque hoc satis: debent etiam esse convenientes; idque duplici modo: in primis ut res ipsa mereatur; neque enim, ait Aristoteles, *isdem impensis sit templum, & sepulchrum; oportet itaque ut opus magnas impensas mereatur: Deinde ut impensa digna sit eo qui*

eam facit; unde hominis privati magnificentia differt à Principis magnificentia: sed si hæc duo concurrant, sit μέγας ἐν μεγάλῳ Magnum in Magno, & ad summum magnificentia pervenerit. Hinc iudica Deum in hoc universo, extitisse quidem liberalem, sed non magnificum: Id docet Isaias cap. 40. cum ait *Ecce gentes quasi strilla situla, & quasi momentum statera reputata sunt: ecce insula quasi pulvis exiguus: Cum gentes dixit, puta (inquit Chrylost.) quidquid in terris continetur, montium altitudines, profunditates vallium, camporum immensa spatia, tot regna, tot Provincias, tot gentes, toto mari à se divisas, tot mundis à se distitas nationes: Hæc autem omnia, quam sint Deo indigna, & imparia, satis indicat comparatio strillæ situlæ, & momenti statera: unde sic concludit Propheta: *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo & quasi nihilum, & inane reputata sunt ei.* Vbi itaque sunt impensæ magnæ, & convenientes, hoc est Deo dignæ; si quidquid est, Deo comparatum, nihil est, quasi nihilum, & inane reputatur ei? *Quia solummodo ibi magnificus est Dominus noster.* Igitur ad ea quæ diximus aliud est addendum.*

Considera itaque 5. Quidquid est magnificum in terris, quoad ornatum, divitias, splendorem, voluptatem, dignitatem, gloriam, & ejusmodi bona, æque bonis ac malis esse commune, secundum illud Christi, *Qui Solem suum oriri facit super bonos & malos:* nam si Solem facit communem, quanto magis cætera bona? Quæ inde conclusio est? Hæc primum obvia est: Certè si Deus tantis bonis cumulat in hac vitâ homines nefandos; quid in gloria præparavit diligentibus se? Si in hac vitâ Nero habuit auream domum, quid sperare possunt Sancti in gloriâ? Si, ut ait Augustinus tantam largitur diligentibus vanitatem, quantum quarentibus

bus veritatem? Quidam olim sub Rege Gotho, cum ludos Romæ spectasset, & urbis magnificentiam, exclamasse dicitur, si tam gloriosa est Romana, vana, quàm gloriosa futura est cœlestis patria? Hæc quidem verissima sunt: Sed hanc ego conclusionem intendi: Nemo in re parvâ, sed in magnâ est magnificus, etenim magnificentia exigit impensas magnas, & congruentes: Cùm itaque terrena omnia & mortalia, malis communia sint, immò magis proprii, certè in iis non fuit magnificus Deus, sed ut ait David, *magnificentia tua super cœlos: & Isa. quia solummodo ibi magnificus est Dominus noster*: In quo verò ea magnificentia consistit, quis explicet? certè *non vidit oculus absque te*: Vide imbecillis animi conatus.

I. Itaque quantum illud est, quòd quidquid in terris magnificum est, locuples, gloriosum, ac abundans divitiis ac deliciis, illud omne in cœlos transferetur, modò cœlis non sit indignum, ne tu homo terrenus, etiam in cœlis positus, terram desideres, ne tu homo terræ assuetus, beatitudinem spernas, si ea non haberes, quæ in terris, tuâ æstimatione magna sunt. Id significatum est in Apocal. cap. 21 ubi sermo est de præclarâ illâ civitate: *Et reges terræ (inquit) afferent gloriam suam, & honorem in illam*: sensus est, quidquid in terris homines admirantur, & cupiunt, etiam in summâ fortunâ; illorum omnium copia erit in cœlis: Et infra. *Et afferent gloriam, & honorem gentium in illam*: Id est sapientiam Græcorum, formam, artes, ingenium: Persarum gazas, opes, aurum, & purpuram: Romanorum potentiam, auctoritatem, gloriam, dominationem: Ita ut quemadmodum olim de Româ dixit Augustinus ditatam illam ex spoliis omnium nationum, ac in illâ, omnia fuisse visa, quæ olim in toto orbe terrarum

sparsa videbantur, quoniam præciosissima quæque in illam illata fuerant, tot templorum expilationes, tot urbium devastationes, tot Provinciarum, & Imperiorum exuvia: Ita quidquid in terris fuit eximium, imò longè majora, & præstantiora in cœlum inferuntur, secundum illud Psalmistæ, *Gloria & divitiæ in domo eius*: Illic enim videre licebit, tot Reges atq; Principes, tot Duces, ac Imperatores: Tot Pontifices verandos, tot artes, atque scientias, tot virtutes ac dotes, tot opes atque divitias, tantam gloriam, atque pompam, tot sæculorum miracula, denique quidquid optimum fuerit sæculis omnibus, simul & ordine congregatum: Refert Clem. Alexand. in admonitione ad Gentes ex Athenodoro, Sesostrim Ægypti Regem, cùm plurimas Græcorum gentes subjugasset, reversum in Ægyptum, Osiridis à quo genus duxerat, mirabilem fecisse effigiem, quæ dicta est Serapis, Briaxis opificis usus manu, qui ad opus faciendum, variam & multiplicem adhibuit materiam; adhibuit enim ramenta auri, atque argenti, æris, ferri, plumbi, stanni: denique nec ei ullus lapis deerat Ægyptius, nec Sapphyri, & Amethysti fragmenta, sicut nec Smaragdi, & Topasii, quæ omnia lævigata, tritaque, ac mixta, carideo imbuit colore, unde nigrior color imaginis: opus nempè dignum, quod pro Deo proponeret, in quo artifex omnes naturæ divitias miscuerat. Hoc fuit prophanum: sed istud sacrum, quod Cedrenus vocat *ἔργον αἰμίοντο* opus inimitabile factum à Justiniano Imperatore. Fecit ille sacram mensam ex auro, argento, & omni gemmarum genere, è linga metallo, & aliis rebus omnibus, quæ terrâ, aurinari, toto denique orbe, sunt in pretio. Quod illi in minoribus operibus ambitiosè conati sunt, nec perfecerunt, ut partem rerum omnium pretiosarum in unum opus

opus compingeret, hoc in Cælo Deus perfect, ut quæcunque bona hîc reperiuntur non indigna cælo, hæc omnia in gloriâ conjungeret. Hinc fit ut passim afferant Theologi, non defore in cælis, singulis sensibus suas voluptates, & oblectationes, sed puriores ac synceriores, & majores, quàm quæ in terris percipiuntur: ne homo carni, & sensibus, & voluptatibus addictus beatitudinem cælestem repudiaret, si istis bonis careret. Itaque & suas ibi oculi voluptates habebunt, & aures suas, & gustus suas, & olfactus suas, & suas tactus, tanto mortalibus istis, meliores, ac majores, quantum distat status immortalitatis à mortalitate. Sicut enim non tantum spiritus beatus est, sed etiam corpus, ita non tantum spiritus suam habebit delectationem, sed & suam corpus. Ibi itaque suæ divitiæ, ibi suus honor, ibi sua gloria, ibi sua voluptas, ibi omnia in unâ fœlicitate collecta, sicut in auro, metallorum omnium pretium, in adamante lapillorum splendor, in Sole omnium Astrorum fulgor. Habebunt igitur in cælis beati quidquid pertinet, 1. ad commoditatem: 2. ad delicias: 3. ad dignitatem: 4. ad rerum omnium copiam & affluentiam: 5. Ad magnificentiam. Hinc tribus rebus finis imponetur, quas ego insatiabiles puto, super tria Salomonis insaturabilia: Curiositati, ambitioni, cupiditati: unde existet in animis illa quies, quam Apostolus vocat *Pacem Dei, quæ exsuperat omnem sensum, immo & intellectum.*

Sed hæc omnia pertinent tantum ad beatitudinem accidentalem, vel ad ejus appendicem: nec divinæ satisfaciunt magnificentia. Itaque plus illa aliquid requirit secundum illud: *Quia ibi solummodo magnificus est Dominus noster;* quod ego ulterius inquirō.

II. Ergo quis explicet magnitudinem gloriæ essentialis, quæ in clarâ Dei visione consistit, in quâ quidem hæc sunt præclarissima.

1. Quod creaturæ eadem re beata est, quâ

ipse Deus: Audi Venantium: Vbi Deo & hominibus sit una possessio: certè quod Deo sufficit, tibi satis sit.

2. Quod eodem modo, etenim seipso beatus est Deus, & creatura Deo beata est: ad hæc Deus sui visione beatus est, & creatura quoque Dei visione beata est: *Vt videas bona Jerusalem.*

3. Quod ipsius Dei possessione beata est; neque enim aliquâ re minori beata foret, unde appetitus quiescit; nam ut ait Augustinus serm. in Festo omnium Sanctorum: Ad Dei visionem cum venerimus, plus non requiremus; quid enim quærat is, cui Deus adest: aut quid sufficiat ei, cui non sufficit Deus?

4. Quod anima Deum attingat immediate, sine medio, sed ipsum proximè tangat, gustet, videat, odoretur, in ipsum tota immergatur, ita ut non jam Dei dona percipiat, sed ipsum Deum, ipsam Dei essentiam, ita ut seipso Deus animam oblectet. Certè omni alio modo, quo Deus attingitur, non proximè attingitur, sed immediate, hîc autem per seipsum attingitur. Et creaturæ quidem per species attinguntur, Deus autem ipse munere speciei fungitur, ut non sit aliud quod attingatur; etenim attingitur sine remedio: & uti nutrix quæ filium lactat, non jam vase utitur, aut cochleari, sed ubere, & mammâ, per quam infanti seipsam infundit: Ita Deus in beatitudine seipsum non aliquo dono, sed per se ipse delicias ministrat, & vitam. Id declarat S. Augustinus exponens illa verba Psalm. 34. *Dic anima mea salus tua ego sum,* ubi docet in hac vitâ Deum per alios subvenire, in alterâ per seipsum: In ipsis temporalibus angustiis (ait) per hominem subvenit Deus, salus tua ipse est; per Angelum subvenit Deus, salus tua ipse est: omnia illi subjecta sunt, & ad istam quidem vitam temporalem subvenit, alii inde: Æternam vitam non dat, nisi de se. Cum Incarnationem prædicat Paulus, ait *Deum aliâs*

locutum esse in Prophetis, multifariam multisque modis, &c. sed novissime in Filio: Ita in vitâ mortali se se variis modis Deus communicat per gratiam, per virtutes, per dona, per Sacramenta, per illapsus; sed in gloria per seipsum. Amabilissimum omnium mysteriorum quæ in hac vitâ habemus, est Eucharistia, in qua seipsum Christus donat, ac non tantum dona sua: Sed tamen mediis accidentibus panis, & vini sese communicat in eâ; & ita tantummodo per illa videtur, tangitur, manducatur, & nobis conjungitur. Verum unitur in gloriam per seipsum immediatè, atque impletur illa unionis perfectio, ad quam in hac vita pertingere non possumus, & ad literam implentur illa Christi verba: *Sicut Pater vitam habet in semetipso: Ita dedit Filio habere vitam in semetipso.* Item *Et ego vivo propter Patrem, & qui manducat me & ipse vivet propter me.* Quis illam possessionem explicet, ut quis verè Deum possideat non improprie, aut metaphysicè, sed verè ac proprie? Nec obstat quod id fiat videndo: Nam ex usu Scripturæ, videre, idem est quod habere, sicut illud Davidis, *Ut videas bona Jerusalem,* idem est quod invenias. Item illud aliud: *Tollatur impius ne videat gloriam Dei.* per non videre significat Propheta, non esse participem: Ita apud Latinos cernere hereditarem, idem est ac sumere possessionem. Jam quantum illud est, ut Deus fiat creaturæ possessio, nec Deus tantum fiat suorum donorum liberalis, sed suis magnificus? *Quia tibi solummodo magnificus est Dominus noster.*

Ex dictis hætenus à nobis

Collige 1. In gloriæ conspectu quàm sint alia omnia negligenda, & si tanti vitrum, quanti margaritum: Terrena omnia falsa, simulata, caduca, fugacia, mortalia, vitiorum illecebæ, nugacitates, corporis bona, communia vel cum belluis, vel cum sceleratis hominibus:

quibus caruisse felicitas est: quæ contempnisse virtus: possedisse periculum: concupisse libido: magni fecisse stultitia. Vide quantum homines insaniant, qui rem tantam qualis est possessio Dei perfectissima despiciunt. Certè stupiditas est aut insania, aut irreligio: Stupiditas cum excelsa non capiant & tantis rebus non tangantur: Stultitia & furor; dum pro luce, tenebræ; pro honore dedecus, pro honore dedecus, pro solio sterco; pro regno servitus; pro felicitate infelicitas eligantur: Denique irreligio, & impietas; Quia necesse est ut futura vita & felicitas, & animorum immortalitas non credantur; alioqui quis crederet sic homines desipere? Sed quid Joannes in Apocalypsi post relatam gloriam cælestis patriæ, quam his verbis absolvit, *Et regnabunt in sæcula sæculorum,* subdit, *Et dixit mihi, hæc verba fidelissima sunt, & vera:* Ita nimirum fidei confessio sic absolvitur, dum creditur resurrectio mortuorum, & vita æterna, ut scias hæc clausulâ fidem omnem nostram absolvi: *Hæc verba fidelissima sunt, & vera.* Hæc de causâ, quàm multi mundana omnia deseruere, opes, magistratus, possessiones, honores, & nonnulli etiam sceptrâ. *Cognoscetes se habere meliorem, & manentem substantiam?* Eadem de causâ quàm multi *omnium honorum jacturam cum gaudio susceperunt,* & in eo damno lucrum reponentes? Eadem de causâ quàm multi sanguinem, & vitam profunderunt? Atque hinc vide quàm non dubitarint futura præsentibus præferre, qui sic præsentia contempnerent.

Collige 2. Quo pretio emenda sit Beatitudo, scilicet omnibus bonis, omnibus pœnis & rerum facilis est jactura, sed hujus rei, planè intolerabilis. Ex hæc intelligitur quæ & quanta sit pœna damni *Quid enim prodest homini si univèrsam mundum lucretur, anima vero sua detrimentum patiatur?* Itaque in illud omni studio connitendum est, ut ac qui-

quiratur: non parcendum labori, non impensis, non curis, non vigiliis. Certè Augustini ea vox est, quælibet gravia ferenda multis annis, ut quis vel unum diem gloriâ fruatur: Et illa Chrysostomi, ut gloriâ adipiscamur, omnes pœnas ferendas esse: Imitemur Evangelicum illum mercatorem, qui omnia dedit, ut unam emeret margaritam, nec se credidit deceptum: Equidem si Christus suo sanguini non pepercit, si nec Martyres suo, si passim Confessores, non sanitati, non corpori, non pulchritudini, non opibus, non laboribus, non honori, non vitæ; cui rei parcere debemus?

Collige 3. Ex duobus tibi alterum esse eligendum, neque enim tertium datur: Aut iocius esse debes Lazari in sinu Abraham, hoc est in gloriâ, aut te oportet socium esse divitis Epulonis in æternis tormentis: Aut te summè miserum oportet, aut summè beatum. Sed cum iste duplex status rationem habeat finis, necesse est ut ad utrûq; per sua media venia-

tur, illud autem mediû unicum est, vita: Certe autem qualis fuerit vita Lazari: quod mendicus, quod ulceribus plenus, quod totam vitâ jacuerit, quod micæ de mensa divitis cadentes appetierit, quas tamen nemo dedit: è contrario vide qualis fuerit vitâ Epulonis, *Induebatur purpurâ, & bysso, & epulabatur quotidie splendide*: Vide cui eligas similis esse, an Lazaro, an Epuloni: Sed hoc apud te statue necessarias esse ejusmodi vices, & quoad statum attinet, nemini licere utrobique felicem esse: eò enim pertinet Christi vel parabola, vel Historia.

Quæ cum ita sint, Tibi optio datur: Vide, cui te similem esse malis: Vtrumq; considera, non inadæquatè, sed adæquatè: Vtrumque utriusque statum attende, ac vide quid consultat prudentia Christiana, & ex illius principiis vitæ tuæ actiones compone. Ita forte Divitis repudiata, Lazari virtutes amplectèris, & ad æternam gloriâ cum eo pervenies, ad quam nos perducatur Christus. Amen.

DOMINICA TERTIA

IN QVADRAGESIMA.

CONCIO PRIMA.

Probatur dari inter Dæmones aliquam regni formam.

Erat Iesus ejiciens Dæmonium. Lucæ II.

DE pessimo ac difficillimo Dæmonio loqui potest: nihil loqui, quia uti dicitur, in textu, *Et illud erat mutum*; nihil audire, nam *αποὸς* vocatur in scripturâ, quam addicere, si neque audire, neque vocem sic explicat Tertullian. ut mutum & sur-